

**T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI ALANINDA ÇALIŞAN
PROFESYONELLERİN SUNULAN HİZMETLERE İLİŞKİN
DEĞERLENDİRMELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

GİZEM USLU

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. SEDA ATTEPE ÖZDEN

ANKARA - 2019

**T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI ALANINDA ÇALIŞAN
PROFESYONELLERİN SUNULAN HİZMETLERE İLİŞKİN
DEĞERLENDİRMELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

GİZEM USLU

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. SEDA ATTEPE ÖZDEN

ANKARA - 2019

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 21/06/2019

Öğrencinin Adı, Soyadı : Gizem Uslu
Öğrencinin Numarası : 21710100
Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet ABD
Programı : Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman Unvanı/Adı, Soyadı : Doç. Dr. Seda ATTEPE ÖZDEN
Tez Başlığı : Çocuk İhmal ve İstismarı Alanında Çalışan
Profesyonellerin Sunulan Hizmetlere İlişkin
Değerlendirmeleri

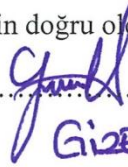
Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 119 sayfalık kısmına ilişkin, 21/06/2019 tarihinde şahsım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%13**’ tür.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

GİZEM USLU

Onay

21 / 06 / 2019

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad:
Doç. Dr. Seda ATTEPE ÖZDEN

ANKARA 2019
KABUL VE ONAY

Gizem USLU tarafından hazırlanan "Çocuk İhmal ve İstismarı Alanında Çalışan Profesyonellerin Sunulan Hizmetlere İlişkin Değerlendirmeleri" adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul (sınav) Tarihi: 14/06/2019

(Jüri Üyesinin Unvanı, Adı-Soyadı ve Kurumu):

İmzası

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Melahat DEMİRBİLEK

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN

Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Seda ATTEPE ÖZDEN (Danışman)

Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../20....

Prof. Dr. İpek KALEMCİ TÜZÜN

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Başkent Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Gizem Uslu

TEŞEKKÜR

Yanında staj yapmama olanak sağlayarak çocuk ihmal ve istismarı alanına olan ilgimi ve ufkumu açan, bilgilerini ve vaktini benden hiç esirgemeyen, sabrıyla benim için her zaman elinden gelenin fazlasını yapan, öğrencisi ve “Başkent’li stajyeri” olmaktan her zaman gurur duyduğum, bir hocadan çok anne şefkati ile yanımda olan Dr. Figen Paslı’ya

Danışmanım olduğunu öğrendiğimde sevinçten havalara uçtuğum, bu süreçte benden desteğini hiç esirgemeyen, “yetişmeyecek” korkumu tükenmeyen sabrı ile sakinleştiren, her konuda yanımda olan, beni her zaman çalışmaya teşvik eden, bana güvendiğini her fırsatta hissettiren, sürecimi kolaylaştıran ve tez danışmanı değil de “arkadaşım” olan canım hocam ve danışmanım Doç. Dr. Seda Attepe Özden’e

Lisans eğitimimden beri her zaman desteğini hissettiğim, yıllardır kendisini rol model aldığım, yüksek lisans sürecinde de her konuda ilerlememi sağlayan, değerli bilgilerini ve düşüncelerini benimle paylaşmaktan hiç çekinmeyen, aynı zamanda jüri üyem olan sevgili hocam Prof. Dr. Arzu İçağasıoğlu Çoban’a

Dört yıllık üniversite hayatımdan sonra da yanımda olan ve beni mesleki çalışmalar için destekleyen, tez sürecinde zorlandığım her anımda bana güç veren, önce ağabeyim sonra canım hocam Öğr. Gör. Emre Özcan’a

Nefretini (!) ve desteğini her anlamda ve her zaman hissettiren, bir hocadan çok sırdaşım, dert ortağım, yanında kendimi tam anlamıyla bulduğuma inandığım hocam Doç. Dr. Okan Cem Çırakoğlu’na

Yıllardır kaynaklarını kullanıp kim olduğunu hep merak ettiğim, kendisini bu kadar geç tanıdığım için üzülüğüm, “ya hiç tanımasaydım” diye düşündüğüm, kısacık görüşmemizde bana birçok bilgi aktaran, gelecek planlarım için beni aydınlatan sayın hocam Prof. Dr. Oğuz Polat’a

Tez savunma jürimde yer almayı kabul ederek çalışmama ilişkin yaptığı katkıları için değerli hocam Doç. Dr. Melahat Demirbilek’e

Bu süreçte yoğun çalışmalarına rağmen araştırmama zaman ayırarak benimle görüşlerini ve önerilerini paylaşan ve bu araştırmanın ortaya çıkmasına katkı sağlayan tüm katılımcılara

Hayatımın her döneminde yanımda olan, bugünlere gelmemi sağlayan, her zaman örnek aldığım, beni sevgisiyle her zaman güçlü hissettiren, var olma sebebim canım annem İrem Uslu'ya

Her konuda bana inanan ve arkamda olduğunu her zaman hissettiğim, en büyük gücüm canım babam Şeyhmus Uslu'ya

Anne babamın en güzel hediyesi, canımdan çok sevdiğim, ablası olmaktan her zaman gurur duyduğum, güzel günlerimin desteği, zor günlerimin dayanağı, ayrı şehirlerde olsak bile varlığını yanı başımda hissettiğim canım kardeşim Berat Uslu'ya

Konya'dan ve Kayseri'den bana destek olarak mesafelerin önemsiz olduğunu ispat eden, takıldığım yerlerde beyin fırtınası yaparak desteklerini esirgemeyen, üniversiteyi birlikte okuduğum ve sonrasında da asla bitmemişçesine arkadaşlığımın devam ettiği Dilaysu Kirman ve Merve Kalelioğlu'na

Yüksek lisansa başlamam konusunda beni en çok destekleyen ve buna vesile olan, çoğu zaman zorlandığımda beni motive eden ve tüm süreci birlikte geçirdiğim, hayalini kurduğumuz şeylerin peşinden hep birlikte koştuğumuz ve koşacağımıza inandığım canım arkadaşım Ecem Nur Dinçer'e

Teşekkür ederim, siz olmasanız olmazdı.

İyi ki varsınız...

Sen olmasan bu tez olmazdı.

Yıllar sonra bana neler kattığını anlamam için...

Efecan'a...

ÖZET

USLU, Gizem. Çocuk İhmal ve İstismarı Alanında Çalışan Profesyonellerin Sunulan Hizmetlere İlişkin Değerlendirmeleri, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Çocuk ihmal ve istismarı günümüzde önemli toplumsal bir sorun haline gelmiştir. İhmal ve/veya istismarın çocuk üzerinde yaşam boyu etkilerinin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Öyle ki kimi zaman yaşanan istismarın boyutuna, süreklilik durumuna göre bu durum ölümle bile sonuçlanabilmektedir. İhmal ve istismar ile ilgili birçok kurum (hastaneler, emniyet, çeşitli dernekler, Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri, Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri, Çocuk İzlem Merkezleri, Çocuk Koruma Merkezleri vb.) hizmet vermektedir. Ancak bu kuruluşların gereksinimleri karşılayacak yeterliliğe ulaşması hedeflenirken, mevcut hizmetlerin neler olduğu ve verilen hizmetlerin yeterliliğinin hem hizmet alanlar hem de hizmeti sunanlar açısından ele alınıp değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Bu çalışma ile Ankara’da çocuk ihmal ve istismarı alanında görev yapmakta olan profesyonellerin (sosyal hizmet uzmanı, avukat, hemşire, doktor, psikolojik danışman, çocuk gelişimci vb.) çalıştıkları kuruluştaki verilen hizmetlere yönelik değerlendirmelerinin neler olduğu öğrenilmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan 15 profesyonel ile yarı yapılandırılmış görüşme yönergesi kullanılarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından analizi yapılan bulgular temelde üç tema altında toplanmıştır. Bu temalar; “Çalışma Deneyimi” (profesyonellerin hangi alanlarda çalıştıkları, bu alanda çalışmaya nasıl başladıkları, bu alanda çalışmanın kendi seçimleri olup olmadığı, alanı sevip sevmedikleri, aldıkları maaşı yeterli bulup bulmadıkları, alan çalışmalarından sağladıkları doyum, tükenmişlik hissedip hissetmedikleri), “Hizmetlerin Değerlendirilmesi” (profesyonellerin mevzuatı yeterli bulup bulmadıkları, çocuk ile ilgili yasa ve yönetmelikleri meslek elemanlarına yol gösterici bulup bulmadıkları, çocukla çalışan diğer meslek elemanlarının eğitimlerinin değerlendirilmesi ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının değerlendirilmesi) ve “Çocuğun Korunmasında Söz Bende” (çocuklara

ilişkin yürütülen hizmetlerden sorumlu olsalar ne tür değişiklikler yapacakları) olarak belirlenmiştir.

Yapılan görüşmelerde çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellerin kimi durumlarda müdahale sürecinde karşılarına çıkan engeller ve olguların duygusal yıpratıcılığı nedeni ile tükenmişliği yoğun biçimde hissettikleri tespit edilmiştir. Profesyonellerin, çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan diğer meslek elemanlarının eğitimlerinin yetersiz olduğunu belirttikleri ve en çok da iletişim becerileri konusunda eğitimlere ihtiyaç olduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır. Profesyoneller çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili mevzuat, yasa ve yönetmeliklerin geliştirilmesi ve uygulanabilirliğinin artması gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Çocuğa yönelik hizmetlerden sorumlu olma durumlarında genel olarak profesyonellerin tamamı; çocuğun üstün yararının gözetildiği, ihmal ve istismarı önlemeye yönelik yasa yönetmeliklerin ve mevzuatın tamamen uygulanabilir olduğu, koruyucu hizmetlere ağırlık verildiği, alanda çalışan meslek elemanlarının nitelikli eğitimler aldığı ve multidisipliner çalışmaların yapıldığı değişiklikler yapmak istediklerini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, çocuk ihmal ve istismarı, çocuk ihmal ve istismarı alanında verilen hizmetler, profesyonel, sosyal hizmet.

ABSTRACT

USLU, Gizem. Evaluation of Services Provided by Professionals Working in the Field of Child Neglect and Abuse, Postgraduate Thesis, 2019.

Child neglect and abuse has become an important social issue today. It is an undeniable fact that neglect or abuse has lifelong effects on the child. Professionals that work in the field of child neglect and abuse have an important place in the intervention process. Such, the inaccurate or inadequate types of interventions are affecting the child's life significantly. Many instructions related with child neglect and abuse such as hospitals, police, and various organizations give services. However, when it is aimed to meet the requirements of these institutions, it is also necessary to consider what existing services are and to evaluate the adequacy of the services provided both by the service suppliers and service providers.

With this study, it is aimed to evaluate professionals working in the field of child neglect and abuse (social worker, lawyer, nurse, doctor, counselor and child development specialist) to find out what their evaluations on the services provided. This is why in-depth interviews were conducted with 15 professionals working in the field of child neglect and abuse by utilizing semi-structured interview guidelines. The findings analyzed by the researcher are fundamentally gathered under three themes. These themes: "Work Experience", "Evaluation of Services" and "I Am Responsible for Child Protection".

It has been learned that professional working in the field of child neglect and abuse face with obstacles and feel burnout because of the emotional backbreaking facts. Professionals stated that the training of other professional staff working in the field of child neglect and abuse was not sufficient and that what they need the most was training in communication with the child. They also stated that they believe there should be an increase in improvements and implementation of the legislation, laws and regulations on child neglect and abuse. All of the professionals in general are responsible for services for the child stated that they wanted the law and regulations to prevent child neglect and abuse to be applicable, to give more importance to preventive services, to take essential trainings and to be able to perform changes in multidisciplinary studies.

Keywords: Child, child neglect and abuse, services provided in child neglect and abuse, professional, social work.

İÇİNDEKİLER

ORJİNALLİK RAPORU	II
KABUL ONAY	III
BİLDİRİM	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT.....	X
TABLolar LİSTESİ.....	XV
ŞEKİLLER LİSTESİ	XVI
KISALTMALAR.....	XVII
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ÇOCUK	2
1.2. ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI	3
1.2.1. Cinsel İstismar.....	3
1.2.2. Duygusal İstismar.....	6
1.2.3. Fiziksel İstismar	6
1.2.4. İhmal	7
1.3. İHMAL VE İSTİSMARIN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	8
1.3.1. Cinsel İstismar.....	8
1.3.2. Duygusal İstismar.....	9
1.3.3. Fiziksel İstismar	9
1.3.4. İhmal	10
1.4. ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI OLASILIĞINI ARTTIRAN NEDENLER..	11
1.5. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI	13
1.6. ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARININ ÖNLENMESİ.....	15
1.6.1. Birincil Önleme.....	15
1.6.2. İkincil Önleme.....	15
1.6.3. Üçüncül Önleme.....	16
1.7. ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ VE TÜRKİYE’DE ÇOCUK HAKLARI..	16
1.8. ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI ALANINDA VERİLEN HİZMETLER	21
1.8.1. Çocuk İzlem Merkezleri.....	21
1.8.2. Çocuk Koruma Merkezleri.....	23

1.8.3. Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ve Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri	25
1.9. ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI VE SOSYAL HİZMET	26
1.10. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	37
1.11. ARAŞTIRMANIN AMACI	38
1.12. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	38
1.13. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI	39
1.14. SINIRLILIKLAR	39
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	40
2.1. Araştırmanın Modeli	40
2.2. Araştırmanın Katılımcıları	40
2.2.1. KATILIMCILARI TANITICI BİLGİLER	42
2.3. Veri Toplama Araçları	46
2.4. Veri Toplama Süreci	47
2.5. Verilerin Analizi	48
3. BULGULAR VE YORUM	49
3.1. ÇALIŞMA DENEYİMİ	49
3.1.1. Manevi Doyum: “İyi ki Varsınız”	50
3.1.2. Yetersiz Gelir	52
3.1.3. Tükenmişlik	53
3.2. HİZMETLERİNDEĞERLENDİRİLMESİ	56
3.2.1. Mevzuatın Uygulanışının Yetersizliği ve Geliştirilmesi Gereken Yasa/Yönetmelikler	56
3.2.2. Eğitim Eksikliği	63
3.2.3. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu	68
3.3. “ÇOCUĞUN KORUNMASINDA SÖZ BENDE”	71
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	77
4.1. SONUÇ	77
4.2. ÖNERİLER	79
KAYNAKLAR	83
EK - 1. Soru Formu	90
EK - 2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	91
EK - 3. Örnek Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	93

EK - 4. Etik Kurul İzni.....	103
EK - 5. Orjinallik Raporu	104
EK - 6. Özgeçmiş.....	105

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çocuk İzlem Merkezi Bulunan İller ve Açıldığı Tarihler	22
Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Sosyo-demografik Bilgiler	41

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Çocuk Cinsel İstismarı Döngüsü	4
Şekil 2. DSÖ'ye göre Çocuk İstismarı Risk Faktörleri	12
Şekil 3. Araştırma Verileri Doğrultusunda Oluşturulan Temalar ve Alt Temalar.....	49

KISALTMALAR

BSRM:	Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri
ÇİM:	Çocuk İzlem Merkezleri
ÇKK:	Çocuk Koruma Kanunu
ÇKM:	Çocuk Koruma Merkezleri
IFSW:	International Federation of SocialWorkers (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu)
IASSW:	International Association of Schools of SocialWork (Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği)
KBRM:	Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri
NASW:	NationalAssociation of SocialWorkers(AmerikanUlusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği)
TCK:	Türk Ceza Kanunu
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
WHO:	World HealthOrganization (Dünya Sağlık Örgütü)

1. GİRİŞ

Çocuk ihmal ve istismarı yüzyıllardır toplumsal ve çözülmesi zor bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk istismarı, çocuğun fiziksel, cinsel ve/veya duygusal gelişimini olumsuz olarak etkileyen davranışlardır. Çocuk ihmali ise; genellikle bakım verenin çocuğa karşı temel sorumluluklarını yerine getirmemesi olarak tanımlanabilir.

İhmal ve/veya istismara maruz kalmış çocukların yaşadıkları travmanın etkilerinin azaltılması amacıyla multidisipliner bir çalışma ile müdahale uygulanması önemlidir. Bu bağlamda multidisipliner ekip içerisinde çocuk doktoru, psikiyatrist, adli tıp uzmanı, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, sosyolog, çocuk gelişimci, psikolojik danışman ve rehber, öğretmenler ve istismar alanında çalışmaları olan akademisyenler bulunmaktadır.

Ülkemizde çocuk istismarı olgularının sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu yönde sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmet mesleğinin getirdiği bilgi, beceri ve değer temeli ile çocuk ihmal ve istismar alanında çocuğun tam iyilik halini sağlamayı temel amaç olarak ele alarak; koruyucu-önleyici, iyileştirici-geliştirici ve rehabilite edici yönde çalışmalar yürütmektedirler. Bu yüzden istismar nedeni ile travma yaşayan çocuklarla çalışırken yapılacak olan sosyal hizmet müdahalesi önemli bir odak noktasıdır.

İhmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuklara çeşitli kurumlar hizmet vermektedir. Ancak bu kurumların verdiği hizmetlerin ne düzeyde yarar sağladığı ile ilgili yapılan çalışmalar oldukça azdır. Ülkemizde ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuklara hizmet veren en önemli kurumlar Çocuk Koruma Merkezleri, Çocuk İzlem Merkezleri, Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ve Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri'dir. Ancak sayılarının az olduğunu ve verilen hizmetlerin yetersiz kaldığını söylemek de yanlış olmayacaktır.

İhmal ve/veya istismar ile çalışan kurumların temel amacı, istismara maruz kalmış çocuklarla ilk görüşmelerinin yapılması, adli süreçte çocukla ilgili gereksinimlerin sağlanması, gerekli durumlarda çocukla ilgili tedbir kararlarının çıkartılması, istismar nedeni ile çocuğun yaşadığı travmanın etkilerini azaltmaya

çalışmaktır. Buna ek olarak çocuğun geleceğinin planlanması ve ekonomik, sosyal, çevresel, yasal ve psikolojik olanakları sağlayacak çalışmalar yapmaktır.

Çocuk ihmal ve istismarı sosyal hizmetin “aile ve çocuk refahı” alanı içerisinde ele alınmaktadır. Sosyal hizmet, sosyal değişmeyi destekleyen, bireylerin ilişkilerinde problem çözme kapasitesini arttıran, onları güçlendiren ve özgürlüklerini temel alan ve iyilik hallerini arttırmaya çalışan bir meslektir (IFSW, 2014).

Araştırma, çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellerin sunulan hizmetlere ilişkin değerlendirmeleri yönündedir. Bu yönde çeşitli araştırmalar yapılmıştır (Betts Adams ve ark., 2011; Düzgün, 2009; Craig ve Sprang, 2010; Yıldırım ve Hacıhasanoğlu, 2011; Kjellenberg ve ark., 2013) fakat bu çalışmalar sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle çocuk ihmal ve istismar alanı incelenip profesyonellerin sunulan hizmete ilişkin değerlendirmelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular ve sonuçlar ışığında araştırmacı tarafından hizmet sunumunun geliştirilmesi açısından öneriler verilecektir.

1.1. ÇOCUK

“Çocuk” kavramı geçmişten günümüze toplum yapılarına, inanç ve değerlerine, kültürlerine vb. göre değişen bir kavram olmuştur (Pişi, 2013).

Ercan (2011), geçmişte çocuğun üretime katkı sağlaması gereken, toplumun bir parçası olarak görülürken şimdi ise, geleceği şekillendiren ve toplumun temel taşı olarak görüldüğünü belirtmiştir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 1. maddesinde çocuğun tanımı “daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” şeklindeyken, 2004 tarihli 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 6. Madde 1-b bendinde “henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi” ve 2005 tarihli, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu 3. madde 1-a bendinde “çocuk daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi” olarak tanımlanır.

Çocuk ile ilgili yapılan farklı tanımlar olmasına ve geçmişten günümüze farklı bakış açıları ile ele alınmasına rağmen; günümüzde 18 yaşına kadar tüm bireyler çocuk olarak kabul edilmektedir.

Günümüzde çocukluk döneminin bireyin gelecek yaşantısı üzerinde son derece önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Sağlıklı bir şekilde geçirilen çocukluk dönemi

bireyin gelecek yaşantısında da sağlıklı olma ihtimalini artırmaktadır. Çocukluk döneminde yaşanan olaylar derin izler bırakabilmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı da çocukluk döneminde görülen travmatik bir yaşam olayı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda takip eden bölümde çocuk ihmal ve istismarına ilişkin bilgiler verilecektir.

1.2.ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI

Çocuk ihmal ve istismarı günümüzde çok sık rastlanan bir şiddet şeklidir. WHO çocuk istismarını “Bir yetişkin tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fiziki gelişimini, psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışlar” olarak tanımlamıştır. İstismar, maruz kalan çocuk üzerinde büyük etkiler bırakabilen bir şiddet türüdür (akt; Kara, Biçer ve Gökalp, 2004).

Çocuk ihmal ve istismarını Zeytinoğlu 1990 yılında şu şekilde tanımlamıştır: “18 yaşın altında bulunan çocuklara karşı aktif olarak girişilen ve onların fiziksel, duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişimlerini zedeleyen her türlü eylemler psiko-sosyal açıdan çocuk istismarı; onların beslenme, bakım gözetim, eğitim gibi gereksinimlerinin karşılanmaması da çocuk ihmalidir”.

Polat’a (2001) göre çocuk istismarı, çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin; çocuğun fiziksel, gelişimsel ve psikolojik açıdan iyilik halini olumsuz etkileyen davranışlardır.

Çocuk istismarı; cinsel istismar, duygusal istismar, fiziksel istismar ve ihmal olmak üzere 4 kategoride ele alınmaktadır.

1.2.1. Cinsel İstismar

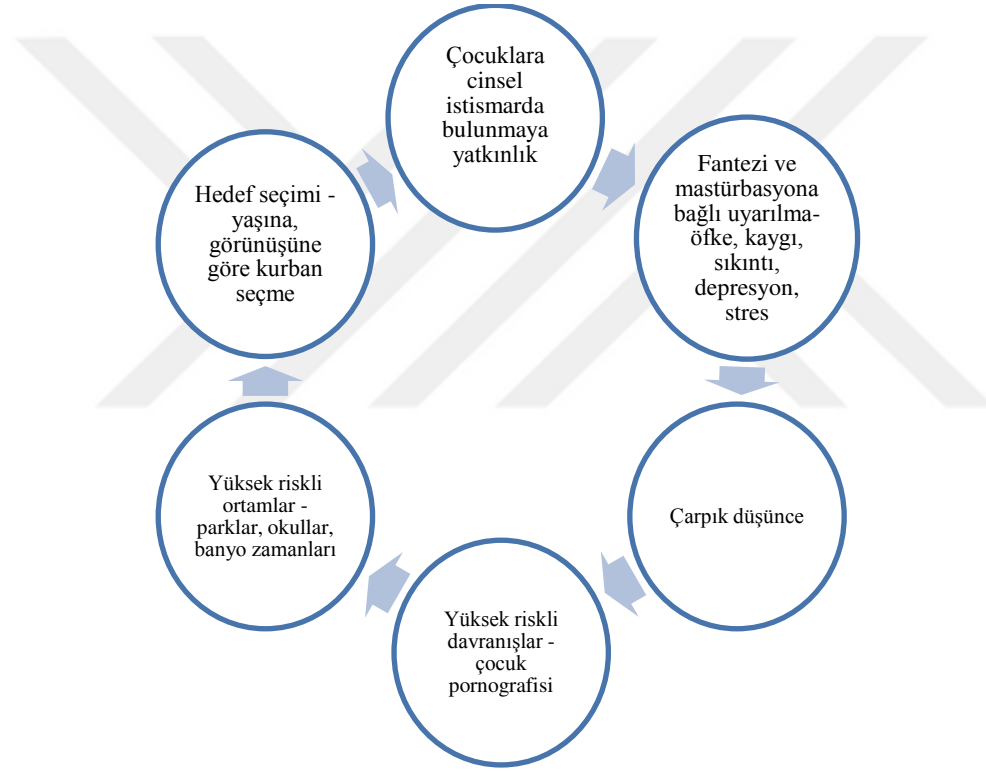
Dünya Sağlık Örgütü (WHO) çocuk cinsel istismarını şu şekilde tanımlamaktadır: “Bir çocuğun tamamen anlamadığı ve bilgilendirilmiş rızasının olmadığı ya da gelişimsel olarak hazır olmadığı ya da kanunları ve toplumun sosyal tabularını ihlal eden bir cinsel eyleme dâhil edilmesidir.”

Cinsel istismar; uygunsuz cinsel dil, çocuğun genital bölgelerine dokunma ve/veya bakma ve/veya kendi genital bölgelerini gösterme, çocuğun cinsel içerikli

fotoğrafının çekilmesi, çocuğun karşısında mastürbasyon yapma, cinsel şiddet eylemlerine çocuğu şahit etme, cinsel organın çocuğun cinsel organına sürünmesi ve/veya girmesi gibi davranışları içerir. Bu noktada çocuğun rızasının olup olmasının önemi yoktur.

Aşağıdaki şekil çocuk cinsel istismarında yaşanabilecek süreci anlatmaktadır. Çocukluğunda istismar deneyimi olan kişilerin ileriki yaşamlarında istismar davranışında bulunma olasılığı bulunmaktadır.

Şekil 1. Çocuk Cinsel İstismarı Döngüsü

Kaynak: Tansel, B. (2017). *Çocuk Cinsel İstismarı Tanımlar Temel Kavramlar ve Psiko-Sosyal Yaklaşımlar* (1. Baskı): 112. Adana: Karahan Kitabevi.

Cinsel istismara yatkınlığı bulunan istismarcı, mastürbasyon ve fanteziye yönelik uyarılmasından sonra stres, kaygı, öfke, sıkıntı ve depresyon yaşar. Bunun ardından yüksek riskli davranışlara (çocuk pornografisi izleme gibi) yönelir. Bu adımdan sonra asıl risk başlamaktadır. İstismarcı; çocukların bulunduğu ortamlarda (banyo, okullar, parklar vb.) bulunmaya başlar. Bu ortamlarda istismarcı hedefini dış

görünüşüne ve yaşına göre seçmeye başlar ve hedefini seçtikten sonra istismarını planlar. Planının ardından hedefini kandırmak için harekete geçer ve bu süre içinde de hedefinin korkularını yenmeye, güvenini kazanmaya yönelik hareket eder. Bu sırada istismar eylemini de gerçekleştirir. İstismarın gerçekleşmesinin ardından pişmanlık ya da durumun fark edilmesi ile ilgili endişeler yaşanır ve bu süreçte istismar durumu istismarcı için normalleşir, istismarı sürdürmeye devam eder (Tansel, 2017).

Çocuğa yönelik cinsel istismarın önemli bir türü de ensesttir. Ensest; evlenmeleri hukuksal, ahlaki ve dini açılardan yasak olan ve biyolojik olarak aralarında akrabalık olan kadın ve erkeğin cinsel ilişkide bulunmaları olarak tanımlanabilir (Paslı, 2009).

Çavlin Bozbeyoğlu (2009) ensest tacizi, taciz eden kişinin cinsel uyarılması veya kendisini tatmini için çocuğa yönelik her türlü fiziksel ya da fiziksel olmayan davranışlar olarak tanımlamıştır.

Ensest vakalarında, olaylarda sıralama genelde şu şekildedir: İlk olarak istismarcı çocuğu ilişki için kandırmaya çalışmaktadır. Sonrasında cinsel etkileşim dönemi gelmektedir ve bu dönemde cinsel istismar gerçekleşmektedir. İstismarın gerçekleşmesinin ardından istismarcı, çocuğu başkalarına söylememesi için tehdit etmekte ve bu tehditle birlikte gizlilik dönemi gelmektedir. Gizliliğin süresi kişilere göre değişmektedir. Gizliliğin bozulması ile birlikte de istismar ortaya çıkmaktadır. (Akgiray, 2007).

Sanay (2018) yaptığı araştırma ile Türkiye’de ensest sorununu çarpıcı şekilde gözler önüne sermiştir. Yapılan araştırmada 7 bölgede 21 üniversitede 2023 öğrenciye ulaşılmış ve öğrencilerin ensest ile ilgili bakış açılarını ve farkındalıklarını öğrenmek amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında öğrencilerin içinde enseste maruz kalanların olduğu, maruz kalmasa bile çevrelerinde (kuzen, akraba, arkadaş, tanıdık) şahit oldukları öğrenilmiştir. Buna ek olarak öğrencilerin çoğu kuzenleri tarafından enseste maruz kaldıklarını ifade ederken, bunu amca-dayı ve son olarak da baba takip etmektedir. Son olarak ensestin ne ile ilgili olduğu sorulduğunda öğrenciler ruhsal sorun, cinsel sorun, aile yapısı ve dinle ilişkilendirmiştir.

Cinsel istismar, çocuğun rızasının olup olmadığını gözetmeksizin ona yönelik özel bölgelerine temas, cinsel birliktelik, mahrem fotoğraf veya videolarının çekilmesi ya da cinsel içerikli iletişim kurma şeklinde gerçekleşebilmektedir. İstismarı uygulayan

kişi çocuğun yakın çevresi olan akrabaları, ailesinden bir veya daha fazla üye (ensest), kendinden büyük arkadaşları veya tanımadığı biri olabilmektedir.

1.2.2. Duygusal İstismar

Çocuğun duygusal birliğine zarar veren eylemlere duygusal istismar denmektedir. Yalnız bırakma, aşağılama, görmezden gelme, aşırı koruma, baskı, korkutma, tehdit, reddetme, sevgiden yoksun bırakma vb. duygusal istismar davranışlarıdır (Güner, Güner ve Şahan, 2010).

Polat’a (2007) göre duygusal istismarda amaç göz korkutma ve kişiyi kontrol altına almaktır. Duygusal istismarın tanımlanması zor olsa da çocukta bıraktığı iz hayatı boyunca devam edebilmektedir. Tek başına olabileceğı gibi diğer istismar türleri ile bir arada da görülebilmektedir.

Duygusal istismar iki özelliğı ile diğer istismar türlerinden ayrılmaktadır (Polat, 2007). Bunlar;

1. Fiziksel ve cinsel istismardaki gibi somut bulguların olmayışı,
2. Fiziksel ve cinsel istismarla birlikte bulunabilmesi.

Duygusal istismar, çocuğun kasıtlı bir şekilde duygusal yönden istismar edilerek ruh halinde olumsuz yönde değişimler yaşamasını ifade etmektedir. Çocuğa yönelik duygusal istismar diğer istismar türleri ile birlikte uygulanabilirken; somut bulguların olmaması, çocuğa yönelik duygusal istismara uğradığının belirlenmesi konusunda güçlüklerle neden olmaktadır. Bu nedenle bir çocuğun duygusal istismara maruz kalmış olduğunun belirlenmesi için çocukla detaylı görüşmeler yapmak gerekebilmektedir.

1.2.3. Fiziksel İstismar

WHO fiziksel istismarı; “bir bakıcı tarafından fiili olarak zarar veya zarar için potansiyel eylem” olarak tanımlamaktadır. Bu eylemler; dayak, sarsma, sigara basma, ısırma, kaynar suya sokma, ütü ile yakma, boğma vb. olabilir. Burada önemli olan çocuğun “kaza dışı” zarar görmesidir (Beyaztaş, Özen ve Bütün, 2014).

Kültüründe disiplin amaçlı eğitim yöntemi olarak şiddeti kabul etmiş olan toplumlarda fiziksel istismar daha çok görülmektedir. Fiziksel istismar; en sık görülen ve en kolay belli olan istismar türüdür (Polat, 2007).

Fiziksel istismarın belirtileri genel olarak şunlardır:

- Kendiliğinden olma ihtimali düşük yaralanmalar
- Çelişkili yaralanma öyküleri
- Sık tekrarlanan yaralanmalar
- Kaza ile olmayacak kırılmalar
- Anne-babanın çocuktaki hasarla ilgili aşırı kaygı duyması ya da ilgisiz olması (Mavili Aktaş, 2014).
- Çocuğun mevsimle uyumsuz kalın giysiler giyinmesi
- Fiziksel temastan çekinmesi ve sürekli tetikte olması
- Oynadığı oyunlarda zarar verici davranması

Fiziksel istismar, çocuğa yönelik kasıtlı bir şekilde eylemsel olarak zarar vermeyi ifade etmektedir. Çeşitli kültürlerde çocuğa disiplin verme aracı olarak kullanılan ve ilkel bir yol olan fiziksel istismar, günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

1.2.4. İhmal

Çocuk ihmali, genellikle ailenin çocuğa karşı temel sorumluluklarını yerine getirmemesi olarak tanımlanabilir. Ebeveyn veya bakım veren tarafından çocuğun yemek, giyim, barınma, tıbbi bakım, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının yerine getirilmemesi neticesinde çocuk temel haklarından yoksun kalmakta ve gelişimleri engellenmektedir (Paslı, 2009). İhmalin tespit edilmesi ve tanımlanması oldukça güçtür. En belirgin özelliği çocukta görülen nedensiz büyüme geriliğidir. Buna ek olarak çocukların fiziksel bakımının yetersiz olması, kötü bir hijyene sahip olması, tıbbi bakımının aksatılması (örneğin; aşılarının yaptırılmaması) gibi durumlar ihmal edildiğini gösterir. Bazı durumlarda ihmal ölümle sonuçlanabilir, ölüm olmasa bile etkiler çocuğun hayatı boyunca devam edebilir.

Türk Medeni Kanunu'nun 346. maddesinde; “çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya buna güçleri yetmezse hâkim, çocuğun korunması için uygun önlemleri alır” ve 347. maddesinde de “çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş hâlde kalırsa hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebilir” ifadeleri yer almaktadır (akt; Kaptan, 2017).

2010 yılı Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması verilerine göre 7-18 yaş grubundaki çocukların %25’i son bir yıl içinde ihmale maruz kalmakta ve en çok yaşanan ihmal de yalnız bırakılmaktır (akt; Kaptan, 2017).

Çocuk istismarı çocuğun gelişimini ve sağlığını olumsuz yönde etkileyen, bir yetişkin tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan eylemler olarak tanımlanırken çocuk ihmali ise; çocuğun gelişimi ve sağlığı için olan gereksinimlerinin karşılanmamasıdır.

1.3.İHMAL VE İSTİSMARIN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

İhmal ve istismarın çocuk üzerinde büyük etkiler bıraktığı yadsınamaz bir gerçektir. Öyle ki istismarın türüne ve sürekliliğine göre bazen ölümle bile sonuçlanabilmektedir. İstismar türlerine göre çocuk üzerindeki etkileri şu şekildedir:

1.3.1. Cinsel İstismar

Cinsel istismara maruz kalan çocuklarda genellikle şu davranışlar görülebilir:

- Gerileyen davranışlar (parmak emme, altına kaçırma, sallanma vs.)
- Oyunlarında ve davranışlarında cinsel içerikli temaların olması, yaşının gerektirdiğinden fazla cinsel bilgiye sahip olma
- Yabancılardan korkma
- Güvende hissettikleri yer ve/veya kişilerden ayrılmak istememe
- Anneye ve/veya bakım veren kişiye karşı aşırı bağılılık
- Utanma
- Korku

- Suçluluk duygusu
- Sosyal geri çekilme
- Okul başarısında düşüş
- Takıntılı davranışlar
- Mastürbasyon yapma
- Depresyon
- Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB)
- Duygusal ve fiziksel yakınlıktan kaçınma
- İntihar girişimi
- Yeme bozuklukları
- Uyku bozuklukları
- Evden ve/veya okuldan kaçma
- Alkol ve/veya madde bağımlılığı

1.3.2. Duygusal İstismar

Duygusal istismara uğramış çocuklarda genellikle şu davranışlar görülebilir:

- Gerileyen davranışlar
- Özsaygıda düşüklük
- Saldırgan davranışlar
- Hiperaktivite
- Anti-sosyal davranışlar
- Nedensiz ağlamalar
- Kaygı ve korku durumları
- Depresyon
- Aşırı bağımlılık
- Öfke ve saldırganlık

1.3.3. Fiziksel İstismar

Fiziksel istismara uğramış çocuklarda genellikle şu davranışlar görülebilir:

- Gerileyen davranışlar
- Anne, baba ve/veya güven duyduğu kişilerin yanından ayrılmak istememe
- Kolay kolay ağlamama
- Ağrı verici uyaranlara karşı tepkisizlik
- Akademik devamsızlık ve/veya başarısızlık
- Evden ve/veya okuldan kaçma
- Saldırganlık ve öfke nöbetleri
- Akran zorbalığı
- Kaygı ve içine kapanma
- Düşük benlik saygısı
- Depresyon

1.3.4. İhmal

Çocuğun ihmal edildiği genellikle şu durumlarda ortaya çıkar:

- Temel tıbbi ihtiyaçlarının karşılanmaması
- Çocuğun düzenli beslenmemesi, temiz giysisinin olmaması
- Zorunlu eğitim çağına geldiği halde okula gitmemesi
- Çocuğun ilgisiz yetiştirilmesi
- Çocuğun aile içi şiddete tanık olması
- Aşırı içe dönüklük
- Anti-sosyal davranışlar
- Yeme ve uyku bozuklukları
- Aşırı kaygı
- Fobiler
- Bağlanma problemleri

İhmal ve istismarın çocuk üzerinde fiziksel ve psikolojik birçok etkisi bulunmaktadır. Bu etkiler ihmal ve/veya istismar ya da istismarın türlerine ve sayısına göre farklılık göstermektedir. Çocuktaki etkileri fark etmek için bireylerin çocuk ihmal ve istismarı, bunların etkileri ve çocuğun gelişim özelliklerini bilmesi önemli bir rol

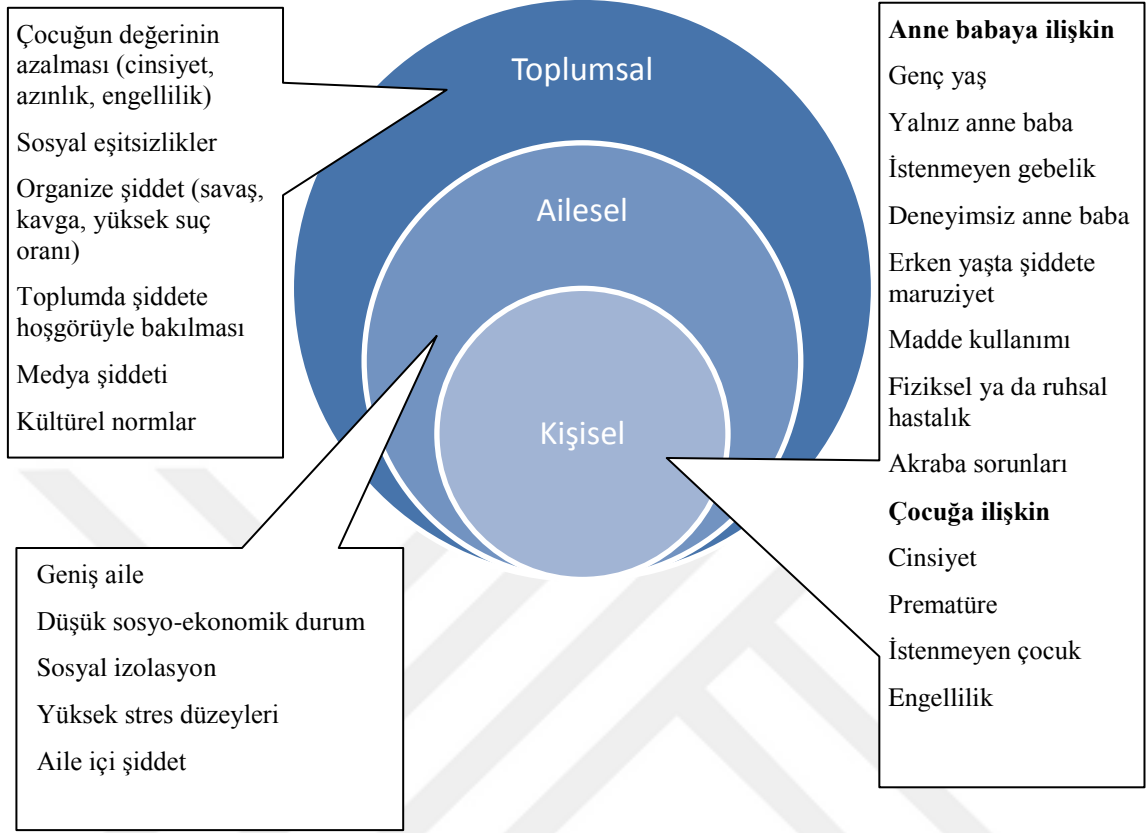
oynamaktadır. Çocuğun içinde bulunduğu çevrede bulunan öğretmen, akraba, sağlık elemanı vb. yetişkinlerin çocuk ihmal ve istismarının etkileri konusunda bilinç ve duyar sahibi olması çocuğun ihmal ve istismara uğramasının fark edilmesi ve yetkili mercilere bildirmesini sağlamak konusunda önem arz etmektedir.

1.4.ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI OLASILIĞINI ARTTIRAN NEDENLER

Çocuk ihmal ve istismarının birçok risk faktörü olsa da en genel nedenler şu şekilde sıralanabilir:

- Şiddetin desteklendiği ve hoş görüldüğü kültürler
- Çocuğun planlanmamış gebelik sonucu doğması
- Ebeveynlerin alkol ve/veya madde bağımlısı olması
- Ebeveynlerin çocukluklarında istismar deneyiminin olması
- Ebeveynlerde dürtü kontrol problemi
- Ebeveynlerde ruhsal hastalığının olması
- Depresyon ve/veya yoğun kaygı
- Düşük öz benlik saygısı
- Ebeveynlerin kendi ebeveynlerine güvensiz bağlanması
- Genç yaşta anne-baba olma
- Anne-baba arasındaki şiddet
- Çekişmeli boşanma
- Üvey anne / baba
- İşsizlik
- Yoksulluk
- Sosyal izolasyon
- Eğitim seviyesinin düşüklüğü
- Erken doğum
- Çocuğun engelli olması
- Doğumlar arası sürenin az olması

Şekil 2. DSÖ'ye göre Çocuk İstismarı Risk Faktörleri

Kaynak: Turhan, E., Sangün, Ö. ve İnandı, T. (2006). Birinci Basamakta Çocuk İstismarı ve Önlenmesi. *Türk Tabipleri Birliği Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi (STED)*, 15(1): 153-157.

WHO, çocuk ihmal ve istismarına yönelik risk faktörlerini kişisel, ailesel ve toplumsal olarak üç boyutta ele almıştır (akt; Turhan, Sangün ve İnandı, 2006). Bu tabloya göre kişisel riskler anne-babaya ilişkin ve çocuğa ilişkin olarak iki alt başlıkla ele alınmış, ailesel risk faktörleri ise geniş aile ile ilişkilendirilmiştir. Toplumsal risk faktörleri ise çocuğa yönelik toplumun genel tutumunu, çevresel bozukluklar, sosyal eşitsizlik gibi makro boyutta ele alınan konuları içermektedir. Kişisel ve ailesel risk faktörlerin toplumun risk faktörlerini ve toplumsal risk faktörlerinin de alt sistemler olan aile ve kişisel risk faktörlerini etkilediği göz ardı edilmemelidir.

Çocuğa yönelik ihmal ve istismarın farkına varmak zordur. Bunun nedenleri şu şekilde açıklanabilir:

- Çocuğa yönelik fiziksel istismarının faillerinin % 75'i ebeveynler, % 15'i diğer akrabalar (Çuhadaroglu Çetin ve ark., 2008). Bu yüzden çocuğu

kuruluşa götüren kişi, aslında çocuğu istismar etmiş kişi olabilir ve çocuğu istismarı anlatmaması konusunda tembihlemiş olabilir.

- Toplumun aile ve cinsellikle ilgili salt düşünceleri çocuğun istismar durumunda sessiz kalmasına neden olmaktadır. Özellikle Türk toplumunda cinselliğin “ayıp” olması, doğruyu büyüklerin söylemesi, özellikle ailede istismar yaşansa da her şeyin aile içinde kalması gerektiği gibi düşünceler çocuğun susmasını ve istismarcının da bu durumdan pay çıkarıp istismarına devam etmesine neden olabilmektedir. Bununla birlikte istismarcı çocuğa baskı uygulayabilir ve tehdit edebilir. Böylece çocuk korkarak susmak zorunda kalacaktır. Buna bağlı olarak çocuk istismardan dolayı kendini suçlayabilir ve ceza çektiğini düşünerek susmaya devam edebilir.
- İstismar sonrası çocuğun içe kapanması oldukça normaldir. Ancak genellikle aile, öğretmenler ve sosyal çevre bunun normal olduğunu düşünebilir ve istismardan şüphelenmez. Çevreden içe kapanıklığı ile geri dönüş almayan çocuk da böyle davranmaya devam eder.
- İstismara maruz kalan çocuk ile çalışan profesyonellerin istismar ile ilgili yeterli donanımı olmayabilir. Bu yüzden çocuğun istismara uğramış olabileceğinden şüphelenmezler. Buna ek olarak toplum ve kültür yapısı da istismarı fark eden profesyonellerin durumu görmezden gelmesine neden olabilir.

1.5.DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI

Çocuk istismarı tüm dünyada kendini gösteren bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki yetişkin kadınlarla yapılan bir araştırmada %60’ına yakınının cinsel istismara uğradıkları ve bunu yıllarca dile getirmedikleri öğrenilmiştir. Buna ek olarak başka bir çalışmada da istismara maruz kalanların %40’ı istismara ilişkin anıların sürekli zihinlerinde olduğunu ancak bunu kimseye söyleyemedikleri; %5’inin de yalnızca doktorları ile paylaşabildiği öğrenilmiştir (akt; Bulut, 2007).

Dünyada istismara ilişkin durumlara bakıldığında birçok ülkede istismar sayılabilecek olgular görülmektedir. Örneğin Yeni Gine’de bazı kabilelerde erkekler arasında oral ve anal seks durumu bulunmaktadır, sebebi ise yetişkinlerin arasında bir

yerlerinin olması durumudur. Polat (1997)'den aktaran Şirin ve Yenibaş, İngiltere'de haftada en az 4 çocuğun istismar ve ihmal nedeniyle öldüğünü belirtmiştir.

İngiltere merkezli İnternet İzleme Vakfı'nın 2016 yılı raporuna göre, geçmişte çocuk istismarı ile ilgili içerik paylaşan internet sitelerinin çoğu ABD'de iken 2016 yılında Hollanda, Amerika ve Kanada'yı geçmiş ve ilk sırada yer almıştır. Rapora göre çocuğa yönelik cinsel içeriği en çok paylaşan site 20 bin 972 ile Hollanda'da; bu rakam da istismara yönelik içeriğin %37'sini oluşturmaktadır. Buna ek olarak 2016 yılında çocuğa yönelik cinsel içerik barındıran linkler Kuzey Amerika'da %20 oranında azalmış; Avrupa'da ise %19 oranında artmıştır.

Ülkemizde çocuk istismarı olgularının sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Ancak son yıllarda gündeme gelen konu ile ilgili araştırmaların yetersizliği nedeni ile net veriler bulmak oldukça zordur. Buna ek olarak Türk toplumunda geleneksel olarak fiziksel cezaların eğitim amaçlı görülmesi de bu tür araştırmaların ve/veya olguların gündeme gelmesini engellemektedir.

Türkiye'de ilk geniş kapsamlı araştırma, Bilir ve arkadaşları tarafından sekiz ilde 4-12 yaşlar arasında toplam 16.100 çocukla ilgili tarama niteliğinde yapılan çalışmadır. Çalışmada fiziksel ve duygusal olarak örselenen çocukların oranı, ailelerin sosyo-demografik özellikleri, fiziksel cezanın sıklığı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda 4-6 yaş grubu çocuklarda istismara uğrama oranı %40,7 iken 7-10 yaş grubunda %33,5, 11-12 yaş grubunda ise %25,8'dir. İstismara uğrayan çocuklar %34,6 oranında kız, %32,5 oranında erkek çocuklardır (Bilir ve ark., 1991).

Türkiye İstatistik Kurulu verilerine göre çocuk mağdur sayısı 2014 yılında 74.064 iken 2016 yılında 83.552'ye yükselmiştir (Polat, 2018).

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'ne göre; çocuk cinsel istismar hükümlülerinin yüzdesi 2006 yılında % 42,5 iken 2016 yılında % 58,8'e yükselmiştir. Buna ek olarak cinsel suç mağduru olan çocukların yüzdesi 2014'ten 2016'ya %33 artmıştır (Polat, 2018).

Türkiye’de 27 ilde 30 Çocuk İzlem Merkezi bulunmaktadır. Ocak 2011 – Mayıs 2016 arası ÇİM’lere Türkiye genelinde 21.068 olgu başvurmuştur. Vakaların %85’i kız, %15’i erkek çocuktur (Polat, 2018).

Polat (2018) Çocuk İstismarı Raporu’nda 2014-2016 yıllarında güvenlik birimlerine yaralanma mağduru olarak getirilen çocuklara ilişkin TÜİK verilerini incelemiştir. Bu bağlamda 0-11 yaş grubunda 2014 yılında mağdur sayısı 21.706 iken 2016 yılında bu sayı 27.350; 12-14 yaş grubunda 2014 yılında 18.152 mağdur varken 2016 yılında 23.755 ve 15-17 yaş grubunda da 2014 yılında mağdur sayısı 34.206 iken 2016 yılında bu sayı 36.879’a yükselmiştir.

Görüldüğü gibi istismar olgusu dünyada birçok ülkede farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki verilere bakıldığında son yıllarda bu sayılarda artış görülmektedir. Amerika, çocuk istismarı ile ilgili içeriğin en çok paylaşıldığı ülke iken; 2016 yılında yerini Hollanda almıştır. Sadece diğer ülkelerde değil; ülkemizde de yapılan araştırmalar sonucunda çocuk istismarı oranının arttığını söylemek yanlış olmayacaktır.

1.6.ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARININ ÖNLENMESİ

Çocuk ihmal ve istismarında önleme; istismar gerçekleşikten sonra tedaviden daha etkilidir. Çocukların ihmal ve istismardan korunması üç basamakta ele alınmaktadır.

1.6.1. Birincil Önleme

Birincil önlemede amaç ihmal ve istismarın görülmemesi ve bunun için yapılan çalışma ve programlardır. Bu çalışma ve programlar; riskli grupların tespit edilmesi, aile planlamaları, aile eğitimleri, ailelerin yaşam kalitelerinin artırılması, psiko-sosyal destek, yoksullukla mücadele gibi birçok konuyu kapsamaktadır. Risklerin belirlenmesi, ileride ihmal ve istismara yönelik risklerin oluşmasını önleyebilir (Turhan, Sangün ve İnandı, 2006).

1.6.2. İkincil Önleme

İkincil önleme riskli grupların belirlenmesi, bu grupların var olan hizmetleri kullanmasını sağlayacak stratejiler bu gruplara gereken ek hizmetlerin sunulmasıdır. Bu

da istismara maruz kalan çocukların erken tanısı, tedavisi izlemini içermektedir. Erken tanı istismarın çocuk üzerindeki etkisini azaltabilir (Turhan, Sangün ve İnandı, 2006). Buna ek olarak istismara maruz kalan çocuk ve ailesinin hizmet alabilecekleri kurumların bilinmesi ve takip edilmesi önemlidir. Bu yüzden çocuk ihmal ve istismarı ile çalışan profesyonellerin erken tanı ile ilgili eğitimler alması önemlidir. Burada özellikle bildirim yükümlülüğü oldukça önemli bir noktadır.

1.6.3. Üçüncül Önleme

Üçüncül önleme istismara maruz kalan çocuğun tekrar istismarının ve ölüm gibi sonuçların olma durumunun önlenmesi, çocuklara ve ailelere yönelik rehabilitasyon programlarının uygulanmasıdır (Acehan, Bilen, Ay, Gülen, Avcı ve İçme, 2013).

Görüldüğü gibi çocuk ihmal ve istismarının önlenmesinde üç boyut bulunmaktadır. Bunlar birincil önleme (ihmal ve istismarın yaşanmaması için yapılan çalışmalar), ikincil önleme (riskli grupların belirlenerek hizmetlerin ulaştırılması) ve üçüncül önlemedir (istismarının tekrarının önlenmesi ve rehabilitasyon çalışmaları).

Çocukla iletişim içinde olan yetişkinlerin çocuk gelişimi, çocuk ihmal ve istismarı ve bunun etkileri, risk faktörleri ve çocuk hakları gibi konularda bilgi sahibi olması çocuğun ihmal veya istismara uğraması durumunda ne yapılması gerektiği konusunda bilinç sahibi olma ve çocuklara bu konularda bilgi verme gibi koruyucu-önleyici çalışmaların da desteklenmesini sağlayacaktır.

1.7.ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ VE TÜRKİYE'DE ÇOCUK HAKLARI

Çocuk Hakları ile ilgili ilk çalışma 26 Eylül 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilmiş olan Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi olmuştur. İçinde bulunulan 2. Dünya Savaşı nedeni ile ertelenmiş; 78 ülkenin katılımıyla 20 Kasım 1959'da Çocuk Hakları Sözleşmesi kabul edilmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin geliştirilmesi gerektiğinden yapılan çalışmalarla 20 Kasım 1989 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi kabul edilmiştir (Cılga, 1999).

Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni 1990 yılında imzalamıştır. Sözleşme bütüncül olarak tüm çocukları kapsamakta ve temel ilkelerini çocuğun yüksek yararı, yaşama ve gelişim hakkı, ayırım gözetilmemesi gibi haklar oluşturmaktadır.

Çocuk Hakları genellikle yaşama ve gelişme, korunma ve katılım hakları başlıkları çerçevesinde sınıflandırılmaktadır (Mammadov, 2015).

- Yaşama ve Gelişme Hakkı: Sözleşmenin 6. maddesi gereğince Taraf devletler her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Buna ek olarak 24. Madde gereğince; Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler. Sözleşmenin 26, 27 ve 28. Maddelerinde de her çocuğun sosyal güvenliklikten yararlanma hakkı; bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesinin sağlayacak yeterli hayat seviyesine ulaşmasını; eğitim hakkı ve bu hakkın fırsat eşitliğini kabul ederler.
- Korunma Hakkı: Çocuğun korunması ile ilgili olarak sözleşmede aile çevresinden yoksun kalan her çocuğun devletten özel koruma ve yardım görme hakkı (Madde 20), evlat edinme sistemini kabul eden Taraf devletlerin çocuğun yüksek yararını temel düşünce olarak kabul etmesi (Madde 21), çocuğun ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunması (Madde 32), çocuğun her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suiistimale karşı korunması (Madde 34), her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemlerin alınması (Madde 35), esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğun korunması (Madde 36) temeldir.
- Katılım Hakkı: Her çocuk görüşlerini ifade etme hakkına sahiptir. Bu bağlamda sözleşmede bu hakkı destekleyen maddeler vardır: Görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmesi (Madde 12), çocuğun, düşüncesini özgürce

açıklama hakkına sahip olması; bu hakkın, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması (Madde 13), çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterilmesi (Madde 14), çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkı (Madde 31).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin tam anlamıyla işlevsel olması durumu çocuk ihmal ve istismarı alanında da koruyucu-önleyici çalışmalara paralellik gösterir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin işlevsel olduğu bölgelerde çocuk ihmal ve istismarının az karşılaşıldığı ve önlenemediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, korunmaya ihtiyacı olan, suça sürüklenen çocukların korunmasına ve haklarının güvence altına alınmasına ilişkin temel ilkeleri, koruyucu ve destekleyici tedbirleri düzenlemektedir.

Bu kanunda çocuk; 18 yaşını tamamlamış kişi olarak tanımlanmaktadır. Buna ek olarak korunma ihtiyacı olan çocuk: “Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru” olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 5. Maddesi koruyucu ve destekleyici tedbirleri kapsamaktadır. Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir.

- Danışmanlık Tedbiri: Çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeyi,
- Eğitim Tedbiri: Çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesini,

- Bakım Tedbiri: Çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi halinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kuruma yerleştirilmesini,
- Sağlık Tedbiri: Çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbi bakım ve rehabilitasyonunu, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasını,
- Barınma tedbiri: Barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamayı içerir.

Çocukların fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak sağlıklı yetişmeleri için öncelikli ortam ailedir. Ancak bazı durumlarda (ihmal, istismar, çocuğun terk edilmesi vs.) çocukların korunmaya ihtiyacı olabilmektedir. Ülkemizde korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu çıkarılmıştır. Bu Kanunun amacı; korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemektir.

Ülkemizde çocuk istismarı konusunda Türk Ceza Kanunu'nda da bazı maddeler bulunmaktadır. Türk Ceza Kanunu 103. Maddesi (Çocukların cinsel istismarı)'ne göre; çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza, istismar durumunda on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan az olamaz. Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun, velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır.

Cinsel istismar deyiminden; on beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen

cinsel davranışlar anlaşılır. Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza on sekiz yıldan az olamaz.

Suçun; birden fazla kişi tarafından birlikte, insanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından, kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle, işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır. Cinsel istismarın, birinci fıkranın (a) bendindeki çocuklara karşı cebir veya tehditle ya da (b) bendindeki çocuklara karşı silah kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır. Cinsel istismar için başvuru olan cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır. Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

TCK 104. Maddesi (Reşit olmayanla cinsel ilişki)'ne göre; cebir, tehdit ve hile olmaksızın, on beş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Suçun mağdur ile arasında evlenme yasağı bulunan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, şikâyet aranmaksızın, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Suçun, evlat edineceği çocuğun evlat edinme öncesi bakımını üstlenen veya koruyucu aile ilişkisi çerçevesinde koruma, bakım ve gözetim yükümlülüğü bulunan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, şikâyet aranmaksızın ikinci fıkraya göre cezaya hükmolunur.

Çocuk ihmal ve istismarına yönelik çocukların hakları Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk Koruma Kanunu, Türk Ceza Kanunu gibi yasal boyutlarda ele alınmış olsa da, çocuk ihmal ve istismarının önlenemeyen bir sorun olduğu bilinmektedir. Bu nedenle ihmal ve istismara uğrayan çocuklar için çeşitli hizmetlerin yapılandırılması gerekmektedir. Aşağıda bu hizmetlerden bahsedilecektir.

1.8.ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI ALANINDA VERİLEN HİZMETLER

Ülkemizde çocuk ihmal ve istismarı alanında çeşitli yasal uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamalar doğrultusunda Türkiye’de çeşitli kurum ve kuruluşlar hizmet sunmaktadır. Bu kuruluşlar; Çocuk İzlem Merkezleri, Çocuk Koruma Merkezleri, Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ve Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri’dir.

1.8.1. Çocuk İzlem Merkezleri

Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM), her ilde Sağlık Bakanlığı’na bağlı hastane veya kurumların bünyesinde kurulması amaçlanan, cinsel istismar şüphesi olan mağdur çocukların ifadelerinin alınması, adli muayeneleri ve tüm soruşturma işlemlerinin bir merkezde yapılması için kurulması planlanan yerlerdir.

Türkiye’de Çocuk İzlem Merkezleri’nin kurulmasını öngören ilk düzenleme 04.10.2012 tarih ve 28431 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 2012/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi olup bu genelgede Çocuk İzlem Merkezleri’nin kuruluş amaçları şu şekilde açıklanmıştır:

“Ülkemizde istismara uğrayan çocuk ve/veya ailesi, yaşanan olumsuzlukları pek çok sebeple gizleme eğilimindedir. Bu sebeple de istismara uğrayan çocuğa verilmesi zorunlu olan hukuki, tıbbi, ruhsal ve sosyal destek aksayabilmektedir.

Mağdur çocukların; kolluk kuvvetleri, adli merciler ve sağlık kurumları tarafından ayrı ayrı değerlendirilmesi ve bu süreçte yaşadıklarını defalarca dile getirmek zorunda bırakılması, gizliliğin yeterince sağlanamaması, ilgili kurumlarda çocukla görüşme yapanların; çocuğun ruhsal durumunu gözeterek görüşme yapabilecek yeterlikte eğitime sahip olmaması halinde, çocuğun uğradığı travma daha da şiddetlenmektedir.”

“Yukarıda belirtilen hususlar dikkate alınarak; çocuk istismarının önlenmesi ve istismara uğrayan çocuklara bilinçli ve etkin bir şekilde müdahale edilmesi amacıyla, öncelikli olarak cinsel istismara uğramış çocukların ikincil örselenmesini asgariye indirmek, adli ve tıbbi işlemlerin, bu alanda eğitilmiş kişilerden oluşan bir merkezde ve tek seferde

gerçekleştirilmesini temin etmek üzere; Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastaneler/kurumlar bünyesinde Çocuk İzlem Merkezleri'nin (ÇİM) kurulması ve bu merkezlerin işleyişinin Sağlık Bakanlığı'nca koordine edilmesi gerekli görülmüştür."

ÇİM'ler, cinsel istismar şüphesi olan mağdur çocukların; defalarca adli işlemlerden geçirilirken hırpalanmasını, ikinci travma yaşamasına neden olan uygulamaların ortadan kaldırılmasını ve odağında çocuğun üstün yararını gözeterek kurumlar arasında işbirliğini sağlayan bir teşkidir (Trabzon Barosu, 2015).

Tablo 1. Çocuk İzlem Merkezi Bulunan İller ve Açıldığı Tarihler

Açılış Tarihi	Açıldığı İller
2010	Ankara
2011	Gaziantep
2012	İzmir, Samsun, Diyarbakır, Kayseri, Adana, Antalya, Bursa
2013	Konya, Sivas, Elazığ, Kocaeli
2014	Manisa, İstanbul Çekmece Bölgesi, İstanbul Anadolu Güney Bölgesi, Van, Edirne, Mersin
2015	Eskişehir, Karabük, Denizli, İstanbul Bakırköy Bölgesi, İstanbul Beyoğlu Bölgesi, Erzurum, Trabzon, Malatya

Kaynak: Ulukol, B., Kahiloğulları, A., Torunoğlu, M.A., Koçak O.F., Oral, R., Yüksel, F., Çelik, S., ve Akdağ, R. (2013). *A New Project; A Structured Child Protection Service in Turkey*. International Congress of Pediatrics, 24-29 Ağustos 2013, Australia: Melbourne.

Cinsel istismar şüphesi olan ya da istismara maruz kalmış çocukla ilgili bilgi almış olan kişi, kolluk birimlerine ya da Cumhuriyet Başsavcılığı'na bildirimde bulunmaktadır. Savcının talimatının ardından çocuk, Çocuk İzlem Merkezi'ne getirilmektedir. Konu ile ilgili profesyonel meslek elemanı olan sosyal hizmet uzmanı, psikolog, psikolojik danışman, çocuk gelişimci veya hemşire tarafından ön görüşmeye alınmaktadır. Ön görüşme sonrasında yapılan değerlendirmenin ardından istismara ilişkin çocuktan bilgi alınmakta ve çocuk da süreç ve merkez ile ilgili bilgilendirilmektedir. Adli görüşmeye alınan çocuğun görüşmesi aynalı odalarda kayıt altında yapılmaktadır. Adli muayene onayı hem çocuktan hem de ailesinden alındıktan

sonra dış ve/veya iç beden muayenesi yapılmakta; gerekiyorsa kan, idrar, gebelik testi, anal-genital sürüntü vb. tetkikler yapılmaktadır. Bunlara ek olarak Çocuk İzlem Merkezleri'nde çocuğa yönelik psikiyatri muayenesi de yapılmaktadır. Tıbbi, adli, psikiyatri gibi birçok açıdan değerlendirilen çocukla ilgili tüm veriler raporlaştırılıp, görüntü ve ses kaydı ile Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmektedir (Ulukol ve ark., 2013).

ÇİM'ler, Türkiye'nin gündemine son yıllarda girmiştir. ÇİM'lerin sayıca az olması, çocuğun ve ailesinin bu merkezlere ulaşmasının zor olması; çocuklara verilen hizmetlerin kalitesini düşürmektedir.

1.8.2. Çocuk Koruma Merkezleri

Çocuk Koruma Merkezleri (ÇKM), Çocuk İzlem Merkezleri'nden farklı olarak sadece cinsel istismara maruz kalan çocuklarla değil istismarın diğer türlerine de maruz kalmış olan çocuklarla ilgili gerekli inceleme ve raporlamayı yapan hastanelere bağlı birimlerdir (Hümanistik Büro, 2014). Kurumun kuruluş amacı, ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocukların değerlendirilmesi, tedavileri için gerekli birimlere yönlendirilmesi ve izlemlerinin sağlanmasıdır. İhmal ve/veya istismara maruz kalan çocuklarla sadece mikro boyutta çalışma değil aynı zamanda ailelerle, gruplarla mezzo ve toplumla makro boyutta da çalışmalar yapılmaktadır. İhmal ve/veya istismara maruz kalan çocuklara yönelik verilen hizmetler şu şekilde sıralanabilir:

- Çocukla tanışma ve ilk görüşmenin yapılması;
- Sorunun değerlendirilmesi, farklı boyutlarla incelenmesi ve net şekilde analizi için aile ve/veya gereken kişilerle görüşmenin yapılması;
- Gereken kişi ve kuruluşlarla iletişime geçilmesi;
- Sorunla ilgili tüm bilgi toplandıktan ve değerlendirmenin yapılmasının ardından planlamanın yapılması. Soruna ilişkin yapılacakların belirlenmesi, amaçların oluşturulması, uygulamanın sonlandırılması; (İhmal ve/veya istismara maruz kalan çocuk ve aile ile sürecin birlikte yürütülmesi)
- İzleme ve takip. (İhmal ve/veya istismara maruz kalan çocuk ve ailesi ile iletişime geçme, süreç ile ilgili bilgi alma, herhangi bir sorun olup olmadığının ve desteğe ihtiyaç olup olmadığının öğrenilmesi)

Çocuk Koruma Merkezleri genel olarak sosyal hizmetin çocuk refahı alanında çalışmalarını yürütmekte ve hizmetlerini sunmaktadır. Hastane bünyesinde yer alması ve ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocukların değerlendirilmesi, tedavilerinin yapılması ve izlemlerinin sağlanması açısından ise tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanına odaklanmaktadır. Bu bağlamda çocukların yüksek yararı ilkesini gözeterek; çocuklara yönelik kişisel sosyal hizmet, aileleriyle çalışma, gruplarla çalışma ve toplumla çalışma şeklinde işlevselliğini sürdürmektedir. Sosyal hizmet mesleği sosyal değişmeyi, problem çözmeyi ve bireylerin güçlenmesini sağlar ve çeşitli teorileri kullanarak müdahale gerçekleştirir. İnsan haklarının ve sosyal adaletin ilkeleri sosyal hizmetin temelidir. Bu bağlamda Çocuk Koruma Merkezleri'nin insanı ele alması, ona bütünsel yaklaşması, insan davranışı ve sosyal çevreyle ilgili olarak sistem kuramı, ekolojik kuram, krize müdahale yaklaşımı, problem çözme yaklaşımı gibi temel teorileri kullanarak; sosyal hizmetin insanın biricik ve farklı olduğu, bir birey olarak saygın ve değerli olduğu, ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözülmesi gerektiği, sosyal işlevselliğinin artırılması ve güçlendirilmesi gibi temel değerlerini esas alarak ve gizlilik, bilgilendirilmiş onam, savunuculuk gibi temel sosyal hizmet etik kurallarına bağlı kalarak ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocuklara ve ailelerine hizmet sunması ve müdahale etmesi merkezin sosyal hizmetle olan ilgisini somut bir biçimde göstermektedir.

Kurumda yukarıda da belirtildiği gibi yerleşmiş bir sosyal hizmet uygulaması yürütülmektedir. İhmal ve/veya istismara maruz kalan çocuklara ve ailelerine yönelik verilen hizmetlerin hepsi bir sistem içerisinde etkili ve verimli bir biçimde sunulmaktadır. Ayrıca hastane içindeki diğer bölümlerle - Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Psikiyatri Anabilim Dalı ve Adli Tıp Anabilim Dalı- multidisipliner bir ekip çalışması yürütülmekte ve müracaatçılara en iyi şekilde hizmet sunulması hedeflenmektedir.

Çocuk Koruma Merkezleri genellikle görüşme odası ve izleme odası olmak üzere toplam iki odadan oluşmaktadır. Görüşme odası ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocuklarla ve aileleriyle görüşülen odadır. Oda görüşmenin etkili ve verimli sürdürülmesini sağlayacak biçimde düzenlenmiştir. Odada koltuklar, çocuklar için bir masa ve iki tane sandalye, oyun terapisi için oyuncaklar bulunmaktadır. Ayrıca

görüşmelerin kayda alınması için bu odaya kameralar da yerleştirilmiştir. İzleme odası görüşme odasının hemen bitişiğinde bulunan odadır. Aynalı duvar sayesinde görüşme odasında yapılan görüşmeleri izleme fırsatı sunmaktadır. Bu duvar sayesinde izleme odasından çocuk ile yapılan görüşme uzmanlar tarafından izlenebilmekte, çocuk izleme odasını görememektedir. Aynı zamanda odada bulunan bilgisayar ses kaydı ve görüntü kaydı yapmaktadır. Buradaki bilgisayardan da yapılan görüşmeler takip edilebilmektedir. Görüşme odası aynı zamanda kuruma başvuran müracaatçıların ön görüşmelerin yapıldığı odadır.

ÇKM'ler hastane bünyesinde hizmet veren kuruluşlardır. ÇKM'ler dışında çocuk ihmal ve istismarına yönelik Çalışma Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kuruluşlar da bulunmaktadır. Aşağıda bu kuruluşlardan bahsedilecektir.

1.8.3. Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ve Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri

Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi: Suça yönelmiş çocukların; bu davranış bozukluklarının giderilmesi için rehabilitasyon sürecinin tamamlanmasına kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı; bu süre içinde de aile, sosyal çevre ve toplumla olan ilişkilerinin düzenlenmesi için çalışmaların yürütüldüğü 7-18 yaş arasındaki kız ve erkek çocuklara ayrı ayrı yapılandırılmış olan yatılı sosyal hizmet kuruluşudur (KBRM ve BSRM Yönetmeliği, 2009).

Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi: Fiziksel, duygusal ve/veya cinsel istismara maruz kalan çocukların travmalarının giderilmesi amacıyla rehabilitasyon sürecinin tamamlanmasına kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı; bu süre içinde de aile, sosyal çevre ve toplumla olan ilişkilerinin düzenlenmesi için çalışmaların yürütüldüğü 7-18 yaş arasındaki kız ve erkek çocuklara ayrı ayrı yapılandırılmış olan yatılı sosyal hizmet kuruluşudur (KBRM ve BSRM Yönetmeliği, 2009).

Akkuş 2014 yılında İstanbul'da BSRM ilk adım istasyonunda yaptığı çalışmada; 2008 ile 2012 yıllarını içeren 1779 dosyaya ulaşmış ve bu dosyaların 585 tanesinin cinsel istismar mağduru kız çocuğu olduğunu ortaya koymuştur. Cinsel istismar

mağduru kız çocuklarının 387 tanesi (%66,2) aile dışı cinsel istismara, 140 tanesi (%23,9) aile içi enseste ve 24 tanesi (%4,1) her ikisine de maruz kalmıştır. Mağdur kız çocuklarından 34 tanesinin de (%5,8) kim tarafından istismara uğradığının bilinmediği sonucuna ulaşılmıştır.

KBRM ve BSRM’lerde çocuklara verilen hizmetler, Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde yerine getirilir. Çocuğun kişisel haklarının ihlal edilmemesi ve özel hayatının gizliliğinin korunmasına özen gösterilir. Çocuğun düşüncesi mümkün olduğunca ön planda tutulur ve üstün yararı gözetilir. Buna ek olarak her iki merkezde de verilen hizmetler çocuğun ihtiyaçları dikkate alınarak; çocuklarda davranış değişikliğinin oluşturulması, travmalarının ve örselenmişliklerinin giderilmesi, aile ve sosyal çevresi ile ilişkilerinin yeniden yapılandırılması gibi müdahaleleri içermektedir. Rehabilitasyon sürecinin sonunda çocuklar uygun hizmetlerden yararlandırılır (KBRM ve BSRM Yönetmeliği, 2009).

Bu merkezlerde, Koordinasyon ve Değerlendirme Kurulu, Sosyal Servis, Ödül ve Disiplin Kurulu, Çocuk Kurulu ve mevzuat gereği mali işlerin gerekli kıldığı komisyon ve kurullar bulunur. Rehabilitasyon süreci her çocuğun durumuna göre farklı değerlendirilir. Değerlendirmede çocuğun geliş sebebi, travma etkisi, çocuğun kişisel özellikleri gibi birçok durum dikkate alınmaktadır (KBRM ve BSRM Yönetmeliği, 2009).

KBRM ve BSRM’lerde sosyal servis, müdür odası, mülakat odası, revir, yatak odası, dinlenme ve çalışma salonu, yemek salonu, hobi odası, çamaşırhane, banyo, depo, ambar, ziyaretçi odası, çok amaçlı salon gibi bölümler bulunmaktadır (KBRM ve BSRM Yönetmeliği, 2009).

Şimdiye kadar gelinen noktada çocuk ihmal ve istismarı ve bu alanda hizmet veren kuruluşlardan bahsedilmiştir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında çocuk ihmal ve istismarı alanındaki sosyal hizmet uygulamalarına yer verilecektir.

1.9.ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI VE SOSYAL HİZMET

Kut’a (1988) göre “sosyal hizmet mesleği”; kişinin kendi kararını vermesi konusunda bilinçlenmesi ve çevresinde değişen koşullara uyum sağlayarak, gerekli

değişimin oluşturulmasında müdahale edilecek bilgi, beceri ve değerlere sahip olan bir meslektir.

Cılga'ya (2004) göre; “Çoğulcu ve katılımcı toplum yapısı içinde; insan hak ve özgürlükleri ile sosyal, ekonomik ve siyasal haklardan insanların yararlanmasını sağlayıcı, koruyucu ve geliştirici çalışmalar yapmak sosyal hizmetin bilimsel ve mesleki özünü içerir. Toplumsal etkileşim dinamiği ve süreci içinde; insanın yaşam bilgisini, kültürünü, kişisel gücünü, yeteneklerini ve eylemlerini geliştirmek, sorumluluk sahibi, bilinçli, etkili ve örgütlü varlıklar olarak yaşam pratiğine katılımlarını sağlamak, gereksinimlerini karşılamayı bilen, sorunlarını çözen, üretken, özgür ve mutlu insanlar olarak yaşayabilmeleri için nesnel yaşam koşullarının gelişmesine yardımcı olmak sosyal hizmet eyleminin bilimsel ve mesleki karakterini oluşturur.”

Acar ve Erbay (2013), sosyal hizmet mesleğinin makro boyuttaki çalışmalarının eşsizliğini birey, grup ve toplumların güçlenmesi ve var olan kaynakların adil dağılımının gerçekleştirilmesi olarak vurgulamıştır.

Sosyal hizmet, birey, aile, grup ve topluluklara sosyal işlevselliklerini arttırma, kapasitelerini yenileme ve uygun toplumsal koşulları yaratmak için yardımı kapsayan mesleki bir çalışmadır(Zastrow, 2014).

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW) Genel Kurulunda 2014 yılında onaylanan sosyal hizmet mesleğinin küresel tanımı ise şu şekildedir:“Sosyal hizmet, sosyal değişme ve kalkınmayı, sosyal içermeyi, insanların güçlendirilmesi ve özgürleşmesini hedefleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı sosyal hizmet için temel öğelerdir. Sosyal hizmet mesleği, insan ve toplum bilimleri ve yerel bilgiden oluşan eklektik bilgi temeli aracılığıyla insan refahını iyileştirmek için bireyleri ve sistemleri bir araya getirir.” (akt; Zengin ve Altındağ, 2016).

Sosyal hizmetin temel amacı; birey, aile, grup ve topluma problemleri ile baş etmeleri ve sosyal işlevselliklerini arttırmak için var olan güçlerini geliştirmeleri için yardımcı olmaktır. Sosyal hizmet uzmanları; müracaatçıları “çevresi içinde birey” odağında görür ve bu odak çerçevesinde destekleyerek güçlendirir (Yolcuoğlu, 2012).

Zastrow (1999) sosyal hizmetin amaçlarını şu şekilde açıklamıştır (akt; Yolcuoğlu, 2012):

1. Sosyal hizmet uzmanları, “danışman, eğitmen, bakım verici, davranış değiştirici ve destekleyici” rolleriyle; bireylerin, problem çözme, gelişimsel kapasitelerini artırma ve baş etme mekanizmalarını güçlendirmeyi, onları “yapabilir kılmayı” hedefler.
2. Bağlantı kurucu rolü ile kaynak, hizmet ve fırsat sağlayan sistemlerle, bireylerin gereksinimlerini bağlantılandırarak, bireylerle etkileşimde bulundukları sistemler arasında karşılıklı uyumu sağlar.
3. “Çevresi içinde birey” odağıyla, “savunuculuk” rolüyle ihtiyaç duyulan hizmetlerin belirlenmesine katkı yaparak, sosyal sistemlerin etkili işlev görmesini sağlar.
4. İhtiyaç sahibi grupların ve ne tür hizmetlere gereksinim duyulduğunun tespitinden sonra, “savunucu ve aktivist” rolüyle, sosyal politikanın geliştirilmesi, ilerletilmesi uygun yeni politikalar yoluyla, sistemlerin daha insancıl ve verimli işlev görmesini sağlar.
5. Risk altındaki grupları güçlendirmek, sosyal ve ekonomik olarak adaleti sağlamak için, toplum kaynakları ve gücün, çeşitli toplum kesimleri arasında, “daha eşitlikçi ve adil dağılımı” için çaba harcar.
6. Bütün bu zor görevleri başarabilmek için sosyal hizmet uzmanları, yaşam boyunca profesyonel bilgi, beceri ve baş etme kapasitelerini sürekli olarak değerlendirmek, daha etkili mesleki müdahaleler için kendilerini geliştirmek zorundadırlar.

Sosyal hizmetin amaçları, bireylerin problem çözme, gelişimsel kapasitelerini artırma ve baş etme mekanizmalarının güçlendirilmesi, bireyi çevresi ile ele alarak bütüncül müdahalede bulunulması, sosyal adaletin geliştirilmesi ve tüm bunları sosyal hizmet uygulamasına aktarmaktır (SHUDER, 2016).

Birey, aile, grup ve toplumlarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının çeşitli rol ve işlevleri bulunmaktadır. Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanlarının rolleri (Zastrow, 2014):

- **Destekleyici:** Sosyal hizmet uzmanı ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocuk ve ailesine ihtiyaçlarını dile getirme, sorunlarını belirleme ve açıklamaları; buna ek olarak bu sorunlara çözüm yolları bulmaları için kapasitelerini geliştirmelerine yardım eder.
- **Aracı:** Sosyal hizmet uzmanı ihtiyacı olan birey ve/veya grupları birbirine toplum hizmetleriyle bağlar. (Örneğin; ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocuğun ÇİM'e yönlendirilmesi)
- **Savunucu:** Bu rol, hukuktan gelmektedir. Sosyal hizmet uzmanı bu süreçte aktif ve doğrudan rol almaktadır. Uzman ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocuğun ihtiyacının ve talebinin uygunluğu ve kurumun hizmet sunmama kararıyla mücadele için bilgi toplar. Amaç, daha etkili hizmet politikası için değişimdir.
- **Aktivist:** Sosyal hizmet uzmanı bu rolde sosyal adaletsizlik, eşitsizlik ve yoksunlukla ilgilenir. Burada amaç; ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocuğun ve ailesinin ihtiyaçlarının karşılanması için sosyal çevresinin değiştirilmesidir.
- **Arabulucu:** Bu rol, tarafların anlaşmalarına yardım etmek, farklılıklarda orta yolu bulmak için taraflar arasındaki çatışmaya müdahaleyi içerir.
- **Eğitmen:** Bu rol, müracaatçılara bilgi vermek ve uyum sağlayıcı becerileri öğretme rolüdür. Eğitcilik rolü ile ihmal ve istismarın ortaya çıkmadan önlenmesi mümkün olabilecektir. Çünkü bilinmektedir ki ihmal ve istismarı ortaya çıkaran nedenler arasında zayıf ebeveynlik becerileri, öfke kontrolü, aile içi şiddet vs. bulunmaktadır.
- **Güçlendirici:** Sosyal hizmet uygulamasının önemli rollerinden biri olan güçlendirmede amaç birey, grup ve topluma her türlü gücünü arttırmaları ve koşullarının iyileştirilmesinde etkili rol oynamalarını sağlamaktır.

- **Koordinatör:** Koordinatör, sorunların çözümü için gerekli olan kaynakları bir araya getirir. (Örneğin; birden fazla sorunu olan aileler için ekonomik, sağlık, eğitim vb. amaçlar için kurumların birlikte çalışması)
- **Araştırmacı:** Her sosyal hizmet uzmanı aynı zamanda araştırmacıdır. Literatür araştırması, değerlendirme ve toplumun gereksinimlerine yönelik çalışmayı içerir.
- **Grup Kolaylaştırıcısı:** Sosyal hizmet uzmanı grup çalışmasının lideridir. Bu grup çalışmaları terapi, eğitim, kişisel gelişim, aile terapisi gibi gruplar olabilir.
- **Sözcü:** Sosyal hizmet uzmanı ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocuğa, ailesine var olan hizmetleri ifade eder ve bu hizmetlere ulaşabilmeleri için onlara savunuculuk yapar.
- **Uygulayıcı Rolü:** Sosyal hizmet uzmanının ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocuklarla yüz yüze yaptığı görüşmelerde yerine getirdiği roldür. Çocukla görüşme, güven ilişkisinin kurulması, çocuğun ihtiyacına göre uygun müdahale planının oluşturulması ve uygulanmasıdır.
- **Danışman ve Yol Gösterici Rolü:** Sosyal hizmet uzmanı çalıştığı müracaatçı grubunda yol gösterici ve danışmandır. İhmal ve/veya istismara maruz kalan çocuk ve ailesinin var olan kaynaklardan ve/veya hizmetlerden yararlanmaları için bu kaynak ve hizmetleri müracaatçılarına tanıtır. Bu hizmetlere/kaynaklara nasıl ulaşabilecekleri ve gereksinimlerinin giderilmesi için neler yapmaları gerektiği ile ilgili yol gösterir. Toplumdaki kaynakları da müracaatçılarıyla yararına harekete geçirir.
- **Değerlendirici Rolü:** Sosyal hizmet uzmanının ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocukla ilgili politikaları bilmesi gereklidir. Buna ek olarak bu politikaların çocuğun yararına olup olmadığını değerlendirme rolü vardır. Bu değerlendirmelerin sonunda gerekli çalışmaları yaparak politikaları etkilemek adına adım atar.

- **Karşılanmayan İhtiyaçları Keşfetme Rolü:** İhmal ve/veya istismara maruz kalan çocukların ve ailelerinin toplumda karşılanmayan ihtiyaçlarını keşfetme rolü sosyal hizmet uzmanına aittir. Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçıların karşılanmayan ihtiyaçları ile ilgili çalışmalarda bulunur.
- **Kamuoyu Oluşturma:** Sosyal hizmet uzmanı, ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocukların problemlerinin çözülmesi için mevcut kaynakları bir araya getirmelidir. Hükümet, sivil toplum ve yerel yönetimlerin ortak çalışmasını sağlayarak çalışmalarda bulunur.

Yukarıda belirtilen rollere ek olarak sosyal hizmet uzmanlarının işlevleri şu şekildedir (Sheafor ve Horejsi, 2003):

- İhmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuğu değerlendirme ve gerekli kaynakları sağlama, kullanılabilecek hizmetlere yönlendirme ve hizmetler arasında bağlantı kurma
- İhmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuğun haklarını savunma işlevi
- Davranış değişikliklerinin sağlanması, yaşam becerilerinin öğretilmesi, önleyici hizmetlerin sağlanması
- Sosyal işlevselliğin sağlanması, terapötik uygulama
- İhmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuğun değerlendirilmesi, verilecek hizmetlerin planlanması ve takibinin sağlanması
- İhmal ve/veya istismara maruz kalmış çocukla ilgili çalışma planının hazırlanması
- İhmal ve/veya istismara maruz kalmış çocukla çalışan profesyonellerin oryantasyonu ve süpervizyon
- Politika ve program geliştirme
- Sosyal politikaların analiz edilmesi, sosyal kaynakların geliştirilmesinin sağlanması
- Mesleki gelişimin sağlanması

Sosyal hizmet uygulamaları, müracaatçı sistemlerinin güçlendirilmesine vurgu yapan yedi aşamalı bir planlı değişim sürecini içermektedir. Bunlar:

1. Tanışma / Bağlantı Kurma: Bu adım, planlı müdahale sürecinin ilk adımıdır. Angaje olma, sosyal hizmet uzmanı ve ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuk arasında profesyonel ilişki kurulmasına odaklanılan bir süreçtir. Bu adımda sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı sistemi bir araya gelmektedir. Görüşmenin amacı, ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuğun kaygılarını ve sorunlarını anlamak, müracaatçı sistemi ile nasıl temas kurulacağına belirlenmesidir. Burada önemli olan konu; ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuğun olduğu yerden başlamaktır. Bu sebeple çocuğun belirttiği sorun varsa oradan başlamak doğru olacaktır (Duyan, 2014). Bu aşamada müracaatçı sisteminin sosyal hizmet uzmanı ile çalışırken dikkat etmeleri gereken kurallar kendilerine iletilmelidir. Bunun amacı, bilinmezliğin ortadan kaldırılmasıdır (Yolcuoğlu, 2012).
2. Ön Değerlendirme: Ön değerlendirme adımı müracaatçı sistemlerinin nasıl iletişim kurduğunun gözlemlendiği adımdır. Bu adımda sorunun açık olarak anlaşılması gerekmektedir. Çünkü her müracaatçı sorunu farklı tanımlayabilir. Bu adımda amaç ve hedefler belirlenmelidir (Duyan, 2014). Aslında ön değerlendirme bilgilerin toplanması, elenmesi ve odaklanılacak sorunların netleştirilmesini içerdiği için bir analiz biçimidir (Thompson, 2016). Bu aşamada sosyal hizmet uzmanı şu açılardan değerlendirme yapmalıdır; müracaatçı sistemi, müracaatçı sisteminin içinde bulunduğu durum, müracaatçı sisteminin sorun ve ihtiyaçları, müracaatçı sisteminin güçlü yönleri. Ön değerlendirmede ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuğun içinde bulunduğu durum oldukça önemlidir. Gelişimsel olarak hangi dönemde olduğu, ihmal ve/veya istismardan nasıl etkilendiği gibi önemli noktalar vardır. Buna ek olarak bu adımda ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuğun ve ailesinin sorun ve ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekmektedir.
3. Planlama: Planlama, değerlendirme ve müdahale adımları arasında bir köprü görevi görmektedir. Müdahale planı oluşturmak, sürecin nasıl en iyi şekilde

işleyebileceğine karar vermek için geçmişteki olayları ve şimdiki koşulları analiz etmeyi içerir (Thompson, 2016). Bu adımda uygulanacak plan net ve anlaşılır olmalıdır. İhmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuk ile sorun veya sorunların nasıl çözüleceği ile ilgili ortak karara varılır. Soruna ek olarak; sorunla nasıl başa çıkılır konusuna da odaklanılmalıdır. Her adımda olduğu gibi bu adımda da sosyal hizmet uzmanı müracaatçı sistemi ile işbirliğinde olmalıdır. Müracaatçı sisteminin öncelikli kabul ettiği sorunla başlanmalıdır. Bu da daha önce de belirtildiği gibi ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuğun bulunduğu yerden başlama ilkesi olacaktır. Sosyal hizmet uzmanının müdahale sürecinin tamamında kullanılacak modeller, kuramlar ve perspektiflerle ilgili bilgi sahibi olması önemlidir (Duyan, 2014). Planların paylaşılması için bilgilerin toplanması işbirliği ile yapılmalıdır. Ortak kararlar oluşturulacak olan planın başarılı olma olasılığı artacaktır (Thompson, 2016). Bu aşamada sosyal hizmet uzmanı sorunların öncelik sırasına dikkat etmelidir. Sorunlar ihtiyaca çevrilmeli ve her ihtiyaç için müdahaleler belirlenmelidir. Amaçlar ve hedefler belirlendikten sonra mikro, mezzo ve makro düzeyde planlama yapılmalıdır.

4. Uygulama: Uygulama/ müdahale aşaması, müracaatçı sisteminin değerlendirilmesi ve planlamanın yapılmasından sonra belirlenen amaçların gerçekleştirilme sürecidir. Bu süreçte kaynakların ve sosyal destek sistemlerinin müracaatçı sistemi yararına kullanımı ve hizmetlerden yararlandırılmalarının sağlanması söz konusudur. Bu amaç doğrultusunda; ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuk ve ailesi ile yakınlaşma, gereksinimlerinin belirlenmesi, güçlü yönlerin ortaya çıkması, ulaşılmak istenen hedeflerin ortaya konması vb. konuların özetlenmesi gerekir (Duyan, 2014).
5. Son Değerlendirme: Son değerlendirme, müdahalenin amaçlara ulaşıp ulaşılmadığını görmenin bir aracıdır. Aslında değerlendirme planlı müdahale sürecinin her adımında uygulanmalıdır. Ön değerlendirmede ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuk ve ailesinden alınan bilgilerden sonra, planlamada belirlenen amaçlardan sonra ve uygulamadan sonra amaçlar ulaşıp ulaşılmadığında önemlidir. İhmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuk ile

yapılan çalışmalarda sonuçlarla ilgili amaçların her birinin tek tek üzerinde durulması ve ne tür faydalar sağlandığı, bu süreçte kullanılan teknikler ve karşılaşılan engeller gibi konular tartışılmalıdır. Son olarak da ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuk ve ailesinden müdahale ile ilgili geri bildirim almak önemlidir (Duyan, 2014). Müdahale tamamlandığında çalışma da değerlendirilmelidir (neler işe yaradı, neler daha iyi olabilirdi ve neler öğrenildi vb.). Son değerlendirme aslında sonlandırmanın bir parçasıdır. Bu adımda sürecin etkililiği değerlendirilir. Son değerlendirme sosyal hizmet uzmanları için önemlidir çünkü kendilerini de süreçte değerlendirme fırsatı bulurlar.

6. Sonlandırma: İhmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuk ve ailesinin var olan sorunlarını çözmesi, ihtiyacı olan hizmetlerden faydalanması, özsaygı geliştirmesi ve kendi kendine yeterli hale gelmesi ile planlı müdahale süreci sonlandırılır. Sonlandırma adımı ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuk ve sosyal hizmet uzmanı kaybetme duygusu yaşayabilir. Planlı müdahale sürecinin başarıyla bitirilebilmesi için; sürecin ne zaman bitirileceğine birlikte karar verilmesi önemlidir (Thompson, 2016).
7. İzleme: İzleme/takip adımı müdahale süreci sonlandırıldıktan sonra müracaatçıların işlevselliği ile ilgili bilgi toplama amacıyla yapılır. Asıl amaç; sonuçların kalıcı olması, ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuğun ve ailesinin daha sonra karşılaşılabilecekleri sorunlarla kendi başına mücadele edebilmesidir (Thompson, 2016). Müdahale süreci sona erdikten sonra izlemede ideal olan süre, 2-6 ay süreyle ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuğun durumunun takip edilmesidir (Yolcuoğlu, 2012).

Bilgi, beceri ve değer sosyal hizmet uygulama alanında çok önemli bir yere sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının bilgi temellerinin sağlam olması, bu bilgiyi uygulayabilecek becerilere sahip olması ve tüm bunları sahip oldukları değerler ışığında uygulamaya aktarmaları gerekmektedir. Zira çocuğun gelişimsel özellikleri, ihmal ve istismar, ihmal ve istismarın çocuk üzerindeki etkileri, ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocukla iletişim, sosyal hizmet müdahalesi gibi konulara hâkim olan sosyal

hizmet uzmanı; ihmal ve/veya istismar vakası ile karşılaştığında bu bilgiler ışığında mesleki becerileri ve değerleri ile başarılı bir müdahale süreci yönetebilir.

Sosyal hizmet engellilik, psikoloji, sağlık, suçluluk, yoksulluk, eğitim, aile-çocuk ve toplum refahı gibi geniş uygulama alanına sahip bir bilim dalıdır. Çocuk ihmal ve istismarı da sosyal hizmetin önemli uygulama alanlarından biridir.

Sosyal hizmet mikro, kişiler arası ilişkiler; mezzo, büyük gruplar ve yerel kuruluşlar; makro, yasalar ve politikalar düzeyinde uygulamalarını yürütür. Bu bağlamda istismar nedeni ile travma yaşayan çocuklarla çalışırken yapılacak olan sosyal hizmet müdahalesi önemli bir odak noktasıdır.

Mikro düzeyde yapılabilecek uygulamalar şu şekildedir:

- Çocuğun gereksinimlerinin belirlenmesi amacıyla değerlendirme yapılması
- Çocuğun gereksinimlerine uygun bir müdahale planının yapılması
- Çocuğun(varsa) içinde bulunduğu sistemle olan iletişim sorunlarının çözülmesine yardım edilmesi
- Müdahale süreci ile ilgili müracaatçı sisteminin bilgilendirilmesi
- Ebeveynlerin ihmal ve istismar ile ilgili bilinçlendirilmesi
- Müracaatçı sisteminin güçlü yanlarına odaklanılarak sosyal becerilerinin artırılması
- Gerekli durumlarda çocuğun sosyal yardımlardan faydalanmasının sağlanması

Mezzo düzeyde yapılabilecek uygulamalar şu şekildedir:

- Çocuğun duruma uyum sağlaması ve baş etme kapasitesinin artırılması
- Ailenin müdahale sürecine katılımının sağlanması
- Grup çalışmalarının yapılması
- Diğer meslek elemanları ve ilgili kuruluşlarla işbirliği yapılması
- Öğretmenlere ve okul idaresi personeline ihmal ve istismara yönelik bilinçlendirme ve bildirim yükümlülükleri ile ilgili eğitim verilmesi
- Müracaatçı sisteminin sosyal izolasyonunun engellenmesi
- Gerekli durumlarda müracaatçının hizmet alabileceği kurumlara yönlendirilmesi

- Okul öncesinden başlayarak çocuklara “iyi ve kötü dokunma”, özel bölgeler ve istismar ile ilgili eğitimlerin verilmesi

Makro düzeyde yapılabilecek uygulamalar şu şekildedir:

- İhmal ve istismar ile ilgili toplumsal farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmaların yapılması
- Özellikle ülkemizde çocuk yetiştirmeye yönelik algının değiştirilmesi için anne-baba eğitimlerinin verilmesi
- Yoksulluğun ihmal ve istismar olasılığını artırdığı düşünülecek olursa ekonomi ile ilgili politikaların düzenlenmesi
- Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin biyo-psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasıyla eğitim hayatlarının düzenli devam etmesinde çok önemli bir role sahiptir. Öğrenciyi çevresi içinde ele almaya çalışan ve ekolojik sistem yaklaşımını benimseyen okul sosyal hizmet uzmanı, öğrenciyi ve eğitimini zor durumlara sokacak aile, arkadaş ve çevre ilişkilerini düzenlemeye çalışırken ona danışmanlık, savunuculuk, aracı olma rolleriyle hizmet sunmayı amaçlar. Bu nedenlerle okullarda sosyal hizmet uzmanı çalıştırmak suretiyle danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi
- Çocuk ihmal ve istismarına yönelik suçların cezai yaptırımların az olması istismarın yüzdesini artırmaktadır. Bu bağlamda ihmal ve istismara yönelik suçların yaptırımlarının artırılması
- Bireylerin gerek duydukları hizmetlerden faydalanabilmesi için politikalarda, anayasada ve mevzuatta gerekli düzenlemelerin daha geniş ve etkin olması için düzenlemelerin yapılması
- Çocuk Hakları Sözleşmesi ışığında çocuğun üstün yararının gözetildiği ve ihmal ve/veya istismardan koruyucu-önleyici çalışmaları destekleyici şekilde politikaların geliştirilmesi
- Sivil toplum kuruluşları çocuk ihmal ve istismarı alanında yürütülen çalışmalarda toplumun konu ile ilgili örgütlenmesi, bilinçlendirilmesi, farkındalığın artması ve çocuğun ve ailesinin çevresine de bu bakış açısıyla müdahale etmekte önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda sivil toplum

kuruluşlarının çocuk ihmal ve istismarı konusunda aktif şekilde çalışmalar yapması

Görüldüğü gibi çocuk ihmal ve istismarına yönelik sosyal hizmet uygulaması, sosyal hizmetin diğer alanlarında da olduğu gibi mikro, mezzo ve makro olarak çok boyutlu bir uygulama sunmaktadır. Bu uygulamada sadece ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocuklarla çalışma yürütmenin yetersiz kalacağı görüşü ile çocuğun ailesi ve içinde bulunduğu çevrenin de iyileştirilmesi ve çocuğa yönelik toplumun bakış açısını, politikaları ve yürütülen çalışmaların da iyileştirilerek çocuklara yönelik koruyucu-önleyici bir çalışma yürütülmesi amaçlanmaktadır.

1.10. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bilindiği üzere sosyal hizmet literatüründe çocuk ihmal ve istismarı ana başlığı büyük bir önem taşımaktadır. Öyle ki günümüzde dünyada milyonlarca çocuk ihmal-istismara maruz kalmakta ve/veya şahit olmaktadır. Çocuk ihmal ve istismarı kapsamlı ve multidisipliner çalışmaları gerektirmektedir.

İhmal ve/veya istismara maruz kalan çocukta birçok davranış problemi ortaya çıkmaktadır. Uygun ve zamanında müdahale yapılmadığı takdirde ihmal ve/veya istismar ölümde dâhi sonuçlanabilmektedir. Bu bağlamda yapılacak olan müdahalede amaç çocuğun ihmal ve istismar sonucunda ortaya çıkan problemlerini düzeltmek, buna yönelik koruyucu-önleyici, değiştirici-geliştirici ve rehabilite edici uygulamalar yapmaktır.

Bu araştırmanın problemi, ihmal ve istismar alanında çocuğa yönelik müdahalelerin çocuğun üstün yararı gözetilerek gerçekleştirilmemesi, çocuk ihmal ve istismarına yönelik hizmet sunum sisteminde eksiklikler bulunmasıdır. Bu eksikliklerden en önemlisi çocukla bire bir çalışan profesyonellerin hizmet sunum sürecinde karşılaştıkları zorlukların ortaya konmaması ve görüşlerinin dikkate alınmamasıdır. Çocuklarla bire bir çalışan profesyonellerin sunulan hizmeti değerlendirmesi; hem çocuklara yönelik hizmetlerin geliştirilmesinde hem de çocuğun yüksek yararının sağlanabilmesinde önemli olacaktır.

1.11. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın temel amacı, çocuk ihmal ve istismarı alanında görev yapan profesyonellerin bu alana yönelik hizmetleri değerlendirmelerini ortaya koymaktır.

Bu amaçlar doğrultusunda araştırmanın alt amaçları şu şekilde belirlenmiştir;

1. Çocuk ihmal ve istismarı alanında görev yapan profesyonellerin, bu alanda yaptığı çalışmalardan doyum sağlama düzeyleri nasıldır?
2. Çocuk ihmal ve istismarı alanında görev yapan profesyonellerin, tükenmişlik hissetme düzeyleri nasıldır?
3. Çocuk ihmal ve istismarı alanında görev yapan profesyoneller, ülkemizde çocuklara ilişkin çıkarılan yasa ve yönetmelikleri ve çocuk koruma politikalarını nasıl değerlendirmektedirler?
4. Çocuk ihmal ve istismarı alanında görev yapan profesyoneller, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbirlerin uygulanışını nasıl değerlendirmektedirler?
5. Çocuk ihmal ve istismarı alanında görev yapan profesyoneller, çalıştıkları süreçte personele verilen eğitimlerin yeterliliği ile ilgili ne düşünmektedirler? Hangi konularda eğitime ihtiyaç olduğunu düşünmektedirler?

1.12. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çocuk ihmal ve istismarı günümüzde toplumsal boyutları olan önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu soruna yönelik çözüm için ülkemizde çeşitli yasalar ve ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocuklara yönelik hizmetler vardır.

Ülkemizde istismar mağduru çocukların ihtiyaçlarına yönelik hizmet vermek amacıyla Çocuk Koruma Merkezleri, Çocuk İzlem Merkezleri, Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ve Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri hizmet vermektedir.

Çocuk ihmal ve istismarı alanında verilen hizmetler; ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocukların sorunlarının çözümünde oldukça önemlidir. Günümüzde ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocukların ihtiyaçlarının giderildiği kurumlar ve hizmetler var olsa da yetersiz kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çalışma çocuk ihmal ve istismarı alanında verilen hizmetlerin geliştirilmesi için yol göstermek

açısından önem taşımaktadır. Buna ek olarak bu alanda çalışan profesyonellerin deneyimlerinin ve görüşlerinin neler olduğunun ortaya çıkarılması açısından önemlidir.

1.13. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI

Uygulamanın yapıldığı tarihler arasında araştırma kapsamına alınan çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellerden toplanan veriler geçerli ve güvenilirlerdir.

1.14. SINIRLILIKLAR

Çalışma boyunca araştırmayı sınırlayan bazı faktörler bulunmaktadır. En temel sınırlayıcı, zamandır. Araştırma için kısıtlı süre olması ve belirli ekonomik imkânlarla sürdürülmesi sınırlandırıcı unsurların başında gelmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırma çocuk ihmal ve istismarı alanında görev yapan profesyonellerin bu alana yönelik hizmetleri değerlendirmelerinin anlaşılması ve ortaya çıkarılması amacıyla olduğu için nitel araştırma olarak planlanmıştır. Nitel araştırma için Yıldırım ve Şimşek (2011) “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların, doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” tanımlamasını yapmışlardır. Nitel araştırmanın amacı derin bir anlayış ortaya çıkarmak olduğu için yapılan araştırmada nitel yöntem seçilmiştir.

Bu araştırmada, nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Fenomenolojik yaklaşım, yaşanan deneyimin özünü veya anlamını, ya da bireyin dünyadaki varoluşuna dair algısını yakalamayı amaçlar. İnsan davranışı şeyler, insanlar, olaylar ve durumlar ile ilişkisi içinde değerlendirilir (Krysik ve Finn, 2015).

2.2.Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcılarını, Ankara’da çeşitli kurumlarda çalışan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 15 profesyonel oluşturmuştur. Bu çalışmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, araştırmanın amacına uygun olarak örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesneler ya da durumlardan oluşturulmasına ve derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir (Büyüköztürk ve ark, 2009). Bu araştırmada da Ankara’da çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellere ulaşmak amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında görüşmeye katılıp bilgi paylaşanlar incelendiğinde 9 sosyal hizmet uzmanı, 2 doktor, 1 hemşire, 1 avukat, 1 psikolojik danışman ve rehber ve 1 çocuk gelişimci ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellerle görüşmeler çalıştıkları kurumun en temel ilkelerinden olan gizlilik esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ait sosyo-demografik bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Sosyo-demografik Bilgiler

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Hayatının en uzun dönemi nerede geçmiş?	Eğitim Durumu	Mesleği	Meslekte Geçirilen Süre
1	45	Kadın	Evli	1	Şehir Merkezi	Doktora	Sosyal Hizmet Uzmanı	21 yıl
2	51	Kadın	Evli	2	Şehir Merkezi	Ön Lisans	Hemşire	30 yıl
3	78	Kadın	Evli	2	Şehir Merkezi	Yüksek Lisans	Avukat	55 yıl
4	53	Erkek	Evli	1	Şehir Merkezi	Doktora	Sosyal Hizmet Uzmanı	28 yıl
5	54	Kadın	Evli	2	Şehir Merkezi	Doktora	Çocuk Doktoru	30 yıl
6	60	Erkek	Evli	2	Şehir Merkezi	Doktora	Doktor/	30 yıl
7	57	Kadın	Bekâr	-	Şehir Merkezi	Doktora	Sosyal Hizmet Uzmanı	33 yıl
8	25	Kadın	Bekâr	-	İlçe	Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı	1 yıl
9	28	Erkek	Bekâr	-	İlçe	Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı	4 yıl
10	29	Kadın	Bekâr	-	Şehir Merkezi	Yüksek Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı	6 yıl
11	26	Kadın	Evli	-	Şehir Merkezi	Lisans	PDR	9 ay
12	43	Kadın	Evli	1	Şehir Merkezi	Yüksek Lisans	Çocuk Gelişimci	20 yıl
13	26	Kadın	Bekâr	-	Şehir Merkezi	Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı	4,5 yıl
14	55	Erkek	Evli	2	Şehir Merkezi	Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı	33 yıl
15	26	Kadın	Bekâr	-	Şehir Merkezi	Lisans	Sosyal Hizmet Uzmanı	10 ay

2.2.1. KATILIMCILARI TANITICI BİLGİLER

Katılımcı 1

1974 doğumlu, liseyi hemşirelik okulunda okumuş, üniversiteyi bitirdikten sonra 6-7 yıl kadar bir devlet hastanesinin Yetişkin Psikiyatri Kliniği'nde çalışmış, 15 yıldır da başka bir devlet hastanesinin Çocuk Psikiyatri Kliniği'nde çalışmakta olan; evli ve bir çocuk annesi sosyal hizmet uzmanıdır. 2004 yılında yüksek lisansını, 2018 yılı Eylül ayında da doktorasını tamamlamıştır. Çalıştığı kurumda çocuk ve aileyle görüşmeye ek olarak mahkemelerden gelen istismar vakalarına bilirkişilik yaptığını belirtmiştir. Katılımcı 1 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

Katılımcı 2

1968 Ankara doğumlu, üniversite hayatına kadar Ankara'da ikamet etmiş, üniversite eğitimini İstanbul'da hemşirelik ön lisans bölümünde tamamlamış, mezuniyetinin ardından şu anda hâlâ görev yaptığı hastanede çalışmaya başlamış; evli ve iki çocuk annesi hemşiredir. Mesleğe başladığından beri hep çocuk alanında çalıştığını ifade eden katılımcı, sadece 4 yıl idareci olarak çalıştığını belirtmiştir. Çalıştığı kurumda koordinasyon, hasta takibi, muayene, istismar şüphesi ile gelen çocukların takibi, 1 yaş rutin tüm gelişim testlerinin (Denver Testi) yapılması gibi sorumlulukları olduğunu belirtmiştir. Katılımcı 2 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

Katılımcı 3

1941 doğumlu, 1963 yılında üniversiteyi bitirmiş, 50 yılı aşkın süredir mesleğini sürdüren ve 30 yılı aşkın süredir de çocuk ihmal ve istismarı ile çalışan; evli ve 2 çocuk annesi avukattır. Çocuk ihmal ve istismarı olguları ile çalışırken çok fazla sorumluluğu olduğunu belirten katılımcı; sıklıkla alanda çalışırken kendi işlevi dışında işlevler yerine getirmek durumunda kaldığını ifade etmiştir. Katılımcı 3 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

Katılımcı 4

1966 doğumlu, 1989 yılında üniversiteyi bitirmiş, ardından yüksek lisans ve doktorasını tamamlamış olan katılımcı; 13 sene Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları alanında sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapmış; evli ve bir çocuk babası sosyal hizmet uzmanıdır. Çalıştığı kurumda aile görüşmeleri yapmak, değerlendirme yapmak, okul ve ev ziyaretleri, gerekli kurumlarla iletişim sağlanması gibi sorumlulukları olduğunu belirtmiştir. Katılımcı 4 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

Katılımcı 5

1965 doğumlu, 1989'da üniversiteyi bitirmiş, 1994'ten beri uzman olarak çalışan, evli ve iki çocuk annesi doktordur. Çocuk istismarı alanında çalışmaya başlamasının sevdiği bir hocası sayesinde ve alanda ilk kez gördüğü bir Munchausen By Proxy vakası ile olduğunu belirten katılımcı; çalıştığı kurumda rol ve sorumluluğunun daha çok eğitim ağırlıklı olduğunu, buna ek olarak çocuklarla ilgili uygun müdahalelerin yapılması, tedavi süreçlerinde aktif çalışması olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı 5 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

Katılımcı 6

1959 doğumlu, 1983'te üniversiteyi bitirmiş, 1995'ten beri profesör olarak çalışmalarına devam etmekte olan katılımcı evli ve iki çocuk babası doktor, akademisyen, öğretim üyesi ve adli tıp uzmanıdır. Birçok dernek kurmuş olan katılımcı, bu derneklerin kurucu başkanlığını sürdürmenin yanı sıra uluslararası fonlarla projeler yürüttüğünü ifade etmiştir. Katılımcı 6 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

Katılımcı 7

1962 doğumlu, üniversiteyi bitirdikten sonra bir kız yetiştirme yurdunda meslek hayatına başlamış, ardından SHÇEK'te ve bir hastanenin Çocuk Koruma Merkezi'nde çalışmış olan katılımcı; bekâr bir sosyal hizmet uzmanıdır. Yönetici olarak da çalıştığını ifade eden katılımcı, mesleğe başladığından beri hangi kurumda çalışırsa çalışsın savunuculuk yaptığını, buna ek olarak; danışmanlık, eğiticilik, vaka yönetimi, istismara

maruz kalan çocukların süreçte takipleri ve topluma yönelik çalışmaların kendisinin sorumluluğu olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı 7 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

Katılımcı 8

1994 doğumlu, 2017 yılında lisans eğitimini bitirmiş, yüksek lisansına devam eden, 1 yıldır Çocuk Evleri Sitesi'nde 13-18 yaş aralığındaki erkek çocuklarla çalışan bekâr bir sosyal hizmet uzmanıdır. Çalıştığı kurumda ebeveynlik rollerinin hepsini karşılamakta olduğunu; yani çocuğun harçlığı, okulu, mahkeme, karakol işlemleri, ailesi ile ilgili her türlü durumla bizzat ilgilendiğini; bu yüzden bazen meslekî olarak kendini yetersiz hissettiğini söylemiştir. Katılımcı 8 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

Katılımcı 9

1991 doğumlu, 2015 yılında üniversiteden mezun olmuş, yüksek lisansa devam etmekte, bekâr bir sosyal hizmet uzmanıdır. Mezun olduktan sonra sosyal hizmet merkezinde ve göç alanında çalışmış; 2,5 yıldır da çocuk alanında çalışmaktadır. Katılımcı 9 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

Katılımcı 10

1990 doğumlu, 2013 yılında üniversiteden mezun olmuş, şu anda doktora devam etmekte, 6 yıldır alanda çalışan bekâr bir sosyal hizmet uzmanıdır. Mezun olduğundan beri kadın, yaşlı ve engelli bakım hizmetleri ve çocuk istismarı alanlarında çalışmıştır. Çalıştığı kurumda çocuklarla bireysel görüşmeler ve grup çalışmaları yapmak, çocuklara psiko-sosyal destek sağlamak, çocuklara yönelik sunulacak hizmetlerin yönetimi ve organizasyonu gibi sorumlulukları olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı 10 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

Katılımcı 11

1993 doğumlu, 2015 yılında üniversiteyi bitirmiş, evli bir psikolojik danışmandır. Mezuniyetinden bu yana okullarda, rehabilitasyon merkezlerinde, Rehberlik Araştırma Merkezleri'nde ve sevgi evlerinde çalışmıştır. Çalıştığı kurumda

çocuğun okul takibi, harçlık ve eşya takipleri, görüşmelerin düzenlenmesi, ev incelemeleri, çocukların izinlerinin takibi birçok sorumluluğu olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı 11 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

Katılımcı 12

1976 doğumlu, çocuk evlerinde koruma altındaki 13-18 yaş aralığındaki erkek çocuklarla çalışan, evli ve bir çocuk annesi çocuk gelişimcidir. 20 yıldır meslekte olan katılımcı; bu süre zarfı içerisinde engelli, aile ve çocuk alanlarında çalışmıştır. Çalıştığı kurumda sosyal servis çalışanı olarak görev yaptığını ifade etmiş, çocukla ilgili her türlü sorumluluğun üzerinde olduğunu söylemiştir. Katılımcı 12 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

Katılımcı 13

1993 doğumlu, 2015 yılında üniversiteyi bitirmiş, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Ünitesi'nde 13-18 yaş aralığında kız çocuklarıyla sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapmakta olan katılımcı, bekârdır. Çalıştığı kurumda çocuklarla görüşme yapmak, aileleriyle görüşmek ve ikamet ettikleri evde sosyal inceleme yapmak, yapılan değerlendirme sonucunda sosyal inceleme raporu hazırlayarak çocuğun yararlanacağı hizmet modelini belirlemek gibi sorumlulukları olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı 13 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

Katılımcı 14

1964 doğumlu, 1986 yılında üniversiteden mezun olmuş, mezuniyetinin ardından çocuk, afet, engelli ve yaşlı alanlarında çalışmış olan katılımcı; evli ve iki çocuk babası bir sosyal hizmet uzmanıdır. Kendisini mesleği gereği insan hakları savunucusu olarak gören katılımcı, bu işlevini layığıyla yerine getirdiğini ifade etmiştir. Katılımcı 14 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

Katılımcı 15

1993 doğumlu, 2017 yılında üniversiteyi bitirmiş, 10 aydır Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı bir kurumda görev yapmakta olan, bekâr bir sosyal

hizmet uzmanıdır. Madde bağımlılığı ve çocuk istismarı alanında çalışmakta olduğunu söyleyen katılımcı, kurumda çocukların tüm süreçlerinin takibi, haklarının savunulması, gerekli yönlendirmelerin yapılması gibi sorumlulukları olduğunu da ifade etmiştir. Katılımcı 15 ile çalıştığı kurumda görüşülmüş ve kendisi ses kaydına izin vermiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Nitel araştırmada veriler birçok yol ile toplanabilir. Görüşme, sözlü iletişim ile insanları ve insanlarla ilişkili durumları anlamaya çalışan bir veri toplama tekniğidir (Gülbüz ve Şahin, 2015).

Araştırmada nitel araştırmada en çok kullanılan yöntemlerden biri olan derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme genel olarak yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler olarak bölümlendirilmektedir. Araştırmanın verileri, yarı yapılandırılmış görüşme yönergeleri aracılığıyla oluşturulmuştur. Patton'ın (1987) tanımladığı görüşme formu yönteminde amaç benzer konularda farklı kişilerden aynı bilgilerin alınmasıdır (akt; Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmada çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellerin görüşme yönergeleri kullanılmış ve bu alana ilişkin deneyimleri incelenmiştir.

Araştırmanın verilerine, çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan ve araştırmaya gönüllü katılım sağlayan profesyonellerden, araştırmacı tarafından geliştirilen ve 33 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve derinlemesine görüşme tekniği ile ulaşılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu 3 başlıktan oluşmaktadır. İlk başlıkta katılımcılara ilişkin tanıtıcı bilgiler (yaş, medeni durum, doğum yeri, eğitim durumu vs.), ikinci başlıkta mesleğe ilişkin bilgiler (meslek, meslekle geçirilen süre, alanda çalışmaya nasıl başladıkları, alanda çalışmayı sevip sevmedikleri, kurumda yerine getirdikleri rol ve sorumluluklar, alan çalışmalarından sağladıkları doyum, aldıkları maaşı yeterli bulup bulmadıkları, tükenmişlik hissetme durumları vs.) ve son başlıkta da hizmetlere ilişkin görüşlerine (çalıştıkları kurumdaki hizmeti nasıl değerlendirdikleri, çocuk istismarı hakkındaki mevzuatla ilgili görüşleri, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun uygulanışı ile ilgili görüşleri, meslek elemanlarına verilen

eğitimlerin değerlendirilmesi, çocuklara ilişkin yürütülen hizmetlerden sorumlu olma durumlarında ne gibi değişiklikler yapacakları vs.) yer verilmiştir.

2.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci Şubat 2019 – Nisan 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Görüşmeye başlamadan önce profesyonellerin her birine araştırma ile ilgili bilgilendirme yapılmış, yaklaşık görüşme süresi belirtilmiş, rahatsız olunan soruları cevaplandırmayabilecekleri konusu kendilerine hatırlatılmıştır. Görüşmelerde izin alınarak ses kayıt cihazı da kullanılmıştır. Her bir görüşme sonunda tutulan kayıtlar aynı gün bilgisayar ortamına kaydedilmiştir.

Araştırmada nitel araştırmada en çok kullanılan yöntemlerden biri olan derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme genel olarak yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler olarak bölümlendirilmektedir. Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu formda açık uçlu sorular bulunmaktadır (Demir, 2011). Katılımcılardan detaylı bilgi alınması amaçlandığından; araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Araştırmaya katılmak isteyen profesyoneller ile yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile ortalama bir saat yüz yüze görüşme yapılarak veriler elde edilmiştir. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış form kullanılmasının amacı Kuş'un (2003) da belirttiği gibi konuyu açıcı ve katılımcıların anlama ve yorumlamalarını, açık olarak ele almak ve derinlemesine kavramaktır.

Veri toplama sürecinde profesyoneller ile görüşülmüş ve 15. görüşmeden sonra verilerin birbirini tekrar etmeye başladığı, araştırmanın doyuma ulaştığı düşünüldüğünden görüşmeler sonlandırılmıştır. Araştırmacı çocuk ihmal ve istismarı alanında uygulama deneyimine sahip olduğundan bu alanda çalışan kişileri birebir tanımaktadır. Bu nedenle öncelikle araştırmacının tanıdığı kişilerden bilgiler alınmıştır.

Aynı zamanda çocuk ihmal ve istismarı alanında çalıştığı bilinen kişilerle irtibat kurularak gönüllü olanlar araştırma kapsamına alınmıştır.

2.5.Verilerin Analizi

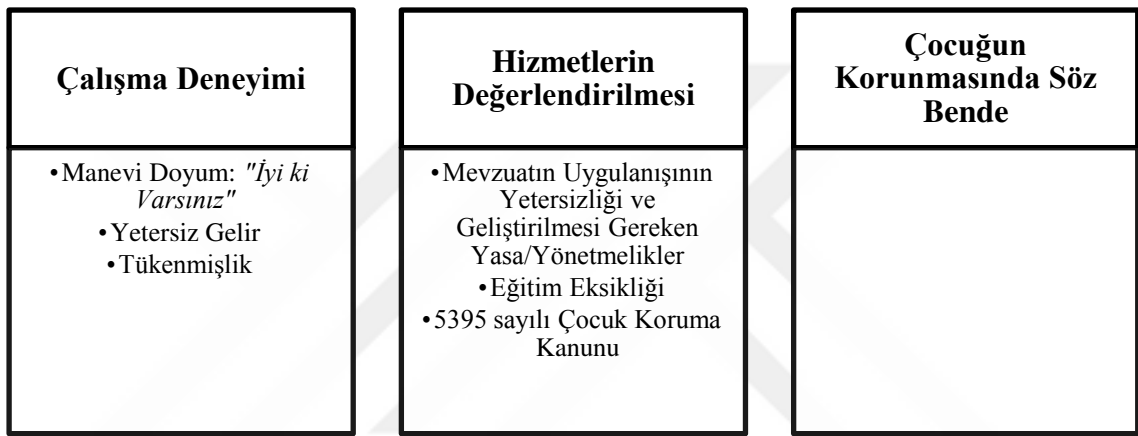
Araştırmacı bu alanda çalışma deneyimine sahip olduğundan analiz herhangi bir bilgisayar programı kullanılmadan yapılmıştır. Toplanan veriler araştırmacı tarafından okunarak temalar belirlenmiştir. Bu temalar doğrultusunda da veriler çözümlenmiştir. Belirlenen temalar şu şekildedir:

- Çalışma Deneyimi (profesyonellerin hangi alanlarda çalıştıkları, bu alanda çalışmaya nasıl başladıkları, alanda çalışmanın kendi seçimleri olup olmadığı, bu alanda çalışmayı sevip sevmedikleri, aldıkları maaşı yeterli bulup bulmadıkları, alan çalışmalarından sağladıkları doyum, tükenmişlik hissedip hissetmedikleri)
- Hizmetlerin Değerlendirilmesi (Çocuk ihmal ve istismarına yönelik yasa ve yönetmeliklerin eksiklikleri, alanda çalışan personelin eğitim eksikliği ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun işleyişi)
- “Çocuğun Korunmasında Söz Bende” (Çocuklara ilişkin yürütülen hizmetlerden sorumlu olmaları durumunda yapacakları değişiklikler)

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyoneller ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular verilecektir. Araştırma kapsamında elde edilen bilgiler üç başlık altında analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellerin verdiği yanıtlar doğrultusunda “Çalışma Deneyimi”, “Hizmetlerin Değerlendirilmesi” ve “Çocuğun Korunmasında Söz Bende” temel başlıkları ortaya çıkmıştır.

Şekil 3. Araştırma Verileri Doğrultusunda Oluşturulan Temalar ve Alt Temalar

3.1. ÇALIŞMA DENEYİMİ

Çocuk ihmal ve istismarı çocuk alanındaki en önemli konuların başında gelmektedir. Zira çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyoneller farklı çalışma deneyimlerine sahip olabilmektedirler.

Bu bağlamda profesyonellerin hangi alanlarda çalıştıkları, ihmal ve istismar alanında çalışmaya nasıl başladıkları, bu alanda çalışmanın kendi seçimleri olup olmadığı, alanı sevip sevmedikleri, aldıkları maaşı yeterli bulup bulmadıkları, alan çalışmalarından sağladıkları doyum, tükenmişlik hissedip hissetmedikleri gibi konular çalışma deneyimlerini doğrudan etkilemektedir.

Katılımcıların sekiz tanesi iş hayatına girdiğinden beri çocuk alanında çalışırken; diğer katılımcılar engelli, afet, aile, kadın, göçmen ve psikiyatri alanlarında çalışmışlardır.

Katılımcıların dokuzu bu alanda çalışmanın kendi istekleri doğrultusunda olduğunu ifade ederken; yedisi de kendi isteği dışında (atama, görevlendirme vs.) alana girdiklerini belirtmiştir. Buna ek olarak katılımcıların çoğu bu alanda çalışmayı sevdiğini ifade ederken iki tanesi bu alanda çalışmayı sevmediğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Aslında bu alanda çalışmayı sevmiyorum çünkü “keşke olmasa” diye düşünüyorum. İstismara uğramış bir çocukla çalışmak dünyanın en zor işlerinden biri diyebilirim.” (Katılımcı 8)

“Bu alanda çalışmayı sevmiyorum çünkü çok zor, yıpratıcı ve tüketici bir alan...” (Katılımcı 12)

Bu alanda çalışmayı sevmediğini ifade eden katılımcılar aslında bu alanda çalışmanın zorluklarından bahsetmektedirler. Bu durum sosyal hizmet uzmanlarının çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışırken kullandığı bütüncül yaklaşımla ilişkili olabilir. Çünkü bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları çok disiplinli ve çok kurumlu bir ortamda insan hakları ve savunuculuk temelinde çalışmalar yürütmektedir (AASW, 2015). Bu çalışmaların yürütülmesinde ise zaman zaman insan hakları ve savunuculuk konusunda zorlanmalar yaşayabilmektedirler. Bu nedenle de yaptıkları işi “zor ve tüketici” olarak tanımlayabilmektedirler.

3.1.1. Manevi Doyum: “İyi ki Varsınız”

Psikolojik olarak en az çocuk kadar; çocuk ile çalışan profesyonelleri de etkileyen ihmal ve istismar olgusu ile ilgili profesyonellerin yaptıkları müdahalelerden aldıkları doyum oldukça önemlidir. Öyle ki yoğun tükenmişlik yaşayan bir profesyonelin çocuğa doğru müdahalede bulunamayacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Travmatik vakalarla karşılaşan meslek elemanlarının mesleki doyumlarında düşüş olabilmektedir (Hatipoğlu, 2017).

Yapılan araştırmada profesyoneller mesleki doyumlarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Manevi olarak... Ben iyi ve eski bir avukatım; çok iyi para da kazandım. Hiçbir doyum bana bir çocuğun “iyi ki varsınız” demesi kadar mutlu etmedi.”
(Katılımcı 3)

“Valla çok emek sarf ettiğim için evet. Ciddi emek gerekiyor, kolay değil. Davranış değiştirmek, sağaltım yapmak... Bunu da ekip halinde yapmak... Her kişinin emeği, mesai basit şeyler değil; çocukta bir davranış değişikliği olursa bu bizler için muhteşem bir şey.” (Katılımcı 14)

“İnanılmaz. Yoksa dayanamazdım zaten. Bu gönül işi, sevmeyen yapamaz. Çok zor vakalarla çalışıyoruz, sonrasında çocukların arayıp “iyi ki varsın” demesi benim için yetiyor.” (Katılımcı 2)

“Mesleki çalışmalarımın çok doyum sağlıyorum. Bu doyumun adını “manevi doyum” olarak tanımlıyorum.”(Katılımcı 6)

“Doyum sağladığımı söyleyebilirim. Çünkü gerçekten çocukların hayatlarına dokunuyoruz ve çok önemli etki yaratıyoruz.” (Katılımcı 1)

Katılımcıların çoğu yaptıkları işten keyif aldığını, mesleki doyum sağladıklarını iletmişlerdir. Yaptıkları işin gerçekten çocukların hayatına önemli değişiklikler yarattığını ifade etmektedirler. Ancak literatürde de belirtildiği gibi yapılan işin doğası, vakaların ciddiyeti, evrak ve iş yükü gibi pek çok faktör çalışanların iş tatmin düzeyini önemli ölçüde etkilemektedir (Shanna ve diğerleri, 1997). Ancak yapılan çalışmalar çalışanlara yeterli destek sağlandığında, stresin azaldığını, bunun da daha yüksek düzeyde iş tatmini ve görevde kalma olasılığını artırdığını göstermektedir. Kowaleski, 2015). Bu çalışmada profesyonellerin sadece manevi doyum sağladıkları için çalışmaya devam ettikleri ortaya çıkmıştır. Bu durum da ülkemizde profesyonellerin iş doyumunu artırmak için evrak ve iş yükünün azaltılması, çalışanlara psikolojik destek ve

süpervizyon yardımı gibi kolaylıklar sağlanmasının iş doyumunu artıracığını düşündürmektedir.

3.1.2. Yetersiz Gelir

Günümüzde herhangi bir mesleği icra eden profesyonellerin en büyük motivasyon kaynaklarından biri de yerine getirdikleri mesleki görevler karşılığında aldıkları ücrettir. Emeğinin karşılığını alamadığını düşünen bir profesyonel; mesleğini icra ederken de bu yüzden motivasyon kaybı yaşayabilmekte ve buna bağlı olarak da tükenmişlik hissedebilmektedir. Çalışmada katılımcıların dokuz tanesi maaşını yetersiz bulduğunu ifade ederken; üç tanesi nötr yaklaşmış olup, iki tanesi sadece hayatlarını idame ettirmek için yeterli bulurken sadece bir kişi maaşını yeterli bulduğunu belirtmiştir.

“Hayır, bu yoğunluğa nasıl bir maaş yeterli olur onu da bilemiyorum.”
(Katılımcı 12)

“Hayır, bu kadar yoğun çalışma şartlarına aldığım maaş oldukça yetersiz bence.” (Katılımcı 11)

“Sarf edilen fiziki ve ruhsal çabaya karşılık maaşı yeterli bulmuyorum.”(Katılımcı 7)

“Hayır, bulmuyorum. Bu kadar iş yükü ve riskli durumlarda çalışmaya aldığım maaş yeterli değil.” (Katılımcı 9)

Çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışmanın zor olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Görülen vakaların travmatik oluşu, duygusal yük, çalışma saatleri gibi birçok etken ile bu alanda çalışmak güç duruma gelmektedir. Buna ek olarak yapılan

işten alınan maddi karşılığın yetersiz olması da profesyonellerin tükenmişlik hissetmelerine neden olabilmektedir.

3.1.3. Tükenmişlik

Çocuk ihmal ve istismarının travmatik etkileri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Öyle ki ihmal ve/veya istismar durumu sadece çocuğu değil; çevresini ve çocuk ile çalışan profesyonelleri de duygusal anlamda etkilemektedir. Bu alanda çalışan profesyonellerin sıkça istismarla karşılaştığı düşünülecek olursa dolaylı şekilde durumdan etkilendiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Haliyle bir süre sonra çalışma motivasyonlarında düşüş, mutsuzluk, işe olan ilgide azalma, duyarsızlaşma, duygusal tükenme gibi durumlar görülebilmektedir. Ülkemizde çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan meslek elemanlarının tükenmişlik ile ilgili risk altında olduğu sonucuna ulaşılmış araştırmalar da bunu desteklemektedir (Düzgün, 2009; Yıldırım ve Hacıhasanoğlu, 2011; Gökçen ve ark., 2013).

Yapılan çeşitli araştırmalarda travmatik vaka yükünün fazla olduğu yardım çalışanlarının tükenmişlik yaşama açısından risk taşıdıkları sonucuna varılmıştır (Alexander ve Klein, 2001; Betts Adams ve ark., 2001; Baird ve Jenkins, 2003; Robinson ve ark., 2003; Craig ve Sprang, 2010). İhmal ve/veya istismar olgularının travmatik vaka olduğu düşünülecek olursa, bu alanda çalışan profesyonellerin tükenmişlik yaşayabileceklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

Katılımcılar tükenmişlik hissetme durumları ile ilgili şu cevapları vermişlerdir:

“Tabii ki hissediyorum. Bu alandan hep çekilmek istedim ama hep bir çocuk karşıma çıktı ve ben çekilemedim. Çocuklarım yurt dışındalar ve beni hep çağırıyorlar, “anne, sen niye hâlâ orada uğraşıyorsun?” diyorlar. Ama kopup gidemiyorum. Benim bahçeyle uğraşmaya, yüzmeye, arkadaşlarımla zaman geçirmeye ihtiyacım var ama hissettiğim sorumluluk onların hepsini ortadan kaldırıyor. Çok stajyerim oldu ama çoğunu yetiştiremedim, çünkü kaçtılar. Belki haklılar, çok zor şeyler; belki yetiştirsem bırakıp giderdim ama yetiştiremeyince “ne olacak?” düşüncesiyle bırakamıyorum. Ama tükenmişliği hissediyorum...”

(Katılımcı 3)

“Tükenmişlik, evet çalıştığımız grup nedeniyle var ama daha yorucu olanı sistemde diğer insanlara derdimizi anlatabilmek... Bu çok yorucuydu, tükenmişliğe biraz da bu neden oldu. Sistemlerdeki takılmalar tüketiyor yani, süpervizyon olmaması da etkili...” (Katılımcı 7)

Çolak ve arkadaşları (2012) çocuk cinsel istismarı ile çalışan meslek gruplarında dolaylı travmatizasyona ilişkin araştırmalarında; çalışmaya katılanların kendi çocuklarında ve yakını olan çocukların istismara uğraması ile ilgili tedirginlik yaşadıklarını; başka çocuklara yaklaşırken de yanlış anlaşılma düşüncesi ile çekingen yaklaştıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bu bağlamda çocuk istismarı ile çalışan profesyonellerin; kendi çocuklarına ilişkin kaygılarının olması durumunu Katılımcı 1 de söyledikleri ile desteklemiştir:

“Evet, hissediyorum ve artık çalışmak istemiyorum. Çok net şekilde söyleyebilirim, artık istismar görmek istemiyorum. Çünkü bende hep kötü şeyler görmek, hep olumsuz şeyler görmek kaygı bozukluğuna neden oldu. Artık hep kötü şeyler olacak diye kalp çarpıntıları yaşıyorum, güvensizlik yaşıyorum hayata karşı, her şeyin kötüsünü düşünmeye başladım. İstismarı çok görüyor ve maruz kalıyor olmak beni tüketiyor ve ruh sağlığımı bozuyor. Ben o yüzden artık çalışmamam gerektiğini düşünüyorum. Evet, birçok tecrübe edindim, bir sürü vaka gördüm ama bunu da sürdürebilecek duygusal güç kalmadı. Çünkü kendi hayatıma da yansıyor. Kendi çocuğuma da yansıyor...” (Katılımcı 1)

Araştırma kapsamında profesyonellerin deneyimli olması veya olmaması durumunun tükenmişlik hissetmelerine etki etmediği öğrenilmiştir. Öyle ki yapılan bazı araştırmalarda da (Kjellenberg ve ark., 2013; Başören, 2005) mesleki deneyim süresinin tükenmişlikle ilişkisi olmadığını göstermektedir.

“Evet, hissediyorum. Çalışma saatlerinin uzun olması, gördüğüm vakaların bazen çok travmatik olması, yeteri kadar kendime ve aileme vakit ayıramamak bunun en önemli nedenleri...” (Katılımcı 10)

Tükenmişlik yaşayan katılımcılar olduğu gibi hissetmediğini; hissetse bile sosyal destek mekanizması ile tükenmişliğin üstesinden geldiğini belirten katılımcılar da duygularını şöyle ifade etmiştir:

“Ben hissetmiyorum. Çünkü ben umudunu kaybeden bir insan değilim. Şartlar ne kadar kötü olursa olsun umudumu kaybetmiyorum. Ancak umudum tükendiği an tükeneceğimi biliyorum.” (Katılımcı 9)

“Hissetmiyorum. Belki bu işten karşılık almasaydım hissederdim, tabi ki her zaman her vakada olumlu sonuçlar alamıyoruz ama bu beklenti ile ilgili bence. Çocuklara veya ailelerine bir nebze yararımız dokunduğunda veya birinin bile yüzünün güldüğünü gördüğümde her şeyi unutuyorum. Bu yüzden hissetmiyorum.” (Katılımcı 2)

“Tükenmişlik hissetmedim desem de zaman zaman hissettiğim oldu. Şimdi bile geri dönüp bakınca aklıma geliyor, ama bunlar kısa süreliydi. Tükenmişliğin en önemli nedeni tabi uğraşılan vakaların çok ağır ve üzücü olması, aklınızdan hemen silinip eve gittiğinizde başka dünyaya geçemiyorsunuz. Özellikle günde birkaç istismar vakası görecektir olursanız, o bayağı o günkü psikolojinizi etkiliyor. Bizim tükenmişlikten kurtulmamızın en önemli mekanizması ekip olmamızdı. Tek kişinin üzerine binmiyordu sorumluluk, birbirimizden görüş alıp; biri bunaldığında onu destekleme şansımız vardı. Tükenmişlik hissetmemek için de ekip çalışmasının çok önemli olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 5)

“Ben tükenmişlik sendromunu kabul etmiyorum. Saçma, her meslek elemanının kendine göre nefes alabileceği anlar ya da ortamlar vardır. Ruh sağlığını korumak için bunu yaratmak zorunda. Bunu yapmazsa zaten biter,

profesyonelliği de biter. Tükenmişlik kötü örnek... Bu işi ya yapacaksın, ya yapmayacaksın.” (Katılımcı 14)

Görüldüğü gibi çalışmaya katılan profesyonellerin çoğunluğu tükenmişlik hissetmekte olduğunu ifade etmiştir. Profesyonellerin tükenmiş hissetmelerinin nedenleri iş yükü, yetersiz gelir, vakaların duygusal yükü, çalışma saatlerinin uzun olması gibi nedenlerdir. Bunun sonucunda bireyler kendilerine yeterli zaman ayıramamakta, fiziksel ve ruhsal sağlıklarını korumakta zorlanmaktadırlar. Ayrıca herhangi bir süpervizyon sisteminin olmaması; vaka danışmak istediklerinde sadece yakın akran desteğinden yararlanmaları da tükenmişlik hissetmelerine neden olmaktadır. Profesyonellerin tükenmişliğinin azaltılması noktasında mesleki eğitimlerin artırılması, süpervizyon sistemi kurulması, çalışma saatlerinin azaltılması gibi önlemler alınması gerektiğini düşündürmektedir.

3.2.HİZMETLERİNDEĞERLENDİRİLMESİ

Ülkemizde ihmal ve/veya istismara maruz kalan çocuklara yönelik verilen hizmetler bulunmaktadır. Bu hizmetlerin uygulanması da çeşitli yasa/yönetmeliklerle ve çocuklara ilişkin çıkarılmış olan mevzuatla desteklenmektedir. Ancak burada önemli olan çocuğa yönelik hizmetlerin doğru şekilde uygulanması ve amacına ulaşmasıdır.

Araştırmanın bu bölümünde çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellerin çocuk istismarı hakkındaki mevzuata ve yasa/yönetmeliklere ilişkin değerlendirmeleri, bu alanda çalışan diğer meslek elemanlarına ilişkin görüşleri ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun uygulanışı ile ilgili görüşlerine yönelik bulgular aktarılacaktır.

3.2.1. Mevzuatın Uygulanışının Yetersizliği ve Geliştirilmesi Gereken

Yasa/Yönetmelikler

Çocuk istismarı konusunda ülkemizde yasal mevzuat bulunmaktadır. Bu mevzuatın içerisinde Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, Korunmaya Muhtaç Çocukların Tespiti, İnceleme,

Korunma Kararlarının Alınması ve Kaldırılmasına İlişkin Yönetmelik, Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik bulunmaktadır. İstismarla ilgili süreçte mevzuat, yasa ve yönetmelikler oldukça önemli bir yere sahiptir. Öyle ki bu alanda çalışan profesyoneller mevzuatın ve yasa ve yönetmeliklerin gösterdiği şekilde çalışmalıdır. Mevzuatın, yasa ve yönetmeliklerin yeterli olması istismar vakalarında doğru müdahaleyi sağlayacaktır.

Müracaatçılara yönelik mevzuat ve sosyal politikaların sosyal hizmet uzmanı tarafından bilinmesi; yapılacak müdahalede oldukça önemli bir yere sahiptir. Uzman; kişilerarası ilişkilerin durumu ile ilgili bilgi edinmeli, bu bilgiyi teoriye ilişkin bilgisiyle karşılaştırması ve deneyimi ile harmanlaması gerekmektedir (Mengilli, 2016).

Araştırma kapsamında katılımcılara çocuk istismarı hakkındaki mevzuatı yeterli bulup bulmadıkları sorulduğunda katılımcıların tamamı uygulananın yetersiz olduğu cevabını vermiştir.

“Mevzuat olsa da işlevsel olduğunu düşünmüyorum. Biliyorsun ki ülkemizde kravat takanlar “iyi” insanlar oluyor. Takip ettiğimiz bazı vakalarda cezaevinden tehdit mektubu gönderebiliyor. Mevzuatı ve nasıl işlediğini sen düşün.” (Katılımcı 2)

“Mevzuat kötü değil, pek çok yasamız var. Cinsel istismarla ilgili, fiziksel istismar ve ihmale ilişkin de var, Çocuk Koruma Kanunu var, tedbir kararları var. Aslında kötü olan mevzuat değil ama muhtemelen uygulandışı... Tedbir kararı veriliyor ama bu tedbir kararının nasıl uygulandığını denetleyen yer yok ve danışman da bazen bilmiyor, çocuk bir danışmanı olduğunu bilmiyor bazen. Yani mevzuattan çok mevzuatın işleyişini sağlamak çok önemli. Evet, bazı düzenlemeler gerekiyor ama genel olarak mevzuatın varlığından çok doğru işletilmesi önemli, o alanda çalışmamız gerekiyor.”(Katılımcı 5)

“Sistemle bütünleşmesi açısından daha geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (Katılımcı 15)

“Mevzuat aslında yeterli ama uygulama ile ilgili sıkıntılarımız var. Daha bütüncül ele almamız lazım çocuk koruma işini, bu kadar çok parçalanmaması lazım çocuğun.” (Katılımcı 1)

“Hayır, bulmuyorum ve profesyonel şekilde güncellemelere ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 10)

“Kanıta dayalı uygulamalardan elde edilen bilgilere göre güçlendirilebilir.” (Katılımcı 4)

“Mevzuat yeterli ama uygulamalar yerini bulmuyor. Nasıl düzeltilir, temelde bu işi profesyonel yapmakla düzelir. Biz geleneksel usullerle götürmeye çalışıyoruz. Ben birkaç vakamda derneklerden yardım istemek istedim ama kurum bünyesinde sıkıntı yaşadım. Dışarıdan görüldüğü gibi olmuyor aslında bu işler, dışarıdan bakınca belki bizi yetersiz görüyor, evet belki bazı konularda yetersiz de olabilir, ama biz; bize yetki verildiği kadar uygulama yapabiliyoruz.” (Katılımcı 9)

“Geliştirilebilir diye düşünüyorum.” (Katılımcı 13)

“Uygulamalarda mevzuata ilişkin çok fazla eksiklik olduğunu düşünmüyorum. Çocuğu koruyan, destekleyen hükümler var; geliştirilebilir evet ama var. Uygulanması ile ilgili sıkıntı olduğunu düşünüyorum. Örneğin yasada çocuktan bir kez ifade alınması gerektiği belirtildiği halde bu ülkemizde ne yazık ki bu şekilde uygulanmıyor. Tüm sorun uygulamada karşımıza çıkıyor. Sistemlerde yer alanlar “mış gibi” yapıyorlar. Denetim de olmadığı için uygulamada sıkıntılar artıyor. Çocuğun üstün yararı öncelikli görülüyor.” (Katılımcı 7)

“Mevzuat yeterli ve çok güzel, ama onu uygulayan ve anlayan yok. Her şeyi bırak Lanzarote yeter, orada diyor ki “Çocuğun görüşü önemli, fail aksini

kanıtlayacak”, nerede bizde? “Bana sen kanıt getir” diyorlar... Bu çocuk nasıl kanıt getirir, zaten anlatıncaya kadar bile fiziksel kanıtlar bile yok oluyor, nasıl rızası olabilir?” (Katılımcı 3)

“Kısmen. Geliştirilmesi ve gerçekten uygulanması gerektiğini düşünüyorum.” (Katılımcı 12)

“Evet, mevzuatı yeterli buluyorum fakat işleyişinde; özellikle kurum bazında uygulamada eksikliklerin çok fazla olduğunu söyleyebilirim.” (Katılımcı 8)

“Hayır, yani mevzuat yeterli ama uygulamalar eksik.” (Katılımcı 11)

“Şöyle, kâğıt üzerinde mevzuatta sıkıntı yok. Mevzuatın uygulanabilirliğinde sıkıntı var. Bence özellikle multidisipliner çalışma olduğu için adalet personelinin bu konuda çok sıkıntıları var. Çocukla görüşmenin aceleyle, “ben hallederim” diyen hâkim ve savcılara ihtiyacımız yok, ama ağırlıklı olarak böyle bir durum var ve bunu polislerde de görüyoruz. Polisler de “ben görüşeceğim” diyor, halbuki biz diyoruz ki “çocukla bir kere bu konunun uzmanı görüşecek, ikincil travma oluşmasın diye.”, ama bu konuda çok eksikiz, eğitime ihtiyacımız var; Adalet Bakanlığı’nın da kendini buna açması lazım. Sağlık Bakanlığı’nın da ilk geldikleri yer ağırlıklı olarak sağlık merkezleri veya hastaneler olduğu için sadece doktorları değil tüm sağlık personelinin eğitim alması lazım. Bu bir devlet politikası haline gelebilmeli. Hâlbuki biz bugün sadece cezaları ağırlaştırmak dışında bir şey yapmıyoruz. Cezaları ağırlaştırdığımız zaman bunu çözeceğimizi zannediyoruz ama görüyoruz ki çözülüyor. Türkiye’de kaçırılan çocuklar gerekçe ve sebeplerine bakıldığı zaman ilk sırasında cinsel istismar amaçlı kaçırmalarda dünyada ilk sıralardan birinde... Dünya’da baktığımızda en çok çocuk Kolombiya’da ve Meksika’da kaçırılıyor ve burada sebep fidye, Ukrayna’da kaçırılıyor, Rusya’da kaçırılıyor neden, insan kaçakçılığı ve çocuk seks ticareti... Burada bireysel vakalar var, bizim kendimize dönüp toplumsal olarak soru sormamız gerekiyor diye düşünüyorum.” (Katılımcı 6)

“%100 yetersiz, neden; çünkü Çocuk Hakları Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı’na uygun mevzuat yok şu anda. Mevzuat yok... Şöyle yok; teşkilat kanunu yok, sosyal hizmetlerin temel kanunu yok. İkisi de olmayınca mevzuat havada kalıyor.” (Katılımcı 14)

Katılımcılara “Ülkemizde çocuklara ilişkin çıkarılan yasa ve yönetmelikleri ve çocuk koruma politikalarını meslek elemanlarına yol gösterecek ve sorun çözecek yeterlilikte buluyor musunuz?” sorusu sorulduğunda, tamamı geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

“Hayır, eksiklikleri çok fazla; geliştirilmeli ve personele gerçekten yol gösterecek nitelikte olmalı...” (Katılımcı 11)

“Çok geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani yetersiz değil ama geliştirilmeli.” (Katılımcı 12)

“Kısmen yeterli buluyorum. Mevzuatta olduğu gibi geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (Katılımcı 15)

“Yasa ve yönetmelikler meslek elemanlarına çok yol göstermezler ama eğer yasa ve yönetmelikler yeterli değilse siz her şeyi yapın, sonuçta iyi bir sonuca ulaşamazsınız. Mutlaka yasanın sizin yanınızda olması gerekiyor. Çocuk Koruma Kanunu’nda aslında yasa yanında meslek elemanının, ama biliyor olmak çok önemli, uygulanabiliyor olması çok önemli. Yasayı bilmek her meslek elemanının görevi, “ben nereden bileyim” demeyecek, bilecek. İhbar zorunluluğundan başlar, ondan sonra kurum bakımının nasıl yapılacağına kadar devam eder. Bütün aşamaları bilmek gerekiyor. Çok basit bir sıkıntı paylaşayım; bizim çok başımıza geliyor. Şiddet mağduru 16 yaşında bir adölesanla karşılaştığımızda savcı muayene yapılmasını istiyor, ancak çocuk istemiyor, savcı “yapmak zorundasın, mecbursun” diyor. Hâlbuki çok açık,

aydınlatılmış onam diye bir şey var, anlayacağı şekilde soruyorum; “evet” derse ancak yapabilirim. Bu yüzden eğitime çok ihtiyaçları var.” (Katılımcı 6)

“Mevzuatı yeterli bulmadığım için yol gösterici bulamıyorum haliyle.” (Katılımcı 14)

“Öncelikle o kanunları, işleyişi, içeriğini meslek elemanlarının biliyor olması lazım. Bunlar ne kadar yeterli öğretiliyor, emin olamıyorum... Pratikte uygulanışı nasıl, yine multidisipliner çalışılırsa anlaşılabilir bir durum bu.” (Katılımcı 5)

“Şöyle bir politika olması gerektiğini düşünüyorum: Eğitimli kişilerin o işin başında olması çok önemli. Bu çok temel bir hedef olmalı. Herkes her işi yapmamalı, herkes her işten sorumlu olmamalı, işi uzmanına vermeli. Bu temel bir politika eksikliği bence. Onun dışında koruyucu hizmetlere yönelik politikalar artmalı. (Mesela ben çocuk ruh sağlığı alanındayım, çocuklarda birçok sıkıntı var istismarla ilgili ama öncesinde korumaya yönelik eğitimler özellikle aile eğitimleri olabilir veya çocukların ruhsal gelişimlerini artıracak bir takım etkinlikler sivil toplum örgütlerinin veya devletin yaptığı bu tür şeylerde eksikliklerimiz var, bunların artması gerekir.” (Katılımcı 1)

“Üretilen yasa ve yönetmelikler iş ve işlemlerde yol gösterici olabilmektedir ancak çocuk odaklı yaklaşımın geliştirilmesi gerekmektedir. Çünkü yasa ve yönetmelikler ne kadar çocuk odaklı gözükse de bu çoğu zaman kâğıt üzerinde kalıyor.” (Katılımcı 10)

“Aslında yasalarla uğraşılıyor son dönemde, yol gösterici olabilir ama bence işlevselliği ve uygulanabilmesi önemli. Biz burada istediğimiz kadar uğraşalım bir şeyler yapmak için, yönlendirmelerden sonra yönetmelik kapsamında tıkanıp kalınıyor. Yönetmeliğin olmasıyla bitmiyor yani önemli olan ne kadar işlevsel olduğu...” (Katılımcı 2)

“Hayır, ne yazık ki bulmuyorum.” (Katılımcı 13)

“Hayır, yol gösteren hiçbir şey yok. Aile Bakanlığı olarak bizim bir modül eksikliğimiz var. Bir şeyleri programlamıyoruz, programlasak da ilgilenmiyoruz. Bu ara bir şeyler yapmaya çalışıyorlar, modül oluşturuyorlar. Ancak şunu düşünmüyorlar; bizim kurumumuzda örneğin engelli çocuklar da var, bazıları sabahçı/ bazıları öğlenci, bizim çocuklarımıza verilecek tarzda eğitimler değil. Gerçekçi değil yani, bizim gerçekçi modüllere ihtiyacımız var. Teori ve pratik farklı evet, ama bizde teoride de çok fazla eksiklikler var.” (Katılımcı 9)

“Yapılan çalışmalar var ama daha profesyonel olabilir. Bu da uygulamalarla ve bu uygulamaların sonrasında takip edilmesi ile gerçekleşebilir.” (Katılımcı 4)

“Dört dörtlük olmasa da yol gösterebilir. Anlayış ve bakış açınız çocuğun yararına bir şeyler uygulamaksa bir formülünü bulursunuz. Bunu gözetmiyorsanız çok farklı yorumlayabilir ve çocuğun yararına olmayan kararlar alabilirsiniz.” (Katılımcı 7)

“Hayır. Biz hukukçular bile zor anlıyoruz, sizler nasıl anlayacaksınız? Onun için diyorum ya dersler zorunlu olmalı. Mevzuatı bilen kişinin istismar ile çalışan tüm mesleklerde üniversitede zorunlu derslerde bunu anlatmalı. Hukuku çok iyi bilebilir ama çocukla nasıl örtüşecek, nasıl bir dil kullanılacak, nasıl davranacak, otorite ve sevgisini nasıl kullanacak... Bunların hepsini uygulamacı birinin anlatması gerekiyor, bir profesörün değil.” (Katılımcı 3)

“Hayır, yeterli bulmuyorum. Çünkü teorik olarak kalıyor, normal günlük yaşamda karşılığı olmayabiliyor. Örneğin okul idaresi çocuğun kaydını yaparken; çocuk suça karıştığı için çocuğun naklini almak istemiyor ya da okuldaki diğer veliler yurt çocuklarının çocuklarıyla aynı sınıfta olmasını istemiyor. Çocuğun kaydını yapsalar bile bir şekilde damgalanma oluyor, çocuk dışlanıyor ve beraberinde okul sorunları başlıyor.” (Katılımcı 8)

Çocuk ihmal ve istismarı alanındaki yasa ve yönetmelikler; çocukla çalışan profesyonellere yol göstermelidir. Öyle ki yasa ve yönetmeliklerin her zaman çocuğun yararına olması ve uygulanması gerekir. Çocuğun yararına olacak yasa ve yönetmeliklerle profesyoneller çocuk için doğru ve uygun bir müdahalede bulunacaktır. Ancak çocuğun yanında olmayan yasal durumlarda bazen uzmanlar da çaresiz kalabilmektedir. Örneğin; çocuk cinsel istismar vakalarında kanıt gösterilmesi zorunluluğu ya da istismarcının serbest bırakılması gibi durumlarda profesyoneller de çocuğun haksızlığa uğradığını düşünmektedir. Bu durum da çocukların uygun hizmetlere ulaşmasını engellemektedir.

3.2.2. Eğitim Eksikliği

Çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellerin eğitimleri yapılan müdahaleyi doğrudan etkilemektedir. Sadece lisans eğitimi değil; iletişim becerileri, çocukla görüşme teknikleri, krize müdahale, güçlendirme gibi konularda spesifikleşmiş eğitimlerin çocukla iletişim kuran tüm profesyonellerce alınması gerekmektedir. Bu eğitimlerin eksikliği çocuğa yapılacak müdahaleyi etkisiz kılacaktır.

Araştırma kapsamında katılımcılara istismara maruz kalan çocukla çalışan diğer meslek elemanlarını yeterli bulup bulmadıkları sorulduğunda Katılımcı 12 ve Katılımcı 15 “bazen” yetersiz kaldığını belirtirken; diğer katılımcıların yetersiz buldukları ve eğitimin gerekli olduğunu belirttikleri gözlenmiştir.

“Yetersiz tabii ki, herkes her şeyi bildiğini sanıyor ama aslında iş yükünden kaçtıkları için ve öğrenmeye kapalı oldukları için davalar kaybediliyor. Oysa çocuğun öncelikli yararını düşünse, işbirliği yapsa, öğrenmeye açık olsa herkes yeterli olacak. Sanıyorlar ki üniversite okudum, ben bu mesleği yapacak kadar yeterliyim, kendilerini süper bir güce sahip gibi görüyorlar ne yazık ki...” (Katılımcı 3)

“Yetersiz demeyeyim ama kesinlikle geliştirilmeli diye düşünüyorum.”
(Katılımcı 4)

“Yetersiz demeyelim ama çok eksik diyelim. Diğer personel değil birçok kurumda sosyal hizmet uzmanlarının da eksik kaldığı noktalar var. Dediğim gibi hâkimler, polisler, öğretmenler, çocukla iletişim kuran her meslek elemanının birçok eğitime ihtiyacı var ve bunların başında iletişim eğitimi geliyor bence.” (Katılımcı 7)

“Hayır, personelin çoğu bu konuda eğitimsiz olmakla birlikte hizmet içi eğitim de almıyor. Bu sebeple çocuklara yönelik istemli veya istemsiz olarak yanlış cümleler kurabiliyorlar, bu durum haliyle çocuğu daha da örseleyebiliyor.”(Katılımcı 13)

“Hayır, bulmuyorum. Bunun en büyük nedeni eğitim seviyesi düşüklüğü ve hizmet içi eğitimlerin olmaması.” (Katılımcı 10)

Katılımcılar; çalıştıkları süre içinde meslek elemanlarına verilen eğitimleri yetersiz bulduklarını ve farklı birçok konuda eğitime ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmada meslek elemanlarına verilmesi gereken eğitimlere ilişkin görüşler şu şekilde ifade edilmiştir:

“Aile ve çocuklarla çalışabilecek bilgilere yönelik eğitimler yararlı olabilir. Aile içi ilişki dinamiklerini değerlendirebilecek ve yeniden yapılandırabilecek mesleki beceriler önemli. Bu konularda eğitimler yararlı olabilir.”(Katılımcı 4)

“Hayır, yeterli bulmuyorum. Çocuk evlerine anne olarak alınan kişilerin eğitim düzeyi çok düşük ve eğitimden ziyade bilinçsizler; kuruma personel alırken özellikle annelerden başlayarak (çocukla en çok iletişimi onların kurduğunu düşünürsek) iyi eğitimlerden geçirilmeliler diye düşünüyorum.” (Katılımcı 8)

“Kesinlikle yeterli bulmuyorum. Özellikle iletişim becerileri ve koşulsuz kabul konularında meslek elemanlarına daha faydalı olacak eğitimlere ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 11)

“Hayır, yeterli bulmuyorum çünkü bu tarz eğitimler yapılmıyor. Çocuklara yönelik yapılacak çalışmalar hakkında uygulama ağırlıklı eğitimlere ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 12)

“Hayır, yeterli bulmuyorum. Görüşme teknikleri, uygun iletişim yöntemleri konularında daha fazla eğitime ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 15)

“Hiç bulmuyorum. Geçenlerde bir toplantı oldu drama ile ilgili. Yansımalarla ilgili bir program yaptılar. Çocuk Haklarında çocuğun öncelikli yararının yansımalarını anlattım. Farkındalık yaratarak anlatmak önemli. O yüzden göz önüne sererek anlatmak önemli olan...” (Katılımcı 3)

“Ben çocuk alanında çalışmaya başladığımdan beri, yaklaşık 2,5 sene oldu, bir kere eğitime gittim. Antalya’da güzel bir yerde yapılan bir eğitimdi ama ne konuşuldu, amacı neydi, ne öğretmeye çalıştılar, ne olupbitti hiç anlamadım. Eğitimleri veren kişiler de bu konuda yetersiz bilgiye sahip. Bana bildiğim şeyleri anlatmasınlar, mesela 15 çocuğun olduğu bu evde tüm sorumluluğumu yerine getirirken farklı neler yapabileceğimi anlatsınlar. Çoğu eğitimler lisansta aldığımız derslerden bile anlamsız oluyor. Daha çok grup eğitimleri olmalı diye düşünüyorum. Yani yüzlerce insanın olduğu eğitimler olmamalı. Grup çalışmaları yapılabilir, inter-aktif eğitimler bizler için de çok faydalı olur. Çocuklara uygulayacağımız şeyleri önce biz bir uygulayıp işe yarayıp yaramadığını görebiliriz, çok daha somut çıktıları olur diye düşünüyorum.” (Katılımcı 9)

“Tabii ki bulmuyorum. Bir kere eğitimler bitmemeli, hepimizin her konuda gelişmesi lazım. Kurumlar arası işbirliği ile ilgili eğitimler ve uygulanması

ile ilgili eğitimler verilmeli. Kurum içinde bile işbirliği yapamıyoruz, bırak kurum dışını; bazen kurum içinde bile gerçekten eksik kalıyoruz işbirliği açısından. Kurum içerisindeki işbirliğinden sonra belki örneğin eğitim tedbiri ile ilgili eğitimler verilmeli Milli Eğitim'e gitmeliyiz bu konuda çalışanlarla birlikte eğitim almalıyız. Zaman geçiyor, “meslekte profesyonelim” demekle olmuyor bu işler. Her zaman gelişime ve eğitime açık olmamız gerekiyor.” (Katılımcı 2)

“Bu alandaki çalışmaların nasıl olması gerektiğine ilişkin daha fazla eğitime, daha doğrusu spesifikleşmiş eğitimlere ihtiyaç var. Vaka yönetimi nasıl olmalı, hangi kuruluşlarla nasıl iletişime geçilmeli, çocuğun süreci nasıl izlenmeli, farklı disiplinlerin eğitimi birlikte alacağı eğitimler olmalı. Sadece sosyal hizmet uzmanları değil; hukukçular ve doktorların da bir arada olacağı eğitimler daha işlevsel olur. Deneyim paylaşımları ile farklı bir bakış açısı geliştirilebilir. Düzenli eğitimler olmalı; umut vadeden disiplinler arası çalışmalar çok kıymetli oluyor. Örneğin tıp hekimi; sosyal hizmet kuruluşunda kimlerden nasıl destek alabileceğini öğreniyor, ya da uzmanlar hukukçulardan nasıl destek alabileceğini öğreniyor.” (Katılımcı 7)

“Hayır, bulmuyorum. Travmaya müdahale, krize müdahale, madde kullanımı, davranış bozuklukları, psikiyatrik hastalıklar, cinsel istismara uğramış çocukla görüşme ve birçok konuda sürekli olarak eğitimin gerektiğini düşünüyorum. Çünkü kişinin bildiği konularda bile yaptığı işin vahametiyle bazen bunları unutabildiği ve kişisel özelliklerini ön planda tutarak çalışabildiği, dolayısıyla böyle hassas alanlarda çalışan personelin sürekli olarak eğitimlerle bu bilgileri hatırlaması gerektiğini düşünüyorum.” (Katılımcı 13)

Acehan ve arkadaşlarının 2013 yılında yapmış olduğu araştırma sonucunda doktorların istismara ilişkin bulguları bilmesi gerektiğini, tedavi planını bu çerçevede düzenlemesi gerektiğini ve istismar şüphesi olduğunda diğer meslek elemanları (sosyal

hizmet uzmanı, psikiyatrist, hastane polisi vb.) ve/veya kurumlarla işbirliğinin önemini vurgulamışlardır.

“Okuldaki eğitimlerin doktorlar açısından çoğunun bu alana spesifik olarak yetersiz olduğunu düşünüyorum. Çok az üniversitede zaten çocuk istismarına yönelik eğitimler var, giderek bunlar artıyor gerçi ama genel olarak dediğim gibi Tıp Fakülteleri’nde (diğer bölümler için yorum yapamayacağım) lisanstaki eğitimler tek başına zaten yeterli değil. Mezuniyet sonrası eğitimlerde ve özellikle multidisipliner eğitimler(ekip çalışması) yapmanın önemine inanıyorum. Herkes kısaca kendi işinin ne olduğunu biliyor ama diğerinin ne yapması gerektiğini ve ne yaparsa çocuğa birlikte faydalı olabileceklerini panel tarzı şeylerde öğrenmesi farklı olacaktır. Dediğim gibi birlikte çalışmayı öğrenmemiz gerekiyor. Lisans sonrası mesleki eğitimlerde bu tip grup eğitimleri ve bu gruplarda farklı disiplinlerden insanların olduğu ve herkesin işlevinin ayrı bir öneme sahip olduğu eğitimler olması gerektiğini düşünüyorum.” (Katılımcı 5)

Görüldüğü gibi görüşülen profesyoneller çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan diğer meslek elemanlarını yetersiz bulmaktadır. Bunun en temel nedeni olarak da eğitim eksikliği, iş yükünden kaçılması ve işbirliğine açık olmamaları görülmektedir. Buna ek olarak profesyoneller; çocukla çalışan meslek elemanlarına verilen eğitimleri de yetersiz bulduklarını, birçok farklı konuda sürekli eğitimlere ihtiyaç olduğunu dile getirmişlerdir. Profesyoneller ihmal ve istismar ile ilgili çeşitli eğitimler almışlardır ancak; bu eğitimlerin kalabalık gruplara verilmesi ve daha genel konuları içermesi nedeni ile profesyoneller bu eğitimlerden verim alamamaktadır. Bunun yerine daha küçük gruplar halinde ve özelleştirilmiş eğitim programlarının (krize müdahale, ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocukla görüşme, inter-aktif grup çalışmaları vb.) daha işlevsel olabileceğini düşünmektedirler.

3.2.3. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu

2005 yılında yürürlüğe girmiş olan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu; içerdiği tedbir kararları ile çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınması açısından çocuk ihmal ve istismarı konusunda önemli bir yere sahiptir. Çocuğa ilişkin yapılacak olan müdahale planında gerekli olan tedbir kararlarının doğru ve amacına uygun şekilde uygulanması gerçekçi ve doğru bir müdahaleyi ortaya çıkaracaktır.

Yolcuoğlu (2009) Türkiye’de kurum bakımının ön planda olduğunu; aslında bakım tedbirinin son çare olarak uygulanması gerektiğini vurgulamıştır. Buna ek olarak ülkemizdeki risk altındaki çocukların korunması için hak temelli bir yaklaşımla, çocukların üstün yararının gözetildiği etkili politikaların düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun bütüncül açıdan değerlendirilmesinde en çok danışmanlık tedbirinin yerine getirilirken sorun yaşandığı görülmektedir (Bağdat, 2018). Danışmanlık tedbirlerinde zorlanılmasının sebebi bu tedbirin çalıştığı alanla ilgisi olmayan kişilere de gönderilebiliyor olmasıdır. Bu da, kişilerin danışmanlık tedbirini yerine getirirken mesleki rol karmaşası yaşamasına neden olabilir. Ayrıca danışmanlık tedbiri vaka yükünü artırmaktadır. Danışmanlık tedbirinin takip edilmesi daha zor olduğu için de yerine getirilirken uzmanın inisiyatifine kalmaktadır.

Profesyonellerin 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararlarının tanımına uygun uygulanıp uygulanmaması ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

“Şöyle, biz Türkiye’de her şeyi yaptığımız gibi bunu da canımız istediği gibi yapıyoruz. Yani bunun da problemi şu; denetlemiyoruz. Denetleme mekanizmamız çok kısıtlı, ama burada devletten beklememek gerekiyor bunu. Toplum duyarlılığı da yeterli değil. Hele günümüzde sosyal medyada 2 tane “bu ne biçim iş, kahrolsun, böyle şey mi olur” falan yazınca “ben görevimi yaptım” duygusu çok fazla.” (Katılımcı 6)

“5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, Çocuğu Koru(ma)ma Kanunu’dur. Yani şöyle, istismar edilen çocukların sayısını arttıran bir kanundur. Avrupa

Sosyal Şartı'na aykırıdır. Avrupa Sosyal Şartı'nın 13, 14 ve 15. Maddelerine aykırıdır. Dolayısıyla külliye sakat...” (Katılımcı 14)

1961 yılında kabul edilen Avrupa Sosyal Şartı'nın amacı Avrupa düzeyinde, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin uygulanmasının sağlanmasıdır. Bu bağlamda Avrupa Sosyal Şartı'nın 13. Maddesinde (sosyal ve tıbbi yardım hakkı) imkânı olmayan kişilere yeterli yardım yapılması ve hastalık durumunda gereken bakımın sunulması yer almaktadır. 14. Maddede (sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkı) sosyal hizmet yöntemlerinden yararlanarak, toplumda bireylerin ve grupların gelişmeleri ve sosyal hayata uyumları ile ilgili hizmetlerin sağlanmasına ilişkin açıklamalar bulunmaktadır. Söz konusu Şartın 15. Maddesinde ise (özürlülerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkı) özürlülerin toplumda bağımsızlıkları, sosyalleşmeleri ve katılımlarının sağlanması ile ilgili ibareler yer almaktadır (TBMM, 1996). Çocuk ihmal ve istismarı bağlamında Avrupa Sosyal Şartı'nın ilgili maddeleri değerlendirildiğinde ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocukların refah hizmetlerinden yararlanması, bakım ve koruma sağlanması ve iyilik hallerinin geliştirilmesi için devletin sorumluluk alması gerekmektedir. Bu bağlamda hem yasa ve yönetmeliklerin oluşturulması, hem de çocuklara ve ailelerine yönelik kapsamlı hizmetler oluşturulması son derece önemlidir.

“Çok geliştirilmesi gerekiyor. Çok yeni zaten, 10 yılı biraz geçmiş bir uygulama, yeni yeni oturacak. Ancak şu anda uygun şekilde uygulanmıyor, onu biliyoruz.” (Katılımcı 5)

“Denk gelen meslek elemanının bakış açısına göre değişebiliyor. Bu da tamamen şans diyebilirim. Bir çocuğun hayatını bir imzayla karartmak da mümkün olabiliyor. Öyle ki danışman bazen danışanı olduğunu bile bilmiyor, bilse de yokmuş gibi davranıyor ve bu tedbir kararları takip edilmediği için kimse de “tedbir kararı olan danışanınla görüştün mü?” gibi bir şey sormuyor.” (Katılımcı 8)

“5395'e göre birtakım tedbir kararları var ya; sağlık, eğitim, danışmanlık gibi... En önemli sıkıntı çocuk koruma alanında bence bu tedbir kararlarının

bütüncül olarak uygulanamıyor olması, çocuğu bütüncül olarak ele alamıyoruz. Şimdi bana diyorlar ki sağlık tedbir kararı; benim 120-130 tane sağlık tedbiri ile takip ettiğim çocuğum var. Ben ulaşamıyorum, gelmiyorlar mesela veya burada bir sorun yaşıyorum ve Aile Bakanlığı'na yazıyorum, İl Sağlık Müdürlükleri takip ediyor bunları onlara yazıyorum, Çocuk Mahkemesi'ne yazıyorum (ki onlara 3 ayda bir rapor gönderiyoruz.). Bunun sonucunda ne oluyor? Hiçbir şey olmuyor. Aile gelmiyorsa, gelmiyor. Zaten gelen aile getiriyor, ona da sağlık tedbiri vermeye ne gerek var? Asıl amacına ulaşmıyor. Biz zor ailelere, çocuklarını ihmal veya istismar eden, tedavi ihtiyacı olup götürmeyen ailelere ulaşmamız ve takip etmemiz gerekiyor ya; sağlık tedbirinin ve danışmanlık tedbir kararlarının amacı bu olmalı. Ama bu ailelere ulaşamıyor. Ben nasıl ulaşayım peki? Asıl amacına ulaşmıyor, asıl takip etmemiz ve kaçırmamamız gereken hastalar için olması gerekiyor bu tedbir kararlarının, ama tam tersine zaten getiren, uyum sağlayan getiriyor ve gerekeni yapıyoruz. Onlar için olmamalı, o kadar çok tedbir kararı veriyor ki Aile Bakanlığı; gördüğü her vakaya sağlık/danışmanlık/egitim tedbiri yazıyor. Görevini yapmış sayıyor kendisini. Diyor ki “egitim tedbirini okul yapsın, sağlık tedbirini hastane yapsın, bizim kurumdan da 3 ayda bir birileri gitsin denetlesin.”. hepimiz çocuğu bir yerinden tutuyoruz ve bütüncül olarak ele alamıyoruz, birbirimizle irtibat halinde olamıyoruz çocuk için. Ben bu tedbir kararlarının Çocuk Koruma Kanunu kapsamında hiç işe yaramadığını, gerçek anlamda ulaşılması gereken aileler için ve çocuklar için işe yaramadığını düşünüyorum. Bence böyle olmamalı, Aile Bakanlığı bir vaka yöneticisi gibi bütün bu çocukların “gitti mi, geldi mi, şu hizmeti aldı mı, neye ihtiyacı var” bunları başka kuruluşlara dağıtıp çekilmek yerine üstlenmeli diye düşünüyorum. O çocuğun takipçisi olmalı ve sahiplenmeli. Aile Bakanlığı'nda bu konuda çok büyük eksiklikler var.” (Katılımcı 1)

Hizmetlere ilişkin görüşülen profesyoneller; verilen hizmetlerin kapsayıcı ve bütüncül olmadığını, özellikle uygulamaya yönelik eksikliklerin olduğunu, sürekli olarak eğitime ihtiyaç duyulduğunu düşünmektedirler.

3.3.“ÇOCUĞUN KORUNMASINDA SÖZ BENDE”

Çocuk ihmal ve istismarı alanında mikro, mezzo ve makro boyutta verilen hizmetler var olsa da işlevsellikleri yetersiz kalmaktadır. Yapılan çalışmada görüşülen profesyoneller var olan ve yürütülmekte olan hizmetlerin geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Çalışma kapsamında katılımcılara; çocuklara ilişkin yürütülen hizmetlerden sorumlu olsalar ne tür değişiklikler yapacakları sorulduğunda koruyucu-önleyici, iyileştirici-rehabilite edici ve değiştirici-geliştirici fonksiyonlarda öneriler sunulduğu görülmektedir (Payne, 2014). Bu tema altındaki analiz de koruyucu-önleyici, iyileştirici-rehabilite edici ve değiştirici-geliştirici fonksiyonların sınıflandırılması ile gerçekleştirilmiştir.

Konu ile ilgili koruyucu- önleyici olarak şunlar ifade edilmiştir:

“Koruyucu önleyici hizmetlerin arttırılması ile ilgili çalışmalar yapardım. Örneğin; evlilik öncesi danışmanlık, ebeveyn olma becerilerine yönelik eğitim ve danışmanlıklar gibi çalışmalar... Buna ek olarak verilen danışmanlık hizmetlerinin yasal dayanağının ve yaptırımlarının olmasını sağladım. Daha fazla meslek elemanı istihdamı sağladım, meslek elemanlarının çocuk ve aile konusundaki yetkilerinin arttırılması için çalışmalar yapardım.” (Katılımcı 12)

“Çocukların aile odaklı hizmetlerden daha çok faydalanması için çocuk istismarı konusunda personelin eğitilerek aileye ve çocuğa danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunulmasını ve çocuğun istismar döngüsünün kırılmasını sağlamaya çalışırdım. Çocuğun istismara uğrama nedeninin iyi tespit edilmesi ve aile yanında bu nedenle uzun vadede çalışılabilecek hizmet modeli geliştirdim.” (Katılımcı 10)

“Büyük bir misyon tabii bu. En önemlisi sosyal hizmet alanında verilecek destekler, öncelikle koruyucu hizmetlere ağırlık verilmesini isterdim. Çünkü çocuklar öyle ailelerde, öyle şiddetler görerek, öyle sevgisiz ortamlarda büyüyebiliyor ki sonrasında istismara uğramış çocuğu tedavi etmeye çalışmak çok boşa bir emek ve zaman kaybı ve sonuçları da çoğu zaman iyi

olmuyor. Önleyici hizmetlerin başında ailelerin uygun refah ortamında, iyi ilişkiler içinde, sevgi dolu ortamlarda bakabilecekleri kadar çocuğa sahip olabilecekleri aile sistemleri ile başlamak en uygunu. Bunu sağlayacak sosyal politikalar... Her ailenin eğitilmiş olması, yeterli sağlık sistemine ulaşması, eğitimde sadece okul eğitimi değil; anne babalık eğitimi programlarına katılması ve iletişim becerilerini çok küçük yaşlardan itibaren herkese öğretmek... Karşısındakine empati yapma, şiddet dili yerine sevgi dili kullanılan bir toplum ortamını oluşturmaya çalıştım. Bu da çok büyük aslında tepeden her türlü sistemi işin içine katarak belki yapılabilecek bir şey ama en temel kavramın ailenin içinde büyürken çocuğun onun sevgi ve şefkat dolu bir ortamda büyümesini sağlayacak değişiklikler olacağına inanıyorum.” (Katılımcı 5)

“Koruyucu ailelere yönelik hizmetlerin güçlendirilmesi, ÇODEM’lerde yürütülen hizmetlerin bireysel iyileştirme programları çerçevesinde daha nitelikli personelle yürütülmesi, çocuk evlerinde daha nitelikli personelle hizmet verilmesi, daha çok aile yanında destek hizmetlerinin ağırlıklı olarak çalışılmasının daha uygun olacağını düşünüyorum. Aileye yönelik hizmet verebilecek 500 civarında aile danışma merkezi kurulması ve farklı disiplinlerden mezuniyet sonrası aile ve çift terapileri ile ilgili eğitimlerini tamamlamış her bir Aile Danışmanlığı Merkezi’nde 5-6 profesyonelin çalıştığı uygulamaları hayata geçirmek isterdim. Aile mahkemelerinde çalışan profesyonellerle de bu durumda işbirliği yapılabilir ve izlemeye de imkân sağlayan uygulamalar yapılabilir.” (Katılımcı 4)

“Koruyucu önleyici tedbirleri, gündüzlü merkezleri, aile eğitim programlarını geliştirir ve denetiminin sağlanmasına özen gösterirdim.” (Katılımcı 13)

İyileştirici-rehabilite edici olarak katılımcılar çocukların sunulan hizmetlerden sorun yaşamadan yararlanmaları, nitelikli meslek elemanlarının alanda çalışması ve iş bölümünün olmasına ilişkin görüşlerini şöyle açıklamıştır:

“Çocukların hizmete ulaşmalarında takıldığı engelleri ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar yürüttümdüm.” (Katılımcı 15)

“Üç şey... Bir; yeterince para ayrılmasını sağladım. Eğitimli, deneyimli meslek elemanları yetiştirmek için her şeyi hazırladım. Çünkü bu çocuklar özel bizim için... Çocukların iyi eğitim almış, güçlendirilmiş, hayata hazırlanan çocuklar erişkinliklerinde daha sağlıklı olacaklardır. O yüzden çocuğa yapılan yatırımlar, erişkinden fazla olmak zorunda. Her anlamda çocuk öncelikli olmalı. İkincisi, sosyal politikaların özellikle çocukla ilgili ulusal çocuk politikasının oluşturulması ve bunu da bütün sektördeki bileşenlere direkt giydirilmesi gerekiyor. Üçüncüsü de sağlık alanında, hukuk alanında herkese direkt ders olarak verilmeli diye düşünüyorum.” (Katılımcı 14)

“Etkili yasa ve yönetmeliklerin yetkin meslek elemanlarınca verilmesini sağlar, bunun denetiminin sürekli olmasını sağladım.” (Katılımcı 11)

“Bir kere bilgisayar ağı sistemi kurardım. Yani “ben çocuk korumasında nerede başarılıyım?”ı görmek isterdim verilerle. Başarısız olduğum yerlerde “Neden başarısızım?”ı sorgulardım. Eğitim sistemini tamamen değiştirdim. Hukuk Fakültesi’nde de, Sosyal Hizmet bölümünde de, Öğretmenlik bölümlerinde de zorunlu Çocuk Hakları dersleri koyardım.” (Katılımcı 3)

“İlk olarak iş bölümüyle başladım, mevzuatta var ama kâğıt üzerinde. İş bölümü çok değişiklik sağlayabilir. İş bölümü demek, çocuğa ayıracağın zamanın artması demek, personelin artması demek. Sağlık Bakanlığı’na daha fazla görev verirdim çünkü görevini Aile Bakanlığı’na yüklüyor ve sistem aksıyor. Son olarak da yatılı kuruluşların daha küçük olması için çalışmalar yapardım. Büyük kuruluşun avantajı olduğu kadar dezavantajı da çok fazla çünkü.”(Katılımcı 9)

“Sadece çocuk hizmetlerini ele alan bir bakanlığın kurulması için çalışırdım ve bu alanda çalışan meslek elemanlarının hem sayı hem de bilgi ve donanım yönünden yeterli olmasına önem verirdim. Alanda en önemli ihtiyacımız donanımlı, yetkin meslek elemanları bence. Üniversitelerin çocuk ihmali ve istismarı alanında yüksek lisans programları açmaları içinde bir şeyler yapmak isterdim.” (Katılımcı 1)

Değiştirici-geliştirici boyutta katılımcılar yasa ve yönetmeliklere ve hukuki düzenlemelere ilişkin görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

“Çocuklar ile ilgili tüm politikaları değiştirmeyi yeğlerdim, değiştirmekten kastım çocuğun üstün yararının gerçekten gözetildiği ve uygulamasının da aynı özveriyle yapıldığı demek istiyorum. Buna ek olarak da mutlaka alanında bilgili meslek elemanları çalıştırdım.” (Katılımcı 8)

“Bir şeyleri değiştirebilecek olsam kesinlikle yasalarla ilgili çok ciddi yaptırımlar olsun isterdim. Çünkü maalesef ülkemizde yanına kâr kalıyor, ben olsam yanına kâr kalmayacak yasalar çıkarırdım mesela. Çocuklara çok iyi olanaklar sunmak isterdim özellikle istismarcıdan vs. korumak için; eğitimi, sosyal yaşantısıyla. Zaten örselenmiş olan çocukların örselenmesini engellemek isterdim, hayata bağlansınlar isterdim. Çocuk yaşta evliliklerin ve çocuk yaşta anne olmalarının önüne geçmek isterdim. İstismar mağdurlarının geri kazanılması ve rehabilite edilmesi için bir şeyler yapmaya çalışırdım. Aileyi bütünleştirici, bütünleşmiyorsa da ona göre yol izlerdim.” (Katılımcı 2)

“Bu epey uzun sürer. Multidisipliner bir çalışma ancak çözümü getirebilir. O yüzden multidisipliner çalışma yürütebilecek merkezlere kavuşmamız lazım. Ancak her şeyden önce çocuk istismarını önleyeceksek çocuk istismarının önlenmesi kanunlar ve cezaların ağırlaştırılması ile olmaz. Evet, sıfır tolerans çok doğru bir yaklaşımdır ama tek başına çözmez. ALO

İMDAT hattını kurmak zorundasınız. Bu dünyada tüm çözüm oluşturan tüm ülkeler ALO İMDAT'larla bu çözümlere ulaşmışlar. Amaca hizmet eden yapılanmayı kurmak lazım ve daha sonraki kurum bakımlarında ilk istasyon, orta dönem istasyon ve uzun vadeli bakımı kurmamız lazım. Bizde sadece uzun dönem bakım merkezleri var birinci ve ikinci istasyonlar yok sayılıyor. Halbuki üçüncü dönem rehabilitasyon merkezlerinde en son tercihimizdir o bizim, birinci ve ikinci olmazsa olmaz; üçüncü çözemiyorsak olmalıdır. Biz ise bir ve ikiyi pas geçip sadece üçü konuşuyoruz. Türkiye'de çoğu insan zannediyor ki sadece üç; uzun dönem bakımdır zannediyorlar. En önemli aşamalarını bilmiyorlar bile. Bunları yapmak isterdim. Bunların yanında yapılacak başka şeyler de var, özellikle Türkiye'de hizmet içi eğitim diye geçiyor; periyodik olarak eğitimler olmalı.” (Katılımcı 6)

“Sadece bütün çocuklar için Çocuk Koruma Yasası çıkarılmasını isterdim. Tüm aktörlerin, sivil toplum örgütlerinin, üniversitelerin, kamu kurumlarının, bu alana gerçekten hizmet verenlerin görüşlerini alırdım öncelikle. Buna göre nelerin eksik olduğuna dair bir ihtiyaç analizi yapardım. Neler yapacağımızı çocuklarla birlikte mevcut durum analizi yapardım. Sonrasında da çocuklara ilişkin temel bir yasa yapardım. Çünkü Çocuk Koruma Kanunu'nun yeterli olduğunu düşünmüyorum, daha kapsayıcı bir yasa ve iş tanımlarını yapılandırırdım. Her il düzeyinde istismar mağduru çocuklara vaka yönetimi yapacak İl Koordinatörlüğü gibi bir düzen kurardım.” (Katılımcı 7)

Çocuk ihmal ve istismarına yönelik hizmetlerin yapılandırılmasında bazı katılımcılar politika geliştirilmesi, yasalarla ilgili yaptırımların olması, eğitim sisteminin değiştirilmesi gibi makro düzey önerilerde bulunurken; bazı katılımcılar ise koruyucu-önleyici hizmetlere, meslek elemanlarının nitelikli şekilde yetiştirilmesine, alanda çalışan kişilere daha çok eğitim verilmesi gibi mikro düzey önerilerde bulunmuşlardır. Aynı zamanda multidisipliner çalışma ortamlarının sağlanması gibi mezzo düzeyde öneriler de bulunmaktadır.

Bu önerilerin gerçekleştirilmesinde sosyal hizmet mesleğine büyük bir görev düşmektedir. Sosyal hizmetin özellikle koruyucu-önleyici, iyileştirici-rehabilite edici ve değiştirici-geliştirici fonksiyonlarda işlevsellik gösterebileceği açıktır. Bu bağlamda katılımcıların da ifade ettiği gibi koruyucu-önleyici olarak evlilik öncesi süreçten başlayarak ailelere yönelik danışmanlık ve eğitim sistemlerinin kurulması, anne-babalık eğitimlerinin verilmesi, aile planlaması yöntemleri gibi faaliyetler düzenlenebilir. Diğer yandan iyileştirici-rehabilite edici olarak ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocukların rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmaları, bu hizmetlerden yararlanırken konu ile ilgili profesyonellere ulaşabilmeleri esastır. Ayrıca profesyonellerin gerekli bilgi, beceri ve değerlere sahip olmaları için eğitim, süpervizyon gibi sistemlerle desteklenmeleri de önem taşımaktadır. Aynı zamanda sunulan hizmetlerin geliştirilmesi için bu hizmetlerin güçlü ve güçsüz yönleri belirlenmeli, bu süreçte de bu alanda çalışan ve hizmet alan kişilerin görüşlerine de mutlaka yer verilmelidir. Son olarak değiştirici-geliştirici boyutta katılımcılar yasa ve yönetmeliklerin düzenlenmesi, ihmal ve/veya istismara yönelik cezai yaptırımların artırılması ve ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocukların ulaşabilecekleri destek sistemlerinin (telefon hattı gibi) kurulması gündeme gelmektedir. Görüldüğü gibi ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocukların sağaltımında çok boyutlu ve kapsamlı düzenlemelerin yapılması gerekli görülmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1.SONUÇ

Araştırma bulgularının ilk bölümünde “Çalışma Deneyimi” ele alınmıştır. Bu kapsamda profesyonellerin hangi alanlarda çalıştıkları, ihmal ve istismar alanında çalışmaya nasıl başladıkları, bu alanda çalışmanın kendi seçimleri olup olmadığı, alanı sevip sevmedikleri, aldıkları maaşı yeterli bulup bulmadıkları, alan çalışmalarından sağladıkları doyum, tükenmişlik hissedip hissetmedikleri gibi konular gündeme gelmiştir. Bu bağlamda elde edilen veriler Manevi Doyum: “İyi ki Varsınız”, Yetersiz Gelir ve Tükenmişlik başlıkları altında toplanmış ve aktarılmıştır. Profesyonellerin çoğu mesleğe başladıklarından beri çocuk alanında çalışırken; bir kısmı da engelli, afet, aile, kadın, göçmen ve psikiyatri alanlarında çalışmışlardır. Bununla birlikte profesyonellerin çoğu bu alanda çalışmaya kendi istekleri ile başladıklarını ifade ederken; bir kısmı da kendi isteği dışında (atama, görevlendirme vs.) ile bu alanda olduklarını belirtmiştir. Bu alanda çalışmayı sevdiğini belirten katılımcılar olduğu gibi; sevmediğini ifade eden ve bunun sebebi olarak da çok zor, yıpratıcı ve kişiyi tüketici bir alan olduğunu belirtmişlerdir. Görüşme yapılan profesyonellerin neredeyse yarısı çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışmanın kendilerini iyi hissettirdiklerini ve mesleki doyum aldıklarını belirtirken diğer yarısı ise kendilerini üzgün ve yetersiz hissettiklerini aktarmaktadırlar. Buna ek olarak kendini üzgün ve yetersiz hissettiğini belirten katılımcıların aynı zamanda tükenmişliği de hissettiği öğrenilmiştir. Profesyonellerin mesleki motivasyonlarını artıran bir unsur olan gelir ile ilgili sorular karşısında katılımcıların neredeyse tamamı aldıkları maaşı yetersiz bulduklarını, bir kısmı da sadece hayatlarını idame ettirebilmek adına yeterli bulduklarını belirtmiştir. Alanda aldıkları riskler ve çalışma şartlarının zorluğu karşısında aldıkları maaşın yetersiz olduğunu ifade eden katılımcılar bulunmaktadır. Tükenmişlikle ilgili sorular karşısında profesyonellerin yarısının tükenmişliği hissettiği öğrenilmiştir. Tükenmişlik hissedenlerin alanın psikolojik olarak kendilerini zorladığı, kimi zaman alanı bırakmak istedikleri, kişisel yaşamlarının etkilendiği öğrenilirken tükenmişlik hissetmeyenlerin de bunun nedeni olarak; hiçbir zaman umutlarını kaybetmedikleri, yaptıkları müdahalelerden karşılık almaları, çalıştıkları kurumda ekip çalışmasının olması ve kendilerine zaman ayırabilmeleri olarak öğrenilmiştir.

Araştırma bulgularının ikinci bölümünde “Hizmetlerin Değerlendirilmesi” ele alınmıştır. Bu kapsamda elde edilen veriler Mevzuatın Uygulanışının Yetersizliği ve Geliştirilmesi Gereken Yasa/Yönetmelikler, Eğitim Eksikliği ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu başlıkları altında toplanmış ve aktarılmıştır. Profesyonellerin tamamı çocuk istismarı hakkındaki mevzuatın uygulanışının yetersiz olduğunu aktarmışlardır. Profesyonellere ülkemizde çocuklara ilişkin çıkarılan yasa ve yönetmelikleri ve çocuk koruma politikalarını meslek elemanlarına yol gösterecek ve sorun çözecek yeterlilikte bulup bulmadıkları sorulduğunda profesyonellerin tamamı geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Profesyoneller istismara maruz kalan çocukla çalışan diğer meslek elemanlarını yetersiz bulduklarını ve eğitimin gerekli olduğunu ifade ederken; iki katılımcı bu yetersizliğin “bazen” ortaya çıktığını belirtmiştir. Profesyonellerin tamamı çalıştıkları süre içinde meslek elemanlarına verilen eğitimleri yetersiz bulduklarını ve farklı birçok konuda eğitime ihtiyaç olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu eğitimler; iletişim beceriler, görüşme teknikleri, inter-aktif grup çalışmaları, kurumlar arası işbirliği, vaka yönetimi, disiplinler arası çalışmalar, krize müdahale gibi eğitimlerdir. Son olarak 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbir kararları ile ilgili görüşleri sorulduğunda; tedbir kararlarının denetlenmesi ile ilgili eksiklikler olduğunu, geliştirilmesi gerektiğini, bazı durumlarda meslek elemanlarının bakış açılarına göre kararlar verildiğini, bütüncül yaklaşmadığını belirtmişlerdir.

Araştırma bulgularının üçüncü ve son bölümünde “Çocuğun Korunmasında Söz Bende” teması ele alınmıştır. Bu bağlamda profesyonellere çocuklara ilişkin yürütülen hizmetlerden sorumlu olmaları durumunda ne gibi değişiklik yapacakları sorulmuştur. Profesyoneller koruyucu önleyici hizmetlerin arttırılması ile ilgili çalışmalar yapacaklarını, çocuklar ile ilgili tüm politikaları “çocuğun üstün yararı” gözetilerek düzenleyeceklerini, sosyal hizmet alanında verilecek destekleri ve koruyucu hizmetlere ağırlık vereceklerini, istismar ile ilgili yaptırımları arttıracaklarını, üniversitelerde zorunlu çocuk ihmal ve istismarı dersi verilmesini sağlayacaklarını, ALO İMDAT hattını kuracaklarını, çocuklar için “Çocuk Koruma Yasası”nı çıkaracaklarını, nitelikli meslek elemanları yetiştirmek için çaba göstereceklerini, aile eğitimlerine ağırlık vereceklerini ifade etmişlerdir.

4.2.ÖNERİLER

Araştırma verilerinden elde edilen bilgilerin sonucunda çocuk ihmal ve istismarına yönelik koruyucu-önleyici boyuttaki öneriler şu şekildedir:

- Sağlıklı ailelerin en önemli özelliklerinden biri sağlıklı iletişim kurmalarıdır. Bu bağlamda evlilik öncesi danışmanlık, ebeveynlere yönelik anne-baba eğitimleri, çocuk gelişimi ve çocukla iletişim konularında bilinçlendirme eğitimleri verilmelidir.
- İhmal ve/veya istismara maruz kalan çocuğa ilişkin istismar döngüsünün kırılmasının sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- Ailelere yönelik hizmet verebilecek Aile Danışmanlığı Merkezleri'nin kurulması ve ailelere ve çiftlere eğitimlerini tamamlamış profesyonellerin uygulanmasının hayata geçirilmesi gerekmektedir.
- İhmal ve/veya istismar durumlarında çocukların akademik başarılarının düştüğü, devamsızlıklarının arttığı, akran ilişkilerinde sorun yaşadıkları yadsınamaz bir gerçektir. Bunların fark edilmesi ve müdahale edilmesi, gerekli durumlarda aile ile çalışma ve farklı kurumlarla işbirliği kurulması amacıyla okullarda okul sosyal hizmeti programı oluşturulmalıdır.
- Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin biyo-psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasıyla eğitim hayatlarının düzenli devam etmesinde önemli bir role sahiptir. Bu nedenle okullarda sosyal hizmet uzmanı çalıştırmak suretiyle danışmanlık hizmetleri geliştirilmelidir.

İhmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuklara yönelik hizmetlerin geliştirilmesine ilişkin öneriler şu şekilde belirtilmiştir:

- Özellikle ihmal ve/veya istismara maruz kalmış çocuklar için verilen tedbir kararlarına ilişkin profesyonellere eğitim verilmesi gerekmektedir.
- Vaka yönetiminin nasıl olması gerektiğine ilişkin eğitimler verilmelidir.
- Çocuk koruma alanında verilen tedbir kararları bütüncül uygulanmalıdır.
- Çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışacak daha fazla meslek elemanı istihdamının sağlanması gerekmektedir. Buna ek olarak meslek

elemanlarının çocuk ve aile konusundaki yetkilerinin artırılması için çalışmalar yapılmalıdır.

- Çocuk koruma sisteminde çocuk ile ilgili mevcut durumu somut şekilde görebilmek için bilgisayar ağı sisteminin kurulması gerekmektedir.
- Şiddet, ihmal ve istismarın tespiti ve önleme, eğitim ve danışmanlık hizmeti verilmesi amacıyla ALO İMDAT hattının kurulması gerekmektedir.

Çocuk ihmal ve/veya istismarı alanında çalışan profesyonellerin hizmet sunum sisteminde daha etkili bir şekilde çalışabilmelerine yönelik öneriler aşağıda belirtilmiştir:

- İhmal ve istismar alanında çalışan profesyonellerin gördükleri vakalarla ilgili bilgi alışverişi yapabilmeleri, yaşadıkları deneyimleri paylaşarak sağaltım yapabilmeleri ve bilgi düzeylerinin artması açısından hizmet içi eğitimler, seminerler, mesleki çalışmalar, kongreler ve grup çalışmaları düzenlenmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.
- İhmal ve/veya istismara maruz kalmış çocukla çalışan profesyonellerin ve kurumların işbirliği halinde çalışabilmeleri için eğitimler verilmelidir.
- Çocukla çalışan profesyonellerin özellikle multidisipliner çalışma ile ilgili eğitimler almasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmelidir.
- İhmal ve/veya istismara maruz kalmış çocukla çalışan profesyonellerin; travmaya müdahale, krize müdahale, madde kullanımı, davranış bozuklukları, psikiyatrik hastalıklar, cinsel istismara uğramış çocukla görüşme gibi birçok konuda sürekli olarak eğitim almaları gerekmektedir.
- Sivil toplum örgütleri, üniversiteler, aktörler ve kamu kurumlarının görüşleri alınarak ihtiyaç analizi yapılmalıdır.

Son olarak çocuk ihmal ve/veya istismarının önlenmesinde toplumsal farkındalığın oluşturulması için uygulanabilecek öneriler ise şunlardır:

- Sivil toplum örgütleri toplumla devlet arasında çoğu zaman köprü görevi üstlenmektedir. Bu yüzden sivil toplum örgütleri çocuk ihmal ve istismarı konusunda önemli bir yere sahiptir. Kurumlarla işbirliği, toplum örgütlenmesi, ortak çalışmalar, farkındalık yaratmak adına yapılacak olan projelerle toplumun bilinçlenmesi sivil toplum örgütlerinin desteği ve çalışmaları ile sağlanmalıdır.
- Çocuk ihmal ve istismarı konusunda alınan eğitimler lisans eğitimleri ile sınırlı kalmaktadır. Öyle ki çoğu üniversitede konu ile ilgili dersler dâhi verilmemektedir. Çocuk ile çalışan her meslek grubu için lisans eğitiminden itibaren çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili zorunlu derslerin müfredata eklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu araştırmadan sonraki araştırmalar için verilebilecek öneriler şu şekilde özetlenebilir:

- Yapılan görüşmeler sonucunda çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan profesyonellerin süpervizyon almadıkları ve bu durumun da kendilerini bazen yetersiz ve tükenmiş hissetmelerine neden olduğu öğrenilmiştir. Bu bağlamda profesyonellerin düzenli süpervizyon almaları; yaşadıkları tükenmişliği en aza indirmekle birlikte mesleki müdahaleleri açısından da yararlı olacaktır.
- Araştırma kapsamında yalnızca sosyal hizmet uzmanı, hemşire, doktor, avukat, psikolojik danışman ve rehber ve çocuk gelişimcilerle görüşülmüştür. Bu alanda çalışan ve araştırmaya dâhil edilmeyen profesyonellerin de (psikiyatrist, psikolog, öğretmen vb.) görüşlerinin öğrenilmesi yararlı olacaktır.
- Çocuk ihmal ve istismarının travmatik bir olay olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Öyle ki travmatik olaylar sadece maruz kalan kişiyi etkilemez, bu alanda çalışan profesyonelleri de etkileyebilir. Bu noktada profesyonellerin kendilerine yardım etme yolları olması önemlidir.

Çocukla çalışan profesyonelin süreçte durumdan nasıl etkilendiğinin bilincine varması, etkilenme düzeyine bağlı olarak bu durumla nasıl başa çıkacağına ilişkin yöntemler keşfetmesi gerektiği düşünülmektedir.

- Çocuk ihmal ve istismarı alanının psikolojik bağlamda profesyonelin kişisel hayatını etkilediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Aile içi ilişkilerde, sosyal ilişkilerde çeşitli sorunlar yaşanabileceği gibi; kaygı bozuklukları gibi sorunlar da çocuk ihmal ve istismarı ile çalışan profesyonellerde görülebilir. Bu bağlamda çalışma ortamının yoğunluğu ve tükenmişliği en aza indirmek adına çeşitli etkinliklerin (gezi, tatil, seminer vb.) profesyonellerin duygusal bütünlüğü açısından olumlu olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, H. ve Erbay, E. (2013). “*Sokak Çalışması: Temel Kavramlar ve Kapsam*” *Sosyal Politika ve Kamu Bileşenleriyle Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları*. Ankara: Maya Akademi.
- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Avcı, A. ve İçme, F. (2013). Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4): 591- 614.
- Akgiray, A. (2007). *Çocuk İstismarı: 8-10 Yaş Çocuklarda İstismarı Önleme Yöntemleri*(Klinik Psikoloji Tezsiz Yüksek Lisans Programı Dönem Projesi). Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Akkuş, P. (2014). *Cinsel İstismar Mağduru Kız Çocuklar: Sosyolojik ve Viktimolojik Bir İnceleme* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi: İstanbul.
- Alexander, D. A. ve Klein, S. (2001). Ambulance Personnel and Critical Incidents; Impact Of Accident and Emergency Work On Mental Health and Emotional Well-Being. *British Journal of Psychiatry*, 178, 76-81.
- Aydın, İ. (2018). *Türkiye’de Çocuk İstismarı, Çocuk İstismarını Önleyici Sosyal Politikalar ve Diyarbakır Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi: Ankara.
- Bağdat, C. (2018). *5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’ndaki Danışmanlık Tedbirinin Sosyal Hizmet Açısından Değerlendirilmesi: Ankara Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi: İstanbul.
- Baird, S. ve Jenkins, S. R. (2003). Vicarious Traumatization, Secondary Traumatic Stress and Burnout in Sexual Assault and Domestic Violence Agency Staff. *Violence and Victims*, 18(1), 71-86.
- Başören, M. (2005). *Çeşitli Değişkenlere Göre Rehber Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi: Zonguldak.

- Betts Adams, K.,Matto, H. C. ve Harrington, D. (2001). The Traumatic Stress Institute Belief Scale As A Measure Of Vicarious TraumaIn A National Sample Of Clinical Social Workers. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, 82(4), 363-371.
- Beyaztaş, F. Y., Özen, B. ve Bütün C. (2014). Fiziksel Çocuk İstismarının İncelenmesi. *Medicine Science*, 3(2): 1315-1331.
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N. B., Atık, B. ve San, P. (1991). Türkiye'nin 16 İlinde 4-12 Yaşlar Arasındaki 50.473 Çocuğa Fiziksel Ceza Verme Sıklığı ve Buna İlişkin Problem Çözme Durumlarının İncelenmesi. *Aile ve Toplum* 1(1).
- Birinci, G. G., ve Erden, G. (2016). Yardım Çalışanlarında Üstlenilmiş Travma, İkincil Travmatik Stres ve Tükenmişliğin Değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31(77).
- Bulut, S. (2007). Çocuk Cinsel İstismarı Hakkında Bir Derleme. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 141-144.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Celbiş, O., Özdemir, B. ve Kaya, A. (2011). Examination Of Sexually Assaulted Child. *Türk Pediatri Arşivi*, 46: 99-104.
- Cılga, İ. (1999). Türkiye'de Çocuk Hakları Çalışmaları. *Cumhuriyet ve Çocuk 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi* (1. Baskı) içinde (506-517). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Cılga, İ. (2004). *Bilim ve Meslek Olarak Türkiye'de Sosyal Hizmet*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları.
- Craig, C. D. ve Sprang, G. (2010). Compassion Satisfaction, Compassion Fatigue, and Burnout In A National Sample Of Trauma Treatment Therapists. *Anxiety, Stress, and Coping*, 23(3), 319-339.

- Çavlin Bozbeyoğlu, A. (2009). Türkiye’de Ensest Sorununu Anlamak. *Ankara: Damla Yayıncılık*.
- Çocuk Koruma Kanunu (2005). T.C. Resmi Gazete, 25876, 15 Temmuz 2005.
- Çolak, B., Şişmanlar, Ş. G., Karakaya, I., Etiler, N., ve Biçer, Ü. (2012). Çocuk Cinsel İstismarı Olgularını Değerlendiren Meslek Gruplarında Dolaylı Travmatizasyon. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13(1), 51-58.
- Çuhadaroğlu Çetin, F., Coşkun, A. ve İşeri, E. (2008). *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı*(1. Baskı). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Dağlı, T. ve İnancıcı, M. A. (2011). *Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri İçin Başvuru Kitabı İhmal ve İstismara Uğrayan Çocuğa Bütüncül Yaklaşım*. Ankara: Fersa Ofset Matbaacılık.
- Demir, O. Ö. (2011). Nitel Araştırma Yöntemleri. K. Böke, (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (Güncellenmiş 3. Baskı) içinde (273-306). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Duyan, V. (2014). *Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.
- Düzgün, A. (2009). *Onkoloji Alanında Çalışan Hekimler İle Dermatoloji Alanında Çalışan Hekimlerin Tükenmişlik Sendromu Açısından Karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi: İstanbul.
- Ercan R.(2011). Modern Çocukluk Paradigması. *Journal Of World Of Turks*, 3, 85-98.
- Gökçen, C., Zengin, S., Oktay, M. M., Alpak, G., Al, B. ve Yıldırım, C. (2013). Acil Serviste Çalışan Sağlık Personelinde Tükenmişlik, İş Doyumu ve Depresyon. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14, 122-128.
- Güner, Ş. İ., Güner, S. ve Şahan, M. H. (2010). Çocuklarda Sosyal ve Medikal Bir Problem: İstismar. *Van Tıp Dergisi*, 17(3): 108-113.

- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hatipoğlu, E. (2017). Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar Vakaları ile Çalışan Sosyal Çalışmacıların Psikososyal Etkilenme Deneyimleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4): 85-97.
- Hümanistik Büro (2014). Türkiye’de Çocuk Koruma ve Önleme Sistemleri Haritası.
- IFSW. (2014). International Federation of Social Worker. Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu.
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp, A. S. (2004). Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47, 140-151.
- Kaptan, D. (2017). *Trabzon İl Merkezindeki Pediatri Kliniklerinde Çalışan Hekim ve Hemşirelerin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusundaki Bilgi ve Farkındalık Düzeyleri*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Avrasya Üniversitesi: Trabzon.
- Kjellenberg, E., Nilsson, F., Daukantaitė, D. ve Cardeña, E. (2013). Transformative Narratives: The Impact Of Working With War and Torture Survivors. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, May 6, 1-9.
- Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ve Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği (2009). T.C. Resmi Gazete, 27339, 4 Eylül 2009.
- Kowalewski, B. B. (2015). *Staff Retention and Job Satisfaction in Child Protection* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). ABD: St. Catherine University.
- Kösem, M. (2015). *Children Rights and Abuse of Children in the World of Politics* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi: İstanbul.
- Kuş, E. (2003). *Nitel Nitel Araştırma Teknikleri* (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kut, S. (1988). *Sosyal Hizmet Mesleği: Nitelikleri, Temel Unsurları ve Müdahale Yöntemleri*. Ankara.

- Krysiak, J.L. ve Finn, J. (2015). *Etkili Uygulama İçin Sosyal Hizmet Araştırması*(1. Baskı). Ankara: Nika Yayınevi.
- Mammadov, T. (2015). *Sosyal Hizmet Merkezlerinin Verdiği Hizmetlerin Çocuk Hakları ve Sosyal Hizmet Bakış Açısından Değerlendirilmesi*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
- Mavili Aktaş, A. (2014). *Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması*(1. Baskı). Ankara: Elma Yayınevi.
- Payne, M. (2014). *Modern Social Work Theory*. Oxford University Press.
- Paslı, F. (2009). *Örselenme Kuşkusıyla Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezi Tarafından Bildirimleri Yapılan Çocukların Adli ve Sosyal Süreçlerinin İncelenmesi*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Pişi, D. (2013). *İstismar ve İhmale Uğrayan Çocukların Psiko-Sosyal Özellikleri*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi: Konya.
- Polat O. (2001). *Çocuk ve Şiddet*(1. Baskı). İstanbul: Der Yayınevi.
- Polat, O. (2007). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 1 Tanımlar*(1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Polat, O. (2007). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 2 Önleme ve Rehabilitasyon* (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Polat, O. (2018). Türkiye’de Çocuk İstismarı Raporu-2. Basın Özeti.
- Robinson, J. R., Clements, K. ve Land, C. (2003). Work Place Stress Among Psychiatric Nurses. *Journal of Psychosocial Nursing & Mental Health Services*, 41(4), 32-41.
- Sanay, B. (2018). *Kardeşini Doğurmak Türkiye’de Ensest Gerçeği* (1. Baskı). İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- Shanna, J., McKelvey, J., Hardy, R., Epstein, M. H., Lomax, R. G. and Hruby, P. J. (1997). Job Satisfaction of Child Welfare Workers in an Urban Setting: Status and Predictors. *Journal of Child and Family Studies* 6(2), 209-219.

- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. R. (2003). *Techniques and Guidelines for Social Work Practice*. ABD: Pearson Education.
- Sosyal Hizmetler Kanunu (1983). T.C. Resmi Gazete, 18059, 27 Mayıs 1983.
- Şirin, A., ve Yenibaş, R. (2007). *Ailede Çocuğun İstismarı ve Umutsuzluk* (1. Baskı). Ankara: Nobel Basımevi.
- Tansel, B. (2017). *Çocuk Cinsel İstismarı Tanımlar Temel Kavramlar ve Psiko-Sosyal Yaklaşımlar* (1. Baskı). Adana: Karahan Kitabevi.
- TC Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, UNICEF. (2010). *Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması*. 32-36.
- Teare, B. D. (2006). *An Investigation of the Child Abuse Reporting Practices and Attitudes of Clergy in the State of Indiana* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Capella University: Minneapolis.
- Thompson, N. (2016). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak* (1. Baskı). (B. Hatiboğlu Eren ve Ö. Cankurtaran Öntaş, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi: 2013).
- Turhan, E., Sangün, Ö. ve İnandı, T. (2006). Birinci Basamakta Çocuk İstismarı ve Önlenmesi. *Türk Tabipleri Birliği Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi (STED)*, 15(1): 153-157.
- Türk Ceza Kanunu (2004). T.C. Resmi Gazete, 25611, 12 Ekim 2004.
- Türk Medeni Kanunu (2001). T.C. Resmi Gazete, 24607, 08 Aralık 2001.
- Ulukol, B., Kahıloğulları, A., Torunoğlu, M.A., Koçak O.F., Oral, R., Yüksel, F., Çelik, S., ve Akdağ, R. (2013). *A New Project; A Structured Child Protection Service in Turkey*. International Congress of Pediatrics, 24-29 Ağustos 2013, Australia: Melbourne.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Hacıhasanoğlu, R. (2011). Sağlık Çalışanlarında Yaşam Kalitesi ve Etkileyen Değişkenler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2), 61-68.

- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(18), 43-58.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2012). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: SABEV Yayınları.
- Zastrow, C. (1999). *The Practise Of Social Work*. (6. Baskı). CA: Brooks/Cole Publishing Co.
- Zastrow, C. (2014). *Sosyal Hizmete Giriş* (4. Baskı). (D. B. Çiftçi, çev.). İstanbul: Nika Yayınları.
- Zengin, O. ve Altındağ, Ö.(2016). “Bir İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Hizmet” *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 27 (1).
- Zeytinoğlu, S. (1990). Sağlık,Sosyal Hizmet ve Eğitim Alanlarında Çalışanların Türkiye’de Çocuk İstismarı ve İhmali Sorunu ile ilgili Görüşleri. *V. Ulusal Psikoloji Kongre Kitabı*(1. Baskı) içinde (561-574).
- <http://www.shuder.org/sosyalhizmet/sh1.html> , Ocak 2016.
- <http://web.e-baro.web.tr/uploads/61/2015/cim%20tr.pdf> , Nisan 2015.
- <https://www.timeturk.com/cocuk-istismari-sitelerinin-cogunlugu-avrupa-da/haber-568773> , Nisan 2017.
- <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/sosyalsart.pdf> , Mayıs 1996.
- <https://www.aasw.asn.au/document/item/8331>) , Aralık 2015.

EKLER

EK - 1. Soru Formu

Başkent Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar için Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

Bu araştırma, çocuk ihmal ve istismarı alanında hizmet vermekle yükümlü olan meslek profesyonellerinin verilen hizmeti değerlendirmeleri amacıyla, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Sosyal Hizmet yüksek lisans öğrencisi Gizem USLU'nun bitirme tezi olarak hazırlanmıştır. Uygulama tek aşamadan oluşmaktadır. Uygulamaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır ve araştırmaya katılmayı kabul edip etmemeniz işinizle ilgili hiçbir durumu değiştirmeyecektir. Araştırmaya katılmayı kabul ettiğinizde de uygulamanın herhangi bir bölümünde katılımınızdan vazgeçme hakkına sahipsiniz. Uygulamanın size herhangi bir maddi getirisi olmamakla birlikte, araştırma sonucunda elde edilecek bulgular ileride mesleğinizde daha mutlu olmanızı sağlayacak yöntemlerin geliştirilmesine yardımcı olabilir. Sizden alınan her türlü bilgi gizli tutulacaktır. Araştırmanın hiçbir kısmında kişisel bilgiler yayımlanmayacak ya da deşifre edilmeyecektir. Araştırma ile ilgili her türlü sorunuz araştırmacı tarafından yanıtlanacaktır. Araştırmanın herhangi bir yerinde duyduğunuz rahatsızlıkta, araştırmacının tez danışmanı Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Seda ATTEPE ÖZDEN'e başvurabilirsiniz.

İletişim Bilgileri:

Sosyal Hizmet Uzmanı Gizem USLU: g.uslu93@hotmail.com

Doç. Dr. Seda ATTEPE ÖZDEN: sedaattepe@gmail.com

EK - 2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

I. TANITICI BİLGİLER

1. Kendinizden bahseder misiniz? Kendinizi tanıtır mısınız?
2. Yaşı
3. Cinsiyeti
4. Medeni durumu
5. Evli ise çocuk sayısı
6. Doğum yeri (Köy-Kasaba vs.)
7. Hayatının en uzun bölümü nerede geçmiş?
8. Eğitim durumu
9. Yüksek lisans veya doktora olup olmadığı

II. MESLEK İLE İLGİLİ BİLGİLER

10. Mesleğiniz?
11. Meslekte geçirilen süre?
12. Mesleğiniz süresince hangi alanlarda çalıştınız?
13. Bu alanda çalışmaya nasıl başladınız?
14. Çocuk istismarıyla çalışmak kendi seçiminiz miydi?
15. İstismar alanında çalışmayı seviyor musunuz?
16. Çalıştığınız kurumda yerine getirdiğiniz rol ve sorumluluklar neler?
17. Kurumda kendi işlevinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
18. Bu alanda yaptığınız mesleki çalışmalarınızdan doyum sağlıyor musunuz?
19. Çalıştığınız kurumdan beklentileriniz neler? Bu beklentileriniz karşılanıyor mu?
20. Aldığınız maaşı yeterli buluyor musunuz?
21. Tükenmişlik hissediyor musunuz? Hissediyorsanız neden?
22. İstismar alanı dışında çalışabileceğiniz alan alternatifi olsa çalışır mıydınız?
23. İstismara maruz kalan çocuk ve/veya aileleriyle kolay iletişim kurabiliyor musunuz? Kuramıyorsanız konu ile ilgili destek alabiliyor musunuz? Alıyorsanız kimden/ne tür destek alıyorsunuz?
24. Herhangi bir STK'da gönüllü müsünüz? Gönüllü iseniz bu STK çocuk istismarı ile ilgili faaliyet gösteriyor mu?

III. HİZMETLERLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

- 25.** Çalıştığınız kurumdaki hizmeti nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 26.** İstismara maruz kalan çocuklara bir meslek elemanının hangi hizmetleri vermesi gerektiğini düşünüyorsunuz?
- 27.** İstismar alanında verilen hizmetlerin amacına ulaştığını düşünüyor musunuz?
Hangi hizmetlerin geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?
- 28.** İstismara maruz kalan çocukla çalışan diğer personeli yeterli buluyor musunuz?
- 29.** Çocuk istismarı hakkındaki mevzuatı yeterli buluyor musunuz?
- 30.** Ülkemizde çocuklara ilişkin çıkarılan yasa ve yönetmelikleri ve çocuk koruma politikalarını meslek elemanlarına yol gösterecek ve sorun çözecek yeterlilikte buluyor musunuz?
- 31.** 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbirlerin tanımına uygun şekilde uygulandığını düşünüyor musunuz?
- 32.** Çocuklara ilişkin yürütülen hizmetlerden sorumlu olsaydınız ne gibi değişiklikler yapardınız?
- 33.** Çalıştığınız süre içinde meslek elemanlarına verilen eğitimleri yeterli buluyor musunuz? Hangi konularda eğitime ihtiyaç olduğunu düşünüyorsunuz?

EK – 3. Örnek Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME YÖNERGESİ

Tarih: 16.03.2019

Görüşmenin Başlangıç Saati: 12.00

Görüşmenin Bitiş Saati: 13.15

I. TANITICI BİLGİLER

1. Kendinizden bahseder misiniz? Kendinizi tanıtır mısınız?

Yaşımı söylemekten çok doğum tarihim söylemek daha anlamlı geliyor. 1962 doğumluyum, boşanmış bir kadını. Ankara’da doğdum. Mezun olduktan sonra kız yetiştirme yurdu, SHÇEK ve bir hastanenin çocuk koruma merkezinde çalıştım. Doktoramı tamamladıktan sonra da şu anda bir üniversitede öğretim görevlisi olarak mesleğimi devam ettiriyorum.

2. Yaşı

57

3. Cinsiyeti

Kadın

4. Medeni durumu

Bekâr

5. Evli ise çocuk sayısı

Çocuğu yok.

6. Doğum yeri? (Köy-Kasaba vs.)

Şehir merkezi

7. Hayatının en uzun bölümü nerede geçmiştir?

Şehir merkezi

8. Eğitim durumu

Doktora

9. Yüksek lisans veya doktora olup olmadığı

Var.

II. MESLEK İLE İLGİLİ BİLGİLER

10. Mesleğiniz?

Sosyal hizmet uzmanıyım.

11. Meslekte geçirilen süre?

33 senedir uygulama alanındayım.

12. Mesleğiniz süresince hangi alanlarda çalıştınız?

Mesleki yaşamımda çalışma hayatım hep çocuk alanında geçti. Kız yetiştirme yurdu, sokakta yaşayan çocuklar, korunmaya muhtaç çocuklar, istismar ve ihmale uğrayan çocuklar... Hep çocuk alanındaydım. Son çalıştığım yer hastane temelli bir çocuk koruma merkeziydi ama orada yaptığımız iş de uygulama da sonuçta çocuk refahı alanında bir uygulamaydı.

13. Bu alanda çalışmaya nasıl başladınız?

Bu alanda çalışmaya başlamam kendi isteğim dışında oldu aslında. Atama yoluyla kız yetiştirme yurdunda çalışmaya başladım. Ancak sonraki süreçlerde oradan tekrar aynı tür kuruluş kız yetiştirme yurduna geçişim ve sonrası kendi isteğimle oldu. Yani yetiştirme yurdu deneyimim ve çocuk alanında deneyimim var diye sevdim o alanı. Ben yine çocuk alanında çalışmak istedim. Sonrasında hastaneden teklif gelince çocuk alanında bir birim olduğu için geçmek istedim.

14. Çocuk istismarıyla çalışmak kendi seçiminiz miydi?

İlk başlangıcın dışında tamamen kendi isteğimle çalıştım. Koşullar da bunu destekledi. Çocuklara yaptığınız her şey, insani duygularla, her temasın geri dönüşü var, umut var, onların hayatına dokunmak çok anlamlı. Hele travma gibi olumsuz deneyimler yaşamışlarsa ya da yoksunlukları fazlaysa onların daha çok desteğe ihtiyacı olduklarını düşünüyordum ve çalışma hayatım boyunca da hep bu desteği elimden geldiğince insani boyut üzerine mesleki olarak, profesyonel olarak da sunmak istedim. İstismar mağduru, örselenmiş ve yoksunluğu olan çocuklarla çalışırken profesyonel olarak şu düşünce ön plana geçiyordu, daha doğrusu bunun geçmesi gerektiğini öğrendim alanda; çocuklar için normal bir insan, vatandaş olarak duygusal anlamda üzölmek, kederlenmenin dışında (bu her zaman olabilir insanız çünkü) “onlar için ne yapabilirim” düşüncesi ön plana geçiyor. Çalışmalarda bakış açınız böyle genişliyor.

15. İstismar alanında çalışmayı seviyor musunuz?

Bu alanda çalışmayı çocuklarla çalışmayı sevdiğim için seviyorum. Dediğim gibi “onlar için ne yapabilirim?” duygusu ön plana geçtiği için ve bu anlamda bir şeyler üretmek, çaba harcamak, mücadele etmek anlamlı geldiği için... Çünkü ufacık bir katkının çok etkisi olduğunu görüyoruz ve bunu sakınmamak gerekiyor. Bunu bütün profesyonellerin yapması gerektiğini düşünüyorum. Bu düşünceyle bu alanda olmaktan her zaman mutlu oldum. Tabi ki, olumsuz yanları da çok; tükenmişliği yaşayabiliyorsunuz hep güç koşullarda yaşayan çocuklarla çalışınca, hep yoksunlukları olan çocuklarla çalışınca tükenme boyutu da var her alanda ve meslekte olduğu gibi. Bizimki insani boyutu çok fazla olan bir meslek, hele çocuk olunca iki kat da fazla etkilendiğiniz durumlarda kalıyorsunuz ve tükenmişlik kaçınılmaz oluyor.

16. Çalıştığınız kurumda yerine getirdiğiniz rol ve sorumluluklar neler?

Yetiştirme yurtlarında çalışırken meslek elemanı olarak görev yaptım ama çok kısa süre sonra yeni başladığım halde (3 yıl gibi kısa bir süre sonra) koşullar hep yönetici kadrosunda olmamı getirdi ama bu durum hiçbir zaman mesleki bakış açımı, duyarlılığımı ve mesleki yaklaşımımı etkilemedi. Yöneticilik sadece bir sıfattı. Çocuklarla olan iletişimim, yaklaşımım, uygulamalarım hep devam etti. Öncelikli yaptığım şey, bütün çalıştığım kuruluşları düşünerek söylüyorum, çocukların savunuculuğunu yaptığımı söyleyebilirim. İster sosyal hizmet kuruluşunda, ister sokakta yaşarken sonrasında kuruluş hizmeti almaya başlayan diğer çocuklarda ya da hastane temelli bir merkezde çocuk hakları savunuculuğu yaptım. Danışmanlık yaptığımızı düşünüyorum, eğiticilik görevimiz var ebeveynlere ve topluma yönelik, bireyle çalışma yöntemi de zaten uyguluyorduk görüşmelerde, grup çalışmaları çok fazla olmuyordu ama bazen yapıyorduk. Esasen sosyal hizmet uzmanının yaptığı şey sosyal hizmet kuruluşlarında da var ama diğer kuruluşlarda da alana yönelik olarak vaka yönetimi diyebilirim. Bu alanda en çok ihtiyaç duyulan konu bu, çünkü istismara uğrayan çocukların sürecin başından sonuna kadar takip edecek, diğer kurum ve hizmetlerle tanışmasını ve oralarda sürecin nasıl işleyeceğine dair takip ve koordine edecek, eşgüdüm sağlayacak bir uzmana ihtiyaç oluyor. Vaka yönetimi biraz böyle bir şey, ben de bunu yaptığımı düşünüyorum. Buna paralel mesleki yöntemlerle hem çocuk hem aileyle ve daha çok sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklaşa

yapabildiğimiz bir şey makro çalışma, mevzuata yönelik çalışmalar ya da topluma yönelik çalışmalar... Her boyutta çalıştığımızı düşünüyorum ama temelde yaptığımız çalışma vaka yöneticiliği diyebilirim.

17. Kurumda kendi işlevinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Çalıştığım kuruluşlarda işlevimi yerine getirebildiğimi düşünüyorum. Çünkü sosyal hizmet kuruluşlarında avantajımız vardı. Yöneticiler de meslektaştı zaten, bu avantajdı. Bir de sosyal hizmet kuruluşu kendi kuruluşumuz, rahatlıkla mesleki uygulama yapmak istiyorsanız yapabilirsiniz ama bir dezavantajı da şu; mesleki uygulama yapmıyorsanız, kimse de size “neden yapmıyorsunuz?” diye pek sorgulamıyor. Bu tamamen size kalmış bir şey, yani rutin düzen o kadar hızlı ve çabuk geçiyor ki bunlara zaten müdahil oluyorsunuz ama mesleki çalışma anlamında “haftada şu kadar görüşme planlayayım, grup çalışması yapayım, ailelerle çalışma yapayım”a pek fırsat olmuyor. Ama yapmak isterseniz fırsatı yaratabilirsiniz tabi, kimse size “niye yapmıyorsunuz?” demiyor, süpervizyon olmadığı için bizim mesleki uygulamalarımızda biraz bu dezavantaj... Geçmişte böyleydi, şimdi daha da kötü olduğunu düşünüyorum. Süpervizyon yok ve mesleki uygulamaların niteliği üzerine kafa yoran yok, yani şöyle bir anlayış var yıllardır; “herkes her işi yapabilir”. Her uygulamada çocuğun üstün yararını gözeterek uygulama yaptım. Bir yemek listesi hazırlanırken bile onların fikirlerine danışırdım çünkü hepsi birer birey... Bir “sosyal hizmet uzmanı” algısı yaratabiliyorsak çocukta, ailede, bireylerde; bu iyi bir şey...

18. Bu alanda yaptığınız mesleki çalışmalarınızdan doyum sağlıyor musunuz?

Sokakta çalışan çocuklarla çalışırken özellikle yeni bir kurum olması ve model alabileceğimiz herhangi bir kurum veya kişiler olmadığı için; örselenmeye, zor koşullarda çalışmamıza rağmen hayatımın en travmatik dönemleri diyebilirim ki özel hayatımda daha acı ve travmatik diyebileceğim deneyimlerim var. Buna rağmen ondan bile daha travmatik olarak beni etkiledi. Yine de en doyum aldığım dönem diyebilirim. Sonraki dönemde de hastane temelli çocuk koruma merkezinde de alfabeyi yazmak gibi bir sorumluluk üstlenmiştim. Tıp hekimlerinin oluşturduğu bir alanda sosyal hizmet uygulama modeli sunacaktım ve örneği yoktu Türkiye’de, ne yapacaksam alfabesi olacaktı. Ki bu

uygulamalarla da çocuk koruma merkezlerinin olmazsa olmaz meslek elemanının sosyal hizmet uzmanı olduğunu yeterince kanıtladığımı düşünüyorum. Dolayısıyla orada da gayet işlevsel olduğumu düşünüyorum. Çalıştığım ekibin sürekli bana destek olmasının da elbette bunda çok payı var.

19. Çalıştığınız kurumdan beklentileriniz neler? Bu beklentileriniz karşılanıyor mu?

Genelde öncelikli olarak müracaatçılarımızın hizmet kalitesinin artırılması ile ilgili oldu. Örneğin çalıştığım yetiştirme yurdu sanata yönelikti; yani okula devam etmeyen çocukların kaldığı ama sanata yönlendirilmiş çocuklar kalıyordu. Ama o çocuklara kimse sormamıştı “okula devam etmek istiyor musun, sanat öğrenmek istiyor musun?” diye. Eğitime devam etmek istiyor, o zaman koşulları biraz çocukların isteği yönünde değiştirmek için bir şeyleri göze almak gerekiyor. Eğitim ödeneği yoktu ama bağışlarla ve derneklerle iş birliği yaparak bu sorunu çözmüştük. Hastanede de sosyal güvencesi olmayanlar bir şekilde bazı hizmetlerden yararlanamıyordu, sosyal güvencesi olmasa bile “ne yapabiliriz, kurum politikalarını nasıl değiştirebiliriz, nereden kaynak bulabiliriz?” gibi önceliğim çalıştığım çocukların uygulamalardan en iyi şekilde yararlanmaları için çalışmaktı. Tamamen bunlar öncelikli hedefimizdi. Beklentilerinizi doğru şekilde ifade edebiliyorsanız; bu işten hiç anlamayan yöneticileriniz bile varsa, iletişiminiz sayesinde ve destekleyen ekiple bu işi çözebiliyorsunuz bence. Ben tıpçılarla çalışırken bu açıdan çok avantajlıydım.

20. Aldığınız maaşı yeterli buluyor musunuz?

Hayatımı idame ettirmek için yeterli buluyorum.

21. Tükenmişlik hissediyor musunuz? Hissediyorsanız neden?

Tükenmişlik, evet çalıştığımız grup nedeniyle var ama daha yorucu olanı sistemde diğer insanlara derdimizi anlatabilmek... Bu çok yorucuydu, tükenmişliğe biraz da bu neden oldu. Sistemlerdeki takılmalar tüketiyor yani, 20 yıllık meslek elemanısın ve örneğin polise istismarı anlatmaya çalışmak çok yorucu, ya da çocuğun sanıkla yüz yüze gelmemesi ve bir kez dinlenmesi gerektiğini savcıya anlatmak tüketiyor bizleri. Süpervizyon olmaması da etkili tabii... Bunu nasıl aştığımız çok soruluyor genelde; birinin hayatına dokunmak çok önemli ve çok özel... Hem meslektaşlarla bir araya geldiğimiz ortamlarda

informal ortamlarda konuşulanlar; bazen sanat, egzersiz gibi tamamen alan dışı etkinliklerle bu tükenmişliğin üstesinden gelebiliyor bence.

22. İstismar alanı dışında çalışabileceğiniz alan alternatifi olsa çalışır mıydınız?

Çocuk alanı dışında başka bir alanda çalışmak istemem. Aile, evet olabilir ama o da çocuğu içerdiği için olabilir. Başka alanda çalışmak istemezdim. Bir yaşlılık alanı, engellilik alanı istemezdim...

23. İstismara maruz kalan çocuk ve/veya aileleriyle kolay iletişim kurabiliyor musunuz? Kuramıyorsanız konu ile ilgili destek alabiliyor musunuz? Alıyorsanız kimden/ne tür destek alıyorsunuz?

Alanda hem alaylı olarak kendinizi geliştiriyorsunuz çocukla görüşme, çalışma yöntemlerini biliyorsunuz ama buna kendinizden kattığınız şeyler de çok fazla. İletişim kurma becerisi çok önemli, dinleme ve empati kurabilme... Kitaplarda yazdığı gibi olmuyor, bunu içselleştirirseniz eğer istismara uğrayan çocukla, yetişkinle, ergenle, ebeveynlerle iletişim kurabiliyorsunuz. Anlamak; empati kurabilmek, dinlemek; yargılamamak, sorgulamamak... İnanırsanız eğer; başarılı bir süreç devam ettirmeniz kolaylaşır. İstismar mağduru bile olsa çocuk bir bireydir ve kendi görüşü çok önemli, sonuçta kendi hayatı, kendi geleceği... Onunla ilgili tüm olaylarda kararına önem veriyorum, saygı duyuyorum, onu bir birey olarak görüyorum. Böyle olunca işler kolaylaşıyor. Deneyiminiz azken hata olasılığınız daha fazla oluyor, kitapta yazdığı gibi olmuyor çünkü deneme yanılma ile öğreniyorsunuz birçok şeyi ama temelinde yüreğinizle ve vicdanınızla hareket ediyorsanız; o yol gösterici oluyor. Sevgi ve saygı varsa hata da yapsanız telafi edilmesi kolay oluyor. Hem profesyonel kimliğinizde kuruluştaki çalışmak hem de çocuklarla yakın temas kurmak oldukça zor aslında, bazen sınırlar kayabiliyor çünkü. Bunu hemen fark edip düzeltmek gerekiyor, ama alt üst ilişkisi gibi değil elbette; bu yüzden beni önceden çalıştığım kurumlarda, öğrencilerim hep “tatlı-sert” diye tanımlar.

24. Herhangi bir STK’da gönüllü müsünüz? Gönüllü iseniz bu STK çocuk istismarı ile ilgili faaliyet gösteriyor mu?

Makro düzeyde çalışma yapabilmek için sivil toplum örgütü bağlantısı ve şapkası gerekiyor. Bizim mesleğimiz için de makro çalışmaları daha aktif yapabilmenin bir aracı sivil toplum örgütleri diye düşünüyorum. Bu anlamda

sosyal hizmet alanlarına yönelik, mesleki çalışmalar, mevzuat düzenlemelerine yönelik neler yapılabilir diye meslek örgütümüze üyeyim. Özellikle İstanbul'da çalışırken yaşadığım travmatik deneyim örgütlü olmanın önemini hissettirdi. Ankara'ya gider gitmez de meslek örgütümüze üye oldum. Sonra iki dönem de Genel Merkez Yönetim Kurulu'nda görev aldım. Çalışma alanımızla ilgili de Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği'ne üye oldum ve birçok çalışmada aktif görev aldım ve almaya da devam ediyorum. Dernek olarak da birkaç ağı üyeyiz ve bu ağlar da çocuk istismarı ile yakından ilişkili.

III. HİZMETLERLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

25. Çalıştığınız kurumdaki hizmeti nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dediğim gibi çocuk koruma merkezi Türkiye'deki ilk örnek uygulamalardan. Model alındık, birçok ilde daha kuruldu. Tabi alt yapıları iyi oluşturulmadan sadece tabelası olması pek bir şey ifade etmiyor. Oysa bizim oluşturduğumuzsa tam tersiydi. Biz önce birim olarak (resmi bir dayanağımız yokken) çalışıyorduk, sonra bir merkez olduk. Bu anlamda çok işlevseldi. Sistemler iyi kurulmalı ve üst makamlardaki kişiler de buna sahip çıkmalı, böyle olursa sürdürülebiliyor. Sonuçta hastaneye para getiren bir birim değil, geri plana atılmasına neden olabiliyor. Böylece sosyal hizmet uzmanı ve psikolog gibi bir öncelikleri olmuyor yöneticilerin. Yoksa gerçekten bu alanda literatüre geçen, alanda çalışanlar tarafından bilinen bir merkezdir. Şu anda bir sosyal hizmet uzmanı olmadığı için öğrencilerin staj yapamıyor olması bile bir kayıptır. İşlevseldik ama müdür ve müdür yardımcısı ayrılınca, yine vaka görüyordum hemşire arkadaşım, illa nicel olarak belli sayıda kişinin olması gerekmiyor. Vaka yönetimi varsa, işler yürüyor, 10 kişi olmasına gerek yok; 2 kişi bile olsa bu işi isteyerek yapıyorsa gerçekten yürüyor.

26. İstismara maruz kalan çocuklara bir meslek elemanının hangi hizmetleri vermesi gerektiğini düşünüyorsunuz?

Bir kere öncelikli ihtiyaçlarının belirlenmesi, korunma mı, danışma mı, tıbbi mi; bunu belirleyip kendini güvende hissedeceği bir ortamda ne gibi desteklerin sunulacağı planlanmalı. Bu destek sadece çocuk için değil aile için de geçerli. Danışmanlık yapmak ve güçlendirmek özellikle aile üyelerini (hatta anneleri çünkü istismar durumunda anne çok kritik bir nokta), aile danışmanlığı yapmak

çok önemli. Takip etmek çok önemli, tedavisi, adli süreci bitene kadar; ne yapılabilir, vakayı yöneterek danışman uzman gibi iletişimi kesmeden sürekli eli üzerinde olacak. Bunu yapacak kişi de sosyal hizmet uzmanı...

- 27.** İstismar alanında verilen hizmetlerin amacına ulaştığını düşünüyor musunuz? Hangi hizmetlerin geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?

Genel anlamda söylersek düşünmüyorum. Yani örneğin Çocuk İzlem Merkezleri kuruldu, sayıları zaten yeterli değil, ama alt yapısı oluşturulmadan kuruldu ve kurulmasındaki en önemli amaç çocuğun yaşadığı travmayı bir defada uzmanlar eşliğinde anlatması ve kayıt alınması; tekrar bu hikayeyi anlatmaması amacıyla oluşturuldu ama ne yazık ki öyle olmuyor. Sanık tarafının savunmasını yapan avukat itiraz ediyor, “çocukla orada görüşülürken biz yoktuk, bizim de soracağımız sorular vardı.” diyor ve tekrar mahkemede tekrar dinlenmesini istiyor ve hâkimler de bunu yapıyor. Bu durumda sanık ve çocuk karşı karşıya geliyor. Adli görüşme odaları henüz çok işlevsel değil, yeni süreç ama olacağını da düşünmüyorum. Çünkü uygulamalarda mevzuata ilişkin eksiklikler yok ama bütün mesele bunların uygulanması ile alakalı...

- 28.** İstismara maruz kalan çocukla çalışan diğer personeli yeterli buluyor musunuz?

Yetersiz demeyelim ama çok eksik diyelim. Diğer personel değil birçok kurumda sosyal hizmet uzmanlarının da eksik kaldığı noktalar var. Dediğim gibi hâkimler, polisler, öğretmenler, çocukla iletişim kuran her meslek elemanının birçok eğitime ihtiyacı var ve bunların başında iletişim eğitimi geliyor bence.

- 29.** Çocuk istismarı hakkındaki mevzuatı yeterli buluyor musunuz?

Uygulamalarda mevzuata ilişkin çok fazla eksiklik olduğunu düşünmüyorum. Çocuğu koruyan, destekleyen hükümler var; geliştirilebilir evet ama var. Uygulanması ile ilgili sıkıntı olduğunu düşünüyorum. Örneğin yasada çocuktan bir kez ifade alınması gerektiği belirtildiği halde bu ülkemizde ne yazık ki bu şekilde uygulanmıyor. Tüm sorun uygulamada karşımıza çıkıyor. Sistemlerde yer alanlar “mış gibi” yapıyorlar. Denetim de olmadığı için uygulamada sıkıntılar artıyor. Çocuğun üstün yararı öncelikli görülüyor.

- 30.** Ülkemizde çocuklara ilişkin çıkarılan yasa ve yönetmelikleri ve çocuk koruma politikalarını meslek elemanlarına yol gösterecek ve sorun çözecek yeterlilikte buluyor musunuz?

Dört dörtlük olmasa da yol gösterebilir. Anlayış ve bakış açınız çocunun yararına bir şeyler uygulamaksa bir formülünü bulursunuz. Bunu gzetmiyorsanız çk farklı yorumlayabilir ve çocunun yararına olmayan kararlar alabilirsiniz.

- 31.** 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen tedbirlerin tanımına uygun şekilde uygulandığını düşünüyor musunuz?

Uygulanıyor aslında, ama denetimi yok bu tedbirlerin. Genel anlamda kontrollü ve denetimli olmadığı için ne kadar uygulandığına dair soru işaretleri var. Tanımlar iyi ama tanımlara uygun işlevsellikte uygulandığını düşünmüyorum. Tedbirler kapsamında tam olarak bazı tedbirlerde neyin nasıl yapılacağı açık değil, meslek elemanı bilmiyor ne yapacağını. Bildiği ve eğitimini lisansta aldığı kadar uyguluyor; nicelik olarak yapılıyor ama nitelik olarak yeterli değil.

- 32.** Çocuklara ilişkin yürütülen hizmetlerden sorumlu olsaydınız ne gibi değişiklikler yapardınız?

Sadece bütün çocuklar için Çocuk Koruma Yasası çıkarılmasını istedim. Tüm aktörlerin, sivil toplum örgütlerinin, üniversitelerin, kamu kurumlarının, bu alana gerçekten hizmet verenlerin görüşlerini alırdım öncelikle. Buna göre nelerin eksik olduğuna dair bir ihtiyaç analizi yapardım. Neler yapacağımızı çocuklarla birlikte mevcut durum analizi yapardım. Sonrasında da çocuklara ilişkin temel bir yasa yapardım. Çünkü Çocuk Koruma Kanunu'nun yeterli olduğunu düşünmüyorum, daha kapsayıcı bir yasa ve iş tanımlarını yapılandırırdım. Her il düzeyinde istismar mağduru çocuklara vaka yönetimi yapacak İl Koordinatörlüğü gibi bir düzen kurardım.

- 33.** Çalıştığınız süre içinde meslek elemanlarına verilen eğitimleri yeterli buluyor musunuz? Hangi konularda eğitime ihtiyaç olduğunu düşünüyorsunuz?

Herkes kendi kurumunda ayrı eğitimler alıyor. Kopuk biraz bu eğitimler yani çk yeterli midir bilmiyorum, bu alandaki çalışmaların nasıl olması gerektiğine ilişkin daha fazla eğitime, daha doğrusu spesifikleşmiş eğitimlere ihtiyaç var. Vaka yönetimi nasıl olmalı, hangi kuruluşlarla nasıl iletişime geçilmeli, çocunun süreci nasıl izlenmeli, farklı disiplinlerin eğitimi birlikte alacağı eğitimler olmalı. Sadece sosyal hizmet uzmanları değil; hukukçular ve doktorların da bir arada olacağı eğitimler daha işlevsel olur. Deneyim paylaşımları ile farklı bir

bakış açısı geliştirilebilir. Düzenli eğitimler olmalı; umut vadeden disiplinler arası çalışmalar çok kıymetli oluyor. Örneğin tıp hekimi; sosyal hizmet kuruluşunda kimlerden nasıl destek alabileceğini öğreniyor, ya da uzmanlar hukukçulardan nasıl destek alabileceğini öğreniyor. Bu da umut verici olabiliyor...

EK - 4. Etik Kurul İzni

Sayı : 17162298.600-221

21 Mart 2019

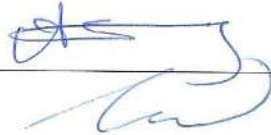
Konu : Tez Önerisi

İlgili Makama

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gizem Uslu'nun, Dr. Öğretim Üyesi Seda Attepe Özden danışmanlığında yürütmekte olduğu "Çocuk İstismarı Alanında Çalışan Profesyonellerin Sunulan Hizmete İlişkin Değerlendirmeleri" başlıklı çalışması değerlendirilmiş ve yapılmasında bir sakınca olmadığı tespit edilmiştir.

Bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler ve Sanat Araştırma Kurulu

Ad, Soyad	Değerlendirme	İmza
Prof. Dr. M.Abdülkadir Varoğlu	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Kudret Güven	Olumlu/Olumsuz	—
Prof. Ali Sevgi	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Işıl Bulut	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Sadegül Akbaba Altun	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Can Mehmet Hersek	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Özcan Yağcı	Olumlu/Olumsuz	

EK - 5. Orjinallik Raporu

Feedback Studio - Google Chrome
https://ev.turnitin.com/app/carta/en_us/?lang=en_us&o=1149383679&u=1048090016&s=1

turnitin YL Tezi

13

Match Overview

13%

1 www.cankirbarosu.org... 1% >
Internet Source

2 Submitted to TechKno... 1% >
Student Paper

3 dspace.baskent.edu.tr 1% >
Internet Source

4 sosyalcalismaci.wordpress.com 1% >
Internet Source

5 www.baroturk.com <1% >
Internet Source

6 www.enesyalcin.com <1% >
Internet Source

7 Submitted to Baskent ... <1% >
Student Paper

8 www.openaccess.hacettepe.edu.tr <1% >
Internet Source

9 acikarsiv.ankara.edu.tr <1% >
Internet Source

10 acikerisim.baskent.edu.tr <1% >
Internet Source

Page: 1 of 119 Word Count: 24960 Text-only Report High Resolution On

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI ALANINDA ÇALIŞAN
PROFESYONELLERİN SUNULAN HİZMETLERE İLİŞKİN
DEĞERLENDİRMELERİ

EK - 6. Özgeçmiş

I. Kişisel Bilgiler

Adı: Gizem

Soyadı: Uslu

Doğum Yeri: Ankara

Doğum Tarihi: 28.11.1993

Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

Medeni Durumu: Bekâr

İletişim Adresi: g.uslu93@hotmail.com

II. Eğitim

Lisans (2012-2017): Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Lise (2008-2012): Özel Çankaya Doğa Anadolu Lisesi

İlköğretim (2001-2008): Mesa Koru Sitesi İlköğretim Okulu

Yabancı Dil: İngilizce, Arapça

III. Mesleki Deneyim

UNHCR & MEB “Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamında Olan Suriyelilerin Türkçe Dil Öğrenimine ve Meslekî Eğitime Erişiminin Artırılması Projesi” (Proje Asistanı) Haziran 2019 -

Altındağ Halk Eğitim Merkezi (Usta Öğretici) Şubat 2019 – Nisan 2019

Özel Bilge Hayatlar Huzurevi ve Yaşlı Bakım Merkezi (Sorumlu Müdür / Sosyal Hizmet Uzmanı) Ekim 2017 – Haziran 2018

Akgül Ulusoy İlkokulu (Lisans Stajyer Öğrencisi)

Ankara 3. Kadın Konukevi (Lisans Stajyer Öğrencisi)

Türk Kızılayı Ankara Toplum Merkezi (Lisans Stajyer Öğrencisi)

Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma, Uygulama ve Araştırma Merkezi (Gönüllü
Lisans Stajyer Öğrencisi)

IV. Üye Olunan Kuruluşlar

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı
Lösemili Çocuklar Vakfı
Kadın ve Demokrasi Derneği

V. Bilimsel İlgi Alanları

Yayınlar

Özcan, E., Uslu, G., Dinçer E.N. ve İbişoğlu, Ş. C. (2018). Ergenlerde Akran Zorbalığının Sosyal Medyada Üretimi ve Yeniden Üretiminin Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi (BÜSBİD)*; 2(2): 78-102.

